

DR. ŞEVKULLAH BAL KOLEKSİYONU'NDAKİ

ERKEN OSMANLI SİKKELERİ

VİLDAN AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir 2022

**DR. ŞEVKULLAH BAL KOLEKSİYONU'NDAKİ
ERKEN OSMANLI SİKKELERİ**

VİLDAN AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Danışman: Doktor Öğretim Üyesi HASAN YILMAZYAŞAR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kasım 2022

ii

ÖZET

DR. ŞEVKULLAH BAL KOLEKSİYONU'NDAKİ

ERKEN OSMANLI SİKKELERİ

Vildan Aydın

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran, 2022

Danışman: Doktor Öğretim Üyesi Hasan YILMAZYAŞAR

“Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu’ndaki Erken Osmanlı Sikkeleri” başlıklı tezde koleksiyoner Dr. Şevkullah Bal’ın İzmir arkeoloji Müzesi’nde kayıtlı koleksiyonun Osman Gazi (1299) den II. Murad döneminin sonuna (1451) kadar olan yıllar arasında darp edilmiş olan Osmanlı sikkeleri konu edilmiştir.

Osmanlı Beyliği kurucusu Osman Gazi ile birlikte, beyliğin ilk sikkesi darp edilmiştir. Sonrasında beyliğin başına geçen her hükümdar kendi adına sikke bastırmaya devam etmiştir. Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda Osman Gazi dönemi hariç tüm erken dönem Osmanlı hükümdarlarının bastırmış olduğu sikke örnekleri mevcuttur. Söz konusu koleksiyonda araştırma konusu kapsamına giren Erken Osmanlı dönemine ait toplam 283 adet sikke bulunmaktadır. Sikkelerden 212’si akçe, 67’si mangır 4’ü dirhemdir. Koleksiyondaki sikkelerin 105’i Orhan Gazi’ye, 28’i I. Murad’a, 13’ü I. Bayezid’a ait olan sikkelerdir. Fetret Devri içerisinde hükümdarlık iddiasında bulunmuş şehzadelerin bastırmış olduğu sikkelerden 16’sı Emir Süleyman’a, 4’ü Musa Çelebi’ye, 1’i Mustafa Çelebi’ye ve 36’sı Çelebi Mehmed’e ait olan sikkelerdir. Fetret Devri sonrası beyliğin başına geçen I. Mehmed’ e ait toplam 19 sikke bulunmaktadır. Son olarak sikkelerin 61’i II. Murad’a ait olan sikkelerdir.

Anahtar Sözcükler: Sikke, Erken Osmanlı, 14. Yüzyıl, Akçe, Mangır, Dirhem,

ABSTRACT

EARLY OTTOMAN COINS

AT DR. ŞEVKULLAH BAL'S COLLECTION

Vildan Aydin

Department of Art History

Anadolu University. Graduate School of Social Sciences, June, 2022

Supervisor: Dr. Hasan YILMAZYAŞAR

In the thesis titled "Early Ottoman Coins in the Dr. Şevkullah Bal Collection", the Ottoman coins minted between the years from Osman Gazi (1299) to the end of the reign of Murad II (1451) of the collection of the collector Dr. Şevkullah Bal in the Izmir Archaeological Museum were discussed.

Together with Osman Gazi, the founder of the Ottoman Principality, the first coin of the principality was minted. Afterwards, each ruler who became the head of the principality continued to issue coins in his name. In the collection of Dr. Őevkullah Bal, there are examples of coins minted by all early Ottoman rulers except the Osman Gazi period. In this collection, there are a total of 283 coins belonging to the Early Ottoman period, which are within the scope of the research. Of the coins, 212 are coins, 67 are mangir and 4 are dirhams. 105 of the coins in the collection belong to Orhan Gazi, 28 to Murad I, and 13 to Bayezid I. 16 of the coins minted by the princes who claimed to reign during the Fetret Era are those belonging to Emir Sűleyman, 4 to Musa Őelebi, 1 to Mustafa Őelebi and 36 to Őelebi Mehmed. There are a total of 19 coins belonging to Mehmed I, who became the head of the principality after the Fetret Era. Finally, 61 of the coins belong to Murad II.

Keywords: Coins: Early Ottomans, 14th Century, Akce, Mangir, Dirham

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu konuda çalışma olanağı verdiği ve çalışmanın tüm aşamasında her türlü desteği ve yönlendirmeyi sağladığı, araştırmaya katkı sağlayabilecek tüm bilgi ve kaynakları büyük bir özveri ile benimle buluşturduğu ve ayrıca karşımıza çıkan zorlularda umutsuzluğa kapılmaya izin vermeyip, her zaman yeni çözüm önerileri ile önümde yeni ufuklar açtığı için, tüm eksikliklerime rağmen bana güvenip inandığı ve yüreklendirdiği için ve tüm akademik ünvanlarının yanında, iyi insan olma sıfatının nasıl en iyi şekilde doldurabileceğini gösterdiği için danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hasan YILMAZYAŞAR'a teşekkürlerimi sunarım. Tez jürimde yer alan ve yönlendirmeleri ile çalışmamdaki eksikliklerin giderilmesinde önemli katkılar sunan Prof. Dr. Zeliha Demirel Gökçalp ve Doç. Dr. Vedat Turgut'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Araştırma sürecinin en başından itibaren çalışmanın her aşamasında bizlere rehberlik eden Öğr. Gör. Betül TEOMAN ve Sanat Tarihçi/Nüvizmat Gültekin TEOMAN'a tez içeriğininin şekillenmesindeki katkılarının yanısıra, tüm bilgi ve birikimlerini tüm samimiyetleri ile aktardıkları ve bu alanda öncü çalışmaların tezimize sunduğu rehberlik için teşekkürlerimi sunarım. Dr. Şevkullah BAL'a öncelikle büyük bir emeğin sonucu olarak, eşine az rastlanır kıymette bir sikke koleksiyonu oluşturduğu ve bu koleksiyon üzerinde çalışmamıza izin verdiği için çok teşekkürler ederim.

Bu süreçte benim kadar yorulan, her sıkıştığım da yardımımına koşan, benim en iyi çalışmayı yapmam adına birçok sorumluluğumu benim adıma omuzlayan, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen anne babalarım TAŞKIN ve AYDIN ailelerine, Sevgili Eşim S. Uğur'a yanımda oldukları için teşekkür ederim. Sizler olaysaydınız altından kalkamazdım.

Son olarak, kızım Zeynep Liva ve oğlum Selçuk Uras, varlığınız hayatımdaki yaşam kaynağı, yaptığım ve yapacağım herşey sizler için. Umram hayal ettiğimden daha güzel bir yaşam sizlerin olun.

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JURİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GRAFİKLER DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Konu ve Sınırlılıklar.....	1
1. 2. Amaç, Önem ve Sorunlar.....	2
1. 3. Yöntem ve İçerik.....	3
1. 4. Kaynak ve Yayınlar	6
2. ERKEN OSMANLI DÖNEMİ SİYASAL VE EKONOMİK TARİHİ.....	10
2. 1. Ana hatları ile erken dönem Osmanlı kronolojisi.....	10
2. 2. Ana Hatları ile erken dönem Osmanlı ekonomisi.....	13

3. ERKEN OSMANLI DÖNEMİ SİKKELERİ	19
3. 1. Osmanlı Sikkelerine Dair Genel Kavram Ve Tanımlar.....	19
3. 1. 1. Sikke.....	19
3. 1. 2. Akçe	20
3. 1. 3. Mangır	22
3. 1. 4. Dirhem	23
3. 1. 5. Darphane.....	24
3. 2. Padişahlara Göre Erken Dönem Osmanlı Sikkeleri.....	27
3. 2. 1. Osman Gazi.....	29
3. 2. 2. Orhan Gazi.....	31
3. 2. 3. I. Murad.....	37
3. 2. 4. I. Bayezid.....	41
3. 2. 5. Emir Süleyman.....	44
3. 2. 6. Musa Çelebi.....	47
3. 2. 7. Mustafa Çelebi.....	49
3. 2. 8. Mehmed Çelebi.....	50
3. 2. 9. I. Mehmed.....	54
3. 2. 10. II. Murad.....	57
4. DR. ŞEVKULLAH BAL KOLEKSİYONU.....	64
4. 1. Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonuna Dair	64

4. 2. Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonundaki erken Osmanlı sikkeleri	65
4. 2. 1. Orhan Gazi Sikkeleri.....	65
4. 2. 1. 1. Akçeler	66
4. 2. 1. 2. Analiz ve değerlendirme.....	91
4. 2. 2. I. Murad Sikkeleri	97
4. 2. 2. 1. Akçeler (AR)... ..	97
4. 2. 2. 2. Mangırlar (AE).....	100
4. 2. 3. Analiz ve değerlendirme	104
4. 2. 3. I. Bayezid Sikkeleri	109
4. 2. 3. 1. Akçeler (AR).....	109
4. 2. 3. 2. Mangırlar(AE)... ..	111
4. 2. 3. 3. Analiz ve değerlendirme	112
4. 2. 4. Emir Süleyman Sikkeleri	115
4. 2. 4. 1. Akçeler(AR).....	115
4. 2. 4. 2. Mangırlar(AE).....	118
4. 2. 4. 3. Analiz ve değerlendirme	119
4. 2. 5. Musa Çelebi Sikkeleri	121
4. 2. 5. 1. Akçeler (AR).....	121

4. 2. 5. 2. Analiz ve değerlendirme	122
4. 2. 6. Mustafa Çelebi Sikkeleri	123
4. 2. 6. 1. Akçeler (AR).....	123
4. 2. 6. 2. Analiz ve değerlendirme	124
4. 2. 7. Çelebi Mehmed Sikkeleri	124
4. 2. 7. 1. Dirhem (D).....	124
4. 2. 7. 2. Akçeler (AR).....	125
4. 2. 7. 3. Mangırlar(AE)...	131
4. 2. 7. 4. Analiz ve değerlendirme	133
4. 2. 8. I. Mehmed Sikkeleri.....	137
4. 2. 8. 1. Akçeler (AR)...	137
4. 2. 8. 2. Mangırlar(AE).....	140
4. 2. 8. 3. Analiz ve değerlendirme	142
4. 2. 9. II. Murad Sikkeleri.....	145
4. 2. 9. 1. I. Cülus.....	145
4. 2. 9. 1. 1. Akçeler (AR).....	145
4. 2. 9. 1. 2. Mangırlar(AE)...	153
4. 2. 9. 2. II. Cülus.....	160
4. 2. 9. 2. 1. Mangır (AE)...	160

4. 2. 9. 3. Analiz ve değerlendirme	160
5. DEğERLENDİRME	165
6. SONUÇ.....	177
7. KAYNAKÇA.....	181

TABLolar

GRAFİKLER

ŞEKİLLER

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2. 1. <i>Erken dönem Osmanlı kronolojisi</i>	11
Tablo 4. 1. <i>Koleksiyondaki Orhan Gazi sikke tipleri ve katalog verileri</i>	96
Tablo 4. 2. <i>Orhan Gazi akçeleri yazılı verileri</i>	98
Tablo 4. 3. <i>Koleksiyondaki I. Murad sikke tipleri ve katalog verileri</i>	110
Tablo 4. 4. <i>I. Murad sikkeleri yazılı verileri</i>	110
Tablo 4. 5. <i>Koleksiyondaki I. Bayezid sikke tipleri ve katalog verileri</i>	117
Tablo 4. 6. <i>I. Bayezid sikkeleri yazılı verileri</i>	117
Tablo 4. 7. <i>Koleksiyondaki Emir Süleyman sikke tipleri ve katalog verileri</i>	123
Tablo 4. 8. <i>Emir Süleyman sikkeleri yazılı verileri</i>	123
Tablo 4. 9. <i>Koleksiyondaki Musa Çelebi sikke tipleri ve katalog verileri</i>	125
Tablo 4. 10. <i>Musa Çelebi sikkeleri yazılı verileri</i>	125
Tablo 4. 11. <i>Koleksiyondaki Mustafa Çelebi sikke tipleri ve katalog verileri</i>	126
Tablo 4. 12. <i>Mustafa Çelebi sikkeleri yazılı verileri</i>	126
Tablo 4. 13. <i>Koleksiyondaki Mehmed Çelebi Sikke tipleri ve katalog verileri</i>	137
Tablo 4. 14. <i>Çelebi Mehmed sikkeleri yazılı verileri</i>	138
Tablo 4. 15. <i>Koleksiyondaki I Mehmed sikke tipleri ve katalog verileri</i>	146

Tablo 4. 16. <i>I. Mehmed sikkeleri yazılı verileri</i>	147
Tablo 4. 17. <i>Koleksiyondaki II. Murad sikke tipleri ve katalog verileri</i>	168
Tablo 4. 18. <i>II. Murad sikkeleri yazılı verileri</i>	166

GRAFİKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 5. 1. <i>Sikkelerin malzeme dağılım grafiği</i>	175
Grafik 5. 2. <i>Tarihli akçelerin tarihleri ve padişahlara göre dağılımı</i>	176
Grafik 5. 3. <i>Tarihli mangırların tarihleri ve padişahlara göre dağılımı</i>	177
Grafik 5. 4. <i>Akçelerin darphaneleri ve padişahlara göre dağılımı</i>	178
Grafik 5. 5. <i>Mangırların darphaneleri ve padişahlara göre dağılımı</i>	179

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. <i>Osman Bey, AR, Akçe, DY, TY, 0,72 gr, 13-16mm (İAM-1081)</i>	28

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AE: Aes – Bakır - Bronz

a.g.k. : Adı geçen kaynak

AR: Argentum - Gümüş

Bkz : Bakınız

c : Cilt

Çev : Çeviren

dn : Dipnot

Dr : Doktor

DY: Darp Yersiz

Ed : Editör

Env : Envanter

FY : Fotoğraf yok

Haz : Hazırlayan

Kat : Kataølog

OBA : Ortak basım Aydınoğulları

OBG : Ortak basım Germiyanogulları

OBM : Ortak basım Menteseogulları

OTAM : Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

s : Sayfa

TA : Timur adı

TY: Tarih Yok

1. GİRİŞ

1. 1. Konu ve Sınırlılıklar

“Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu'ndaki Erken Osmanlı Sikkeleri” başlıklı bu tezin kapsamını, Osmanlı Beyliğinin kuruluş yılı olarak kabul edilen 1299 yılından, yükselme döneminin başlangıcını temsil eden 1451 yılları arasında basılan Osmanlı Beyliğine ait Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda bulunan erken dönem Osmanlı sikkeleri oluşturmaktadır.

Erken Osmanlı dönemi, 1299 ile Fatih Sultan Mehmed'in (II. Mehmed) tahta çıktığı yıl olan 1451 yılına kadar olan aralığı tanımlayan bir zaman dilimini kapsar. Bu döneme ait yazılı kaynakların son derece az ve bilinmeyenlerin çok fazla olduğu göz önüne alındığında, dönem sikkelerinin bahsi geçen döneme dair sunduğu ve sunacağı (detaylı analiz ve değerlendirme çalışmaları sonucunda ulaşılabilecek bilimsel sonuçlar) verilerin değeri daha iyi anlaşılır.

Osmanlı Devleti'nin altı asrı aşkın hâkimiyet sürecinde üretilmiş tüm sikkeleri değil de bu sikkeler içerisindeki belirli bir dönem aralığı ile konunun sınırlandırılması döneme özgü detaylara dair analiz ve değerlendirme yapabilme kaygısının sonucudur. Erken dönem Osmanlı sikkeleri içerisinde bütünü görme ve dönemi bütüncül algılama amacı ile herhangi bir sınırlandırmaya gidilmemiş; bu süreçte hüküm süren padişahların yanı sıra Fetret Devrinde saltanat iddiasında bulunan şehzadelerin sikkelerine de yer verilmiştir.

Tez konusu olarak Dr. Şevkullah Bal koleksiyonundaki Erken Osmanlı dönemine ait olan sikkelerin tercih edilmesinin en temel sebebi, söz konusu döneme dair koleksiyondaki sikke çeşitliliğinin dönem analizi yapılabilecek ölçüde geniş bir yelpaze sunması olmuştur.

1. 2. Amaç, Önem ve Sorunlar

Erken Osmanlı dönemi (1299 - 1451), Osmanlı Beyliği tarafından basılmış sikkelerin, Dr. Şevkullah Bal sikke koleksiyonu özelinden yola çıkarak tespiti, belgelenmesi ve analiz edilmesi, bu koleksiyonda yer alan sikkelerin erken dönem Osmanlı sikkeleri içerisindeki yeri, önemini ve temsil ettikleri tipolojik özelliklerinin belirlenerek bilim dünyasına tanıtma kaygısı, tezimizin başlıca amacını oluşturmaktadır.

Erken Osmanlı dönemi, beyliğin kuruluşundan XV. yüzyıl ortalarına kadar sadece tarihi değil birçok olgusuna dair oldukça sınırlı bilgilerin olduğu dolayısı ile bilinmeyenleri son derece fazla olan bir tarihsel aralıktır. Özellikle XIV. yüzyılda yazılmış hiçbir Osmanlı kroniğinin olmadığı ve diğer çağdaş devletlere ait yazılı kaynakların ise oldukça sınırlı olduğu göz önüne alındığında bahsi geçen döneme dair sınırlı bilgilerin sebebi daha iyi anlaşılmaktadır. Literatürde bazen birbirini tümü ile reddeden bilimsel sonuçlar ile güvenilirliğine dair çekince bildirilen birçok tarihsel olayın sebebi de 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yazılmaya başlanan Osmanlı kroniklerinde genellikle birbirini tekrar eden ve çoğunlukla rivayete dayalı anlatıların varlığıdır.¹

Bu bağlamda alternatif araştırma alanları ve bu çalışmada ele aldığımız sikkelerin kaynak olarak önemini son derece büyük olduğunun altını çizmek gerekir. Ne yazık ki Türkiye’de ve yurt dışında Osmanlı sikkeleri ile ilgili çalışmaların yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkün değil. Sadece ele alınan dönemin tarihi değil başta ekonomik yapı ve birçok farklı olguya dair veri sunma potansiyeli olan sikkeler üzerine yapılacak çalışmaların yaygınlaşması ele alınan dönemlere dair yeni bilgiler sunma potansiyeline sahiptir. Sikkelerin tamamı ile devletin kontrolü altında, doğrudan ilgili

¹ Aşıkpaşazade, (2013). *Aşıkpaşazade Tarihi [Osmanlı Tarihi(1285-1502)]*. Haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları; M. Neşri (2008). *Cihannüma 1*. Necdet Öztürk, M.A. (Haz.). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın; Oruç Bey (2009). *Osman Tarihi*. N. Öztürk (Sadeleştiren). İstanbul: Çamlıca Yayınları.

dönemin kurumsal temsili olan yetkili kişiler tarafından basıldığı ve bir anlamda ilgili uygarlık, dönem ve yöneticinin algısını yansıttığı gerçeği gözönüne alındığında bir tarihsel belge olarak önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Resmi istatistik rakamlarına göre taşınır kültür mirasları arasında, Türkiye müzelerindeki en geniş koleksiyonların büyük bir farkla sikkelerden oluşmasına karşın önceki satırlarda da altı çizildiği üzere, Osmanlı nümismatiğine dair bilimsel çalışmalar henüz istenilen düzeye ulaşmamış, dolayısı ile farklı coğrafyalardaki sikke dağılımlarının tespiti ve karşılaştırmalı değerlendirme çalışmaları bağlamında yeterli örneğin literatürde yer almamış olması çalışmamız sırasında karşılaştığımız en belirgin sorunlardan birisi olmuştur.

1. 3. Yöntem ve İçerik

Tez çalışması kapsamında ilk olarak Erken Osmanlı sikkeleri bağlamında literatür taraması yapılmış, mevcut bilgilerde dönem nümismatiğine dair ana hatlarla bilgi edinilmiş, erken Osmanlı sikke örneklerinin neredeyse eksiksiz temsillerine sahip Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu'nun konu kapsamında incelenmesine karar verilmiştir. Çalışma konusunun belirlenmesinin ardından Sayın Bal ile iletişime geçilmiş ve tez çalışması için gerekli izinler alınmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunun dijital olarak sergilendiği www.balcoins.com sitesinden, araştırma konumuz kapsamındaki sikkeler tespit edilmiş ve söz konusu sikkeler, bastıran padişah veya şehzadeler başlığı altında sınıflandırılmıştır. Temsil ettikleri padişahların ismi ile sınıflandırılan sikkeler öncelikle birimlerine daha sonra ise tip özelliklerine göre ayrıca sınıflandırılmıştır. Söz konusu sikkeler, koleksiyondaki kayıt bilgileri temel alınarak, envanter numarası, metrolojik bilgileri, lejand okumaları ve fotoğrafları ile çalışmamızda tanıtılmaktadır.

Erken Osmanlı sikkelerinin tipolojik özelliklerini belirlemek için yapılan yayın taramasında, mangır ve dirhem için tipolojik sınıflandırma sunan herhangi bir yayına rastlanmazken, akçeler için tek bir çalışmanın olduğu anlaşılmıştır. Slobodan Sreckovic “Akches” isimli kitabında Osmanlı akçelerini, ön-arka yüzleri, yazıları ve sitilleri, sikke çerçeveleri ve desenlerini dikkate alarak belirli başlıklar altında sınıflandırmıştır. Sreckovic’in bu sınıflandırması uluslararası akademik platformda kabul görmüş ve birçok numismat tarafından günümüze kadar kullanılmaya devam etmiştir. Tezimizde hem akademik olarak uluslararası sahada bu alanda yürütülen çalışmalarla ortak dili yakalamak, hem de mevcut koleksiyonu daha detaylı tanıtabilmek adına Sreckovic’in akçe tipolojisi temel alınarak sikkelerin sınıflandırılması tercih edilmiştir. Bir istisna olarak I. Murad dönemi mangırlarının göstermiş oldukları tekrarlar göz önünde bulundurularak, I. Murad mangırlarında da sınıflandırmaya gidilmiştir. Koleksiyonda Osmanlı ile farklı beyliklerin ortak basmış oldukları sikkeler mevcut Osmanlı tipolojisine aykırı kompozisyonlar sergilediğinden herhangi bir tipe dahil edilmeden, basıldığı Osmanlı padişahı dönemi içerisinde, “OB” harfleriyle belirtilmiştir.

Dr. Sevkullah Bal Koleksiyonu’ndaki Erken Osmanlı Sikkeleri başlıklı tezimiz *Giriş, Erken Osmanlı Dönemi Siyasi ve Ekonomik Tarihi, Erken Osmanlı Dönemi Sikkeleri, Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu, Değerlendirme, Sonuç ve Kaynakça* olmak üzere toplam 7 ana bölümden oluşmaktadır.

Tezimizin ilk bölümü çalışmanın konusu, sınırlılıkları, amacı, önemi, izlenilen yöntem ve içerik tanıtımı ile konuya dair yayınların tanıtıldığı kaynak ve yayınların tanıtıldığı alt başlıklarından oluşan “Giriş” bölümüdür.

2. Bölümde Erken Osmanlı Döneminin siyasi ve ekonomik tarihi hakkında ana hatları ile bilgi verilmiştir. Tezde ele alınan konu başlığı olan sikkelerin hem tarihsel hem de ekonomik bağlamı olması sebebi ile bahsi geçen bölüme yer verilmiş, söz konusu bölümde döneme dair siyasi ve ekonomik tarihe bilinenler ana hatları ile aktarılmaya çalışılmıştır.

3. Bölümde Erken Osmanlı Sikkeleri başlığı altında ele alınan dönemin sikkeleri hakkında genel tanım ve kavramlar ile bahsi geçen dönemde hüküm süren Osmanlı padişahlarına ait olan sikkelerin ana hatları ile tanıtılması amaçlanmıştır. Ele aldığımız koleksiyonda Osman Gazi'ye ait her hangi bir sikke bulunmamasına karşın kronolojik bütünlüğün korunması kaygısı ile sikkelerin tanıtılması Osman Gazi örneği ile başlatılmıştır. Bu bölümde her padişah dönemine ait olan ve yayınlarda tanıtılan sikkelere dair veriler özellikle akçelere dayalı olarak literatürde kabul görmüş tipoloji esas alınarak Erken Osmanlı Sikkeleri tanıtılması hedeflenmiştir. Bahsi geçen bölümde yer verilen tipolojilere ait ele aldığımız koleksiyonda örneği olan tiplerin görselleri kullanılmış, koleksiyonda bulunamayan tiplerin görsel temsilleri olarak Sreçkoviç'in çizimlerine yer verilmiştir.

4. Bölüm olan Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu başlığı altında ele alınan bölümde, tezde ele alınan bu koleksiyona dair ulaşılan veriler bir bütün olarak ele alınarak sunulmuştur. Söz konusu bölümün giriş kısmı niteliğindeki alt başlıkta Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu ana hatları ile tanıtılmıştır. Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonundaki erken Osmanlı sikkeleri başlığı altında ele alınan bölüm tezin ana bölümüdür. Bu bölümde ele alınan koleksiyondaki Osmanlı örnekleri Orhan Gazi'ye ait sikkeler ile başladığı için, katalog Orhan Gazi sikkeleri ile başlatılmış kronolojik sıra ile II. Murad dönemi sonuna kadar koleksiyonda yer alan her padişah ve şehzadelere ait sikkeler sikke türüne göre sınıflandırılarak aktarılmıştır. İlgili padişaha ait sikkelerin görsel ve nümizmatik verilerinin aktarıldığı bölümlerden sonra her padişah döneminin sikkeleri "analiz ve değerlendirme" başlığı altında ele alınarak değerlendirilmiş, her bölümün sonunda ilgili sikke grupları envanter numarası, cinsi, önyüz ve arka yüz tipleri, gram, çap ve darp yeri üst başlıkları altında birer tablo içerisinde tanıtılmıştır. Böylece tüm verilerin bir bütün olarak tablo üzerinden takip ve algılanmasının kolaylaştırılması hedeflenmiştir.

Tezin 5. bölümü çalışma kapsamında elde edilen verilerin bir bütün halinde analizin yapıldığı "Değerlendirme" bölümüdür. Söz konusu bölüm istatistiksel analiz, malzeme ve metroloji, darphane ve sikke ilişkisi ve kaligrafi ve dizayn gibi içerikler göz önüne

alınarak tezde ulaşılan veriler değerlendirilmiş; ele alınan konu ve elde edilen verilerin tümü ilgili bölümlerin sonunda grafik ve tablolar ile desteklenmiştir.

Tezimizin 6. bölümü tez çalışmasında ulaşılan ve ilgili ana ve alt başlıklarda detaylarıyla aktarılan verilerin ortaya koyduğu ve Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonunda yer alan Erken Osmanlı Sikkelerine dair ortaya çıkan bilgilerin aktarıldığı sonuç bölümüdür.

7. Bölümde tez çalışması süresince ulaşılan ve çalışma kapsamında yararlanılan kaynakların yazar soyismine göre alfabetik sıralandığı kaynakça bölümü yer alır.

1. 4. Kaynak ve Yayınlar

Osmanlı nümismatiği beyliğin kuruluş tarihi olan 1299 da Osman Gazi'den itibaren varlık göstermesine rağmen, Osmanlı sikkelerine yönelik ilk yayın çalışmaları ne yazı ki İmparatorluğun son çeyreğine rastlayan 20. yüzyılda yapılmaya başlanmıştır. Yüzyıllar boyu hüküm sürmüş ve varlığından itibaren para bastırmış olmasından kaynaklı çok sayıda sikke temsili olmasına Osmanlı sikkeleri üzerine yapılan araştırmaların yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Oldukça sınırlı sayıda da olsa Osmanlı nümismatiği üzerine yapılmış kıymetli araştırmaların varlığı ve son dönemde özellikle arkeolojik çalışmalarda elde edilen sikkelerin tanıtımına yönelik yayın çalışmalarında bir artışın olduğunu belirtmek gerekir.

Osmanlı sikkeleri üzrine yazılan ve modern literatürde sıklıkla kullanılan yayınlar şöyle özetlenebilir:

- Stanley Lane Poole, *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum*, London 1883; British Museum koleksiyonundaki İslami sikkeleri tanıtan sekiz ciltlik bu yayının son cildinde müze koleksiyonundaki Osmanlı sikkeleri tanıtılmaktadır.
- İsmail Galib Bey, *Takvim- i Meskûkât-i Osmaniye*, İstanbul 1876; Türkiye'deki ilk nümismatik çalışmalarının başlangıcı olan eser, ülkemizde müzecilik

- faaliyetlerinin de kurucularından olan İsmail Galib Bey'in kendi koleksiyonundaki Osmanlı dönemi sikkelerinin detaylı tanıtımını içermektedir.
- Ahmed Ziya Bey, *Meskûkât-i İslâmiyye Takvimi*, İstanbul 1910; kendisi de koleksiyoner olan Ziya Bey'in koleksiyonundaki Osmanlı sikkelerinin tanıtıldığı bir çalışmadır.
 - Hasan Ferid Bey, *Nakit ve İtibar-i Mali*, İstanbul, 1330; Dönemin Osmanlı Bankası Müdürü tarafından hazırlanmıştır. Çalışma Osmanlı'nın sikke darbı üzerine aldığı kararların ve sikkelerin geçirdiği aşamaların takip edilebilmesi adına önemli veriler yansıtmaktadır.
 - Halil Ethem Bey, *Meskûkât-i Osmaniye*, Müze-i Hümayun, Meskûkât-i Kadime-i İslâmiyye katalogu, Meskûkât-i Osmaniye, Kostantiniyye 1334; Çalışma Müze-i Hümayun (İstanbul Arkeoloji Müzeleri) koleksiyonunda yer alan, Osmanlı beyliğinin kuruluşundan III. Murad dönemine kadarki süreçte basılmış Osmanlı sikkelerini çap ve ağırlıklarıyla detaylı bir şekilde tanıtmaktadır.
 - Abdülatif Suphi Paşa (1818-1886), Osmanlı'nın ilk nümismatı olarak kabul edebileceğimiz isimdir. Hayatı boyunca önemli diplomatik görevlerde bulunmuş olan Suphi paşa Osmanlı Devleti'nde bilimsel usullere göre nümismatik alanıyla ilgilenmiş ilk kişidir.²
 - W. H. Valentine, *Modern copper coins of the Muhammadan states*, London, 1911; İslam devletlerinin bakır sikkelerini ele aldığı kapsamlı bir çalışmadır. Burada Osmanlı mangırları için de bir bölüm açarak incelemede bulunmuştur. İslami bakır paralar hakkında bilinen en eski çalışma olması bakımından oldukça kıymetlidir
 - Halil Sahillioğlu, *Kuruluştan XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul, 1958; yazılan ilk Osmanlı para tarihi olması bakımından kıymetli bir çalışmadır

² A. Akyıldız (2009). Abdülatif Suphi Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, s. 450-452

- Nuri Pere, *Osmanlılarda Madeni Paralar*, İstanbul, 1968: Söz konusu eser Osmanlı sikkelerine yönelik en kapsamlı çalışmalardan biri olup Yapı Kredi Bankası koleksiyonundaki Osmanlı sikkelerini tarihi akışı dikkate alınarak tanıtılmanın yanında eserde Osmanlı madalya ve nişanlarının tanıtımına da yer verilmiştir.
- İbrahim ve Cevriye Artuk, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki Sikkeler Kataloğu*, İstanbul 1971; Kendileri İstanbul Arkeoloji Müzesinin nümismatlarındandır. İki ciltten oluşan bu eser İstanbul Arkeoloji müzeleri koleksiyonunda bulunan sikkeler kapsamlı bir çalışma ile tanıtılmaktadır.
- Jem Sultan, *Coins of the Ottoman Empire and the Turkish Republic*, California, 1977; Amerikalı koleksiyoner tarafından yapılmıştır. Hem Türkiye Cumhuriyeti hemde Osmanlı İmparatorluğu paralarını kapsayan iki ciltlik önemli bir çalışmadır.
- Cüneyt Ölçer, Osmanlı sikkelerine ilişkin pek çok yayın ve makalesi bulunan Cüneyt Ölçer'in erken Osmanlı dönemi sikkelerine ilişkin bazı çalışmaları; *Yıldırım Bayezid'in oğullarına ait Akçe ve Mangırlar*, İstanbul 1968; *Nakışlı Osmanlı Mangırları*, İstanbul 1975, *Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Katalogu*, İstanbul 1985.
- Necdet Kabaklarlı, *Mangır*, İstanbul, 1998: Osmanlı bakır paraları üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri olarak görülmektedir.
- Slobodan Sreckovic *Akches*, Belgrad, 1999; Osmanlı akçeleri üzerine detaylı tip çizimlerinin ve alt varyantların yer aldığı iki ciltlik önemli bir çalışmadır. Slobodan Sreckovic, *Ottoman Mints and Coins*, Belgrad, 2002; Tüm Osmanlı darphane isimlerinin farklı yazılımlarını vererek ilgili darphanedeki sikke basım faaliyetlerini detaylı olarak anlatması bakımından önemli bir diğer çalışmasıdır.
- Atom Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, İstanbul, 2010; Osmanlı sikkelerine yönelik yapılmış en kapsamlı yayınlardan biridir. Kendisi de bir koleksiyoner olan Damalı sikkeleri padişahlara, tiplerine, darphanelerine ve tedavülde bulunmuş diğer sikkelerle olan benzerlik ve farklılıklarına göre çeşitli

gruplandırmalarla detaylı bir şekilde ele almıştır. Çalışma dokuz ciltten oluşmaktadır.

- Şevket Pamuk *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İstanbul, 2017; *Osmanlı Devleti'nde paranın yeri ve önemi üzerine bu alanda yapılmış önemli çalışmalardan biridir.*
- Betül Teoman; *Erken dönem Osmanlı nümismatiği*, İstanbul, 2021: Erken dönem Osmanlı nümizmatiği karakteristik özelliklerinin genel hatlarıyla tanıtıldığı nadir yayınlardan biri olması açısından oldukça kıymetli bir çalışmadır.
- B. Teoman ve G. Teoman, *Batı Anadolu beylikleri sikkelerinde süslemeler*. XIX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Ankara, 2019; Çalışma içerisinde bir bölüm erken dönem Osmanlı Beyliği sikkeleri üzerinde görülen süslemelere ayrılmıştır.
- Gültekin Teoman, *Beylikler ve Erken Osmanlı döneminde Anadolu'da basılan sikkeler üzerinde görülen süslemeler (1300-1500)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir, 2004; Erken Osmanlı dönemi sikkeleri üzerindeki süslemelerin de tanıtıldığı önemli bir çalışmadır.

Bahsi geçen tüm bu çalışmaların yanı sıra Türk-İslâm nümismatiği konusunda “*Türk Nümismatik Derneği*”nin bültenleri Osmanlı sikkelerine yönelik yapılan başlıca araştırmalarının sonuçlarını içermesi açısından kıymetlidir.³ Tüm bu araştırmaların dışında burada değinilmeyen birçok kıymetli araştırmanın var olduğunu ancak burada Osmanlı nümismatiği adına temel başvuru kaynakları olarak kabul edebileceğimiz belli başlı eserlerin yer verildiğini bildirmekte fayda vardır.⁴

³ <https://turknumismatik.org.tr/bultenler/>

⁴ Bu dönemde yapılmış yayın çalışmaları hakkında detaylı bilgi için bkz. H. Ethem (1933). *İslâmî Nümismatik için bir bibliyografî tecrübesi*. Ankara; E. Kolerkılıç (1956). *Osmanlı İmparatorluğunda para*. Ankara: Doğu Ltd. Şirketi Matbaası

2. ERKEN OSMANLI DÖNEMİ SİYASAL VE EKONOMİK TARİHİ

2. 1. Ana Hatları Erken Dönem Osmanlı Kronolojisi

Osmanlı Beyliğinin kuruluşunu hazırlayan süreç olan 13. Yüzyılın ilk yarısından, yükselme döneminin başlangıcı olarak kabul edilen 1451 yılları arasında Osmanlı tarihi içerisinde meydana gelen önemli bazı siyasi gelişmeler kronolojik olarak Tablo 2. 1' de kısaca gösterilmiştir.

Tablo 2. 1. *Erken dönem Osmanlı kronolojisi*

TARİH	OLAY
13. Yüzyıl İlk Yarısı	Söğüt ve Domaniç'in Ertuğrul Gazi'ye yurtluk olarak verilmesi
1288	Karacahisar Kalesi'nin fethi.
1299	İlk Hutbe'nin Karacahisar Kalesi'nde okunması – Bağımsızlık. Bilecik Yarhisar ve İnegöl Kaleleri'nin fethi.
1302	Bafeus – Koyunhisar Savaşı (Bizans – Osmanlı)
1313	Akhisar, Geyve, Lüblüce, Lefke, Hisarcık, Tekfürpınarı, Yenikale, Karagöz ve Yanıkçahisar Kaleleri'nin fethi.
1324	Osman Gazi'nin ölümü. Orhan Gazi'nin resmen Beyliğin başına geçmesi.
1322-26	Bursa'nın fethi.
1327	Bursa'nın başkent yapılması.
1331	İznik'in fethi
1334	Gemlik'in fethi
1337	İzmit ve Yalova'nın fethi. İstanbul yakınlarına çıkarma yapılması.
1345	Karesioğlu beyliği'nin ilhak edilmesi.
1346	Bizans İmparatoru Kantakuzenos'ın kızı Theodora ile Orhan Gazi'nin evlenmesi.

Tablo 2. 1. (Devam) *Erken dönem Osmanlı kronolojisi*

1352	Osmanlı, Bizans ve Cenevizliler arasında yapılan barış anlaşması.
1353	Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçmesi.
1354	Ankara'nın fethi.
1358	Rumeli, Gelibolu ve Tekirdağ'ın ele geçirilmesi.
1359	Şehzade Süleyman'ın ölümü.
1361	Edirne'nin fethi.
1362	Orhan Gazi'nin vefatı ve I. Murad Hüdâvendigâr'ın tahta cülüsü
1364	Filibe'nin fethi.
1365	Sırsındığı Savaşı.
1365	Edirne'nin başkent yapılması
1366	Gelibolu'nun fethi.
1372	Çirmen Savaşı sonrası Sırp ve Makedon'lara karşı üstünlüğün kurulması.
1376	Bulgar Krallığının Osmanlı hakimiyetini kabul etmesi.
1381	Germiyan Bey'nin kızı Devlet Hatun ile I. Murad'ın oğlu Bayezid'in evlenmesi.
1381	Hamidoğulları'ndan altı şehir satın alınması.
1386	Sofya'nın ele geçirilmesi.
1389	Sırp, Arnavut ve Hırvatlar arasında Osmanlı'ya karşı ittifak kurulması.
1389	I. Kosova zaferi.
1389	I. Murad'ın şehit edilmesi.
1389	I. Bayezid'in tahta çıkması.

Tablo 2. 1. (Devam) *Erken dönem Osmanlı kronolojisi*

1390	Aydın Beyliği, Saruhan Beyliği, Germiyan Beyliği, Menteşe Beyliği ve Hamitoğlu' nun Osmanlı egemenliğini tanınması.
1390	Yıldırım Bayezid'in Sırp Prensesi ile evlenmesi. Aydınoğlu İsa Bey'in kızıyla Hafsa Hatun'un evliliği.
1391	İstanbul'un kuşatılması.
1392	Candarogulları'nın Osmanlı hakimiyetini kabul etmesi.
1395	İstanbul'un ikinci kez kuşatılması.
1396	Haçlı ordusuna karşı Niğbolu zaferi.
1397	Karamanoğlu Beyliği'nin Osmanlı hakimiyetine girmesi.
1399	Memlukler'den Malatya ve Divriği, Dulkadiroğlu Beyliği'nden Elbistan'ın alınması.
1402	Timur saldırılarının başlaması. Timur ile Ankara Savaşı'nın yapılması. I. Bayezid'in yenilmesi ve Timur'a esir düşmesi
1402	Şehzadelerin taht iddiasında bulunduğu Fetret Devri'nin başlaması. Şehzade Emir Süleyman, Şehzade Mehmed Çelebi, ve Şehzade Musa'nın ayrı ayrı padişahlıklarını ilan etmeleri. Anadolu Beylikleri'nin yeniden bağımsız olması.
1403	I. Bayezid'in vefat etmesi.
1405	Timur'un ölümü.
1405	Edirne'ye hakim olan Emir Süleyman'ın Bursa'yı Mehmed Çelebi'den alması.
1410	Musa Çelebi'nin Edirne'yi ele geçirmesi.
1411	Emir Süleyman'ın Edirne'yi geri alması.
1412	Musa Çelebi'nin Edirne'yi yeniden fethetmesi ve Emir Süleyman'ın vefatı.
1413	Musa Çelebi'nin Mehmed Çelebi tarafından öldürülmesi.
1413	Mehmed Çelebi'nin Osmanlı padişahı olması ve Fetret Devri'nin sonu.
1416	İlk deniz savaşının Venedik ile yapılması.
1416	Mustafa Çelebi'nin Serez'i işgal etmesi.

Tablo 2. 1. (Devam) *Erken dönem Osmanlı kronolojisi*

1418	Aydınoğlu Cüneyd Bey'in Niğbolu beyliğine atanması.
1419	Mustafa Çelebi'nin Edirne'yi işgal etmesi.
1421	Mustafa Çelebi'nin geri çekilmesi.
1421	Mehmed Çelebi'nin vefatı.
1421	II, Murad'ın tahta geçmesi.
1422	Mustafa Çelebi'nin öldürülmesi.
1424	Candaroğulları'nın Osmanlı hakimiyetini kabul etmesi.
1425	Aydınoğulları Beyliği'nin Osmanlı'ya katılması.
1428	Germiyan Beyi II. Yakub'un vefatı ve toprakların Osmanlı'ya katılması.
1435	Sırp ve Eflak'ın Osmanlı hakimiyetini tanınması.
1444	II. Murad'ın kendi isteği ile tahtan feragat etmesi.
1444	II. Murad'ın oğlu II. Mehmed'in tahta geçmesi ve babasını geri tahta çağarması.
1445	II. Murad'ın ikinci kez tahta çıkması.
1448	Kosova zaferi.
1451	II. Murad'ın vefatı ve oğlu II. Mehmed'in tahta ikinci kez çıkması.

2. 2. Ana Hatları İle Erken Dönem Osmanlı Ekonomisi

Osmanlı ekonomisinin özellikle erken döneminin diğer Anadolu beyliklerinde olduğu gibi temelde tarıma, hayvancılığa ve ticarete dayalı bir sistem üzerine kurulu olduğu bilinmektedir. Ancak Osmanlı'nın varlık gösterdiği coğrafyadan dolayı,

çağdaşları olan diğer beyliklerin çoğundan farklı olarak ticari ve iktisadi birçok avantaj ve buna bağlı üstünlüğe sahip olmuştur.

Kaynaklara yansıyan verilerden Osmanlı kuruluş sürecinden itibaren ticarete önem verdiği ve ticareti teşvik edici uygulamalarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Osman Gazi'nin Karacahisar'ı fethi sonrasında burada pazar kurulmasına müsaade vermesi ve söz konusu ticaretten vergi alınmasına yönelik anlatılar bahsi geçen döneme dair ekonomi ve ticaret bağlamındaki özel anlatılardan birisidir.⁵

Eskişehir Karacahisar'ın Osmanlı beyliğinin kontrolünde birçok toplumdaki insanın ticarete bulunduğu büyük ölçekli bir Pazar olduğu bilinmektedir⁶. Osmanlı'nın Anadolu Beyliklerinin batı ucunda yer alan bir uç beyliği olması, onu diğer beylikler için batıyla bağlantı kurabileceği bir kapı haline getirmişti. Ayrıca Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethi (1326) ile Osmanlı İpek yolunun önemli merkezlerinden birini ele geçirmiş böylece Osmanlı toprakları Batı ve Doğu ticaretinin birleştiği bir merkez konumuna gelmişti. Orhan Gazi'nin Cenevizlilerle ticaret anlaşması yapması, kendi adına para bastırması, Bursa'da ilk büyük bedesteni (Emir Hanı veya Bey Hanı) yaptırması yine bu dönemde Osmanlı'nın ticarete verdiği önemi ortaya koyan önemli veriler olarak yorumlanır.⁷ Hristiyan hacıların Kudüs'e giderken Türklerin hakimiyetindeki topraklarından geçen yolu tercih etmeleri, bu coğrafyada oluşan güven ile birlikte ticaret ve ulaşımına verilen önemi de gözler önüne seren örneklerdendir.⁸

Kuruluş sürecinden itibaren batıda Bizans doğuda ise Anadolu Beylikleri ile komuşu olan ve önemli ticaret noktalarının kesiştiği bir coğrafyada varlık gösteren Osmanlı'nın ilk fetihlerini Balkanlar üzerine yapması, ticaret bağlantılarına sahip diğer

⁵ J. Hammer, (1825) *Osmanlı Devleti Tarihi*, (çev; Mehmed Ata) İstanbul: Milliyet Yayınları I. Cilt s.72,79

⁶ R. Şeşen, (2017). *Ebü'l Fidâ coğrafyası (Takvimü'l Büldan)*, (çev; Ramazan Şeşen) İstanbul: Yeditepe Yayınları, s. 143.

⁷ H. İnalçık (1951). *Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve inkişafı devrinde Türkiye'nin iktisadi vaziyeti üzerine bir tetkik münasebetiyle*. Ankara: Belleten, cilt.15 s. 640

⁸ B. Wilfried, (1982). *14./15. yy.da Kudüs'e giden Alman hacıların Türkiye izlenimleri* (çev; Yüksel Baypınar). Belleten, 46 (183), s520.

merkezleri hakimiyeti altına almasının yanısıra bu bölgelerdeki maden yataklarına da hakim olmalarını beraberinde getirmiştir.⁹ Bahsi geçen bölgenin ele geçirilmesi ile Osmanlı'nın ticari imkânları daha da gelişmiş, madenleri işleyip sikke darbında kullanılması ile kendi ekonomisini oluşturmuştur.¹⁰ Osmanlı'nın ticaret limanlarına olan yakınlığı da deniz ticaretinden kolaylıkla yararlanmalarına olanak sunmuş, Yıldırım Bayezid'in Erzincan, Amasya ve Tokat'ı almasıyla İpek Yolu Bursa'ya bağlanmış, Karadeniz ticaret yolu artık bu bölgelerden sürdürülmeye başlanmıştır.¹¹

Osmanlı'nın güçlenen ekonomisinden yararlanmak isteyen çiftçi, sanatkâr, tüccar, esnaf vb. halk gruplarının, Osmanlı'nın elinde bulunan bölgelere yerleştiği ve bu bağlamda yeni ele geçirilen bu bölgelere yerleşen ilk grupların beyliğin iktisadi bakımdan temelini oluşmasında kilit rol oynadığı belirtilmektedir.¹² Osmanlı ekonomisinin temelini oluşturanlar arasında Anadolu'dan gelen insanların yanısıra, İran, Mısır ve Suriye gibi farklı coğrafyalardan gelen grupların olduğu da bilinmektedir.¹³ Bu bağlamda Osmanlı iktisadi yapısının oluşumunda farklı uygarlıkları temsil eden kişilerin beraberinde getirdiği ticaret ve tarım geleneklerinin de etkisi üzerinde durulur.¹⁴ Osmanlı iktisadi ve ekonomik sisteminin oluşmasında şüphesiz bir Türk-İslam Devleti olması dolayısı ile İslam Devletlerinde yüzyıllardır deneyimlenen ekonomik sistemin yansımalarını da görmek mümkündür.¹⁵

Osmanlı ticaret ve ekonomik yapılanmasında kontrol ve güven esasının önemli olduğu bilinmektedir. Ticareti hem kontrol altında tutmak hem de canlılığı sürdürmek

⁹ İncalcık, 1951, **a.g.k.**, 644-645.

¹⁰ E. Saka, (2019). *Anadolu ve Rumeli Gümüş Madenleri (1453- 1789)*. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, cilt 6. Sayı 2 s.1061- 1081

¹¹ Tabakoğlu, (1999). *Osmanlı iktisadi yapısının ana hatları*. Osmanlı Ansiklopedisi, 3. cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları., s.19.

¹² F. Emecen, (1994). *Osmanlı Siyasi Tarihi: Kuruluştan Küçük Kaynarcaya*. Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I. Cilt, Ekmeleddin İhsanoğlu (Ed)., İstanbul, IRCICA, s. 6.

¹³ İncalcık, 1951, **a.g.k.**, s.649

¹⁴ M. Öz, (1999). *Osmanlı Klasik Döneminde Tarım*. Güler Eren (Ed), Osmanlı: İktisat, III. Cilt, Ankara, YTY, 1999, s.66.

¹⁵ Tabakoğlu, 1999, **a.g.k.** s. 17

adına mültesip¹⁶ denilen birim oluşturmuştur. Devlet tarafından belirlenen fiyat ve kalite standartı dışına çıkan satıcıları tespit eden bu görevlilerin, tespit ettikleri usule aykırı uygulamaları yapan tüccarları ticaretten menetme yetkisine sahip oldukları bilinmektedir. Böylelikle devlet mültesipler aracılığı ile hem siyasi otoritesini korumuş hem de halkına ticarete güven ortamı sağlamıştır.¹⁷

Ekonomik sistemde kontrol mekanizmasının hassasiyetle işletildiği bir diğer alan madenler olup söz konusu kontrol madenlere dair izin ve yasaklarla sağlanmıştır. Osmanlılar topraklarına değerli madenlerin girmesine izin vermiş, hatta haklından ellerinde bulunan değerli madenleri darphanelere getirip sikke kestirmeleri konusunda teşvik etmiş, madenlerin ülkeden çıkışını ise yasaklayarak ekonomisini güçlü tutmayı hedeflemiştir.¹⁸

Osmanlı'da tarım, halkın temel geçim kaynağını oluşturmaktaydı. Osmanlı'nın tarım ekonomisi temeline oturan iktisadi düzende tımar sistemi çok önemli bir rol oynamaktaydı. Tımar sistemi devletin sahip olduğu toprak vergilerinin sipahilere verilmek suretiyle köylüler tarafından işletilmesi anlamına gelmekteydi. Selçukluların uyguladığı ikta sisteminin devamı niteliğindeki bu sistem, 1858 tarihli Arazi Kanunname-i Hümayunu yürürlüğe girinceye kadar uygulanmıştır.¹⁹ Fethedilen yeni topraklar tımar adıyla askere verildikten sonra tımar sahiplerine, bulunduğu sancakta ikamet etmeleri, oradaki ziraat denetimini yapmaları, güvenlik ve asayişini sağlamaları, asker yetiştirmeleri gibi görevler veriliyordu. Bu sebepten, Osmanlı Devleti'nde tarım, vergi sistemi ve asker ihtiyacının karşılanması gibi birbirinden bağımsız görünen

¹⁶ Mültesipler, temel tüketim ürünlerinin, halkın eline makul fiyatta ve yüksek kalitede ulaşmasını sağlamak, iş yeri açmak için gerekli olan ruhsatı vermek ve vergi toplamak gibi vazifeleri olan devlet görevlileriydiler. Bknz. İ. Erdoğan (2000). *Osmanlı iktisadi düzeninde ihtisap müessesesi ve muhtesiplik üzerine bir deneme*. OTAM, Sayı 11, Ankara, Y. Kurt (Ed.), s. 131-132

¹⁷ M. Akdağ, (1950). *Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve inkişafı devrinde Türkiye'nin iktisadi vaziyeti II*. Belleten, Cilt XIV, Sayı 55, Ankara, TTK Yayınları, s. 321-327; Erdoğan, 2000, **a.g.k.**, s. 131-132

¹⁸ Tabakoğlu, 1999, **a.g.k.** s. 17-18.

¹⁹ A. M. Küçükcalay (1999). *Osmanlı toprak sistemi -Mirî Rejim.*, Osmanlı: İktisat, III. Cilt, Ankara, YTY, Güler Eren (Ed), s.53

olgular tımar sistemi içinde bir bütünü teşkil ediyordu.²⁰ Tımar sisteminde devlet vergileri ürün şeklinde toplayarak kendine ekonomik bir kaynak oluşturuyor; yeni elde edilen toprakları tarım faaliyeti içerisine sokuyor; bölgenin asayişini sağlıyor; asker ihtiyacını karşılıyor ve yeni fethedilen toprakların elden çıkmasını güçleştiriyordu.

Osmanlı toprakları son derece verimli olduğu halkın ihtiyacını karşılayacak tarım ürünlerinin yetiştirildiği hatta dışarıdan gelen talepleri de karşılayabilecek seviyede üretimin varlığı bilinmektedir²¹. Diğer ülkeler ile olan ticaretin Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerinden itibaren bazen yasak ve ambargolara rağmen devam ettiği anlaşılmaktadır. Örneğin 1324 yılında Venedik yönetimi Girit (Candia) Dukalığının Türkler ile olan ticari ilişkilerine ambargo koydurmasa rağmen Giritli tüccarların Türk mısırını satın almaya devam etmişlerdir.²²

Ülke topraklarında ağırlıklı üretim ve ihracatın buğday üzerine kurulu olmasına karşın farklı tarım ürünlerine yönelik üretimlerin de varlığı ve ticaretinin yapıldığı bilinir.²³ Tarım alanındaki gelişim meyve üretimini de aynı doğrultuda etkilemiş özellikle üzüm ve nar ticareti gelişmiştir.

Osmanlı Beyliği'nin gelir sistemindeki temel unsurlardan birisi de hayvancılık olup, hem ulaşım hem de askeri sistemin önemli bir parçası olarak atların hem yetiştirilmesi hem de ticareti hususuna son derece önem verildiği bilinmektedir. Anadolu Türkmen atlarının komşu ülkeler tarafından talep görmeye başlamasıyla Osmanlı beyliğinde at yetiştiriciliğinin arttığı ve beylik için bir gelir kapısı haline geldiği belirtilmektedir.²⁴ Önemli ticaret yollarının birleştiği noktalardan biri olan Ankara, tiftik keçisi yetiştiriciliğinde önemli bir merkezdir. Keçilerden elde edilen tiftikten dokunan bir kumaş olan sof, şehrin ekonomik ve sosyal hayatında önemli bir

²⁰ F. Kırıldökme Mollaoğlu (1999). *Osmanlı tarihinde dönemler*. OTAM, Sayı 10, Ankara, Y.Kurt (Ed), s.347.

²¹ F. Sümer (1952). *XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta yaşayan Türk aşiretlerine umumi bir bakış*. İktisat Fakültesi Mecmuası, XI, Sayı 1-4, İstanbul, s.516, Tabakoğlu, 1999, **a.g.k.** s.17.

²² E. Zachariadou, (2007). *Ege'de el değiştiren iktidarlar*. (Çev; S. Çavuşdere). OTAM(22), s18

²³ A. Tabakoğlu,(1986). *Türk iktisat tarihi*, 1. baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları, Mart, s.359.

²⁴ Halil İnalçık (1963). *Osmanlı'nın kuruluş sorunu*. (Çev. Tahir Sünbül), A.Ü.D.T.C.F. Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 15, Sayı 26, Ankara, s.336,337.

yere sahip olup daha sonrası sof sanayisinde çıkarılan kumaşlar Bizans, Balkanlar, Lehistan, Avusturya ve Venedik'e kadar ihraç edildiği bilinmektedir.²⁵

Osmanlı'nın iktisadi sistemi, bahsettiğimiz tımar sistemi, merkez maliye sistemi ve vakıf sistemi olarak üç ana gruba ayrılmaktadır. Bunlardan biri olan merkez maliyesi mukataa, cizye ve avarız denilen sistemlerden meydana gelmektedir. Devlet kurumlarının işletilmesi, işletme hakkı veya bu kurumlarda üretilen malı satın alma hakkına mukataa sistemi denilmektedir. Devlet bu sistem sayesinde devlete ait bir arazi veya geliri bir bedel karşılığında geçici olarak kiralaya verip gelir elde etmiştir. Cizye, devletin Müslüman olmayan fakat Osmanlı topraklarında çalışan erkeklerden aldığı vergilerin genel ismidir. Avarız ise genellikle savaş giderlerini karşılamak amacıyla alınan vergi anlamına gelmektedir.²⁶ Vakıf sisteminde ise han, hamam, tarım toprakları, çarşı, bedesten vb. taşınmazlardan elde edilen gelirler anlamına gelmekteydi. Osmanlı bu sistemler aracılığı ile ekonomisini ayakta tutarak siyasi otoritesini güçlendirmiştir.

²⁵ Akdağ,1950, **a.g.k.** s. 503.

²⁶ Tabakoğlu,1999, **a.g.k.** s. 129.

3. ERKEN OSMANLI DÖNEMİ SİKKELERİ

3. 1. Osmanlı Sikkelerine Dair Genel Kavram ve Tanımlar

3. 1. 1. Sikke

“Sikke kelimesi, ağırlığı önceden ayarlanmış, üzerinde darb edip tedavüle çıkarılan ve istendiğinde geri almayı taahhüt eden devletin, hükümdarın ya da resmi otoritenin simge veya yazısının yer aldığı madeni paralara verilen isimdir”.²⁷ Sikke sözcüğünün kökeni Arapçadan gelmekte olup “damga veya nakış basmak için hazırlanmış metal kalıp” anlamındadır.²⁸ Klasik çağda kanun anlamında kullanılan Grekçe “nomos” sözcüğünden türetilmiş olan “nomisma” ve Latince “nummus”, sikke demektir.²⁹ Sikkeyle uğraşan bilim dalına “nümismatik”, bu bilim alanında uzmanlaşan kişilere ise “nümismat” denilmektedir.³⁰

Sikkenin tam olarak ne zaman icat edildiği bilinmemekte olup, sikkenin icadının Anadolu'nun batısıyla Lidya Krallığı ve Ionia bölgesi ilişkili olduğunu kabul edilmektedir.³¹ Ticarete insanlar ihtiyaç fazlası ürünler ile eksik olan malzemeleri karşılıklı değiş tokuş yoluna gidilerek, zaman zaman deniz kabukları, zaman zaman değerli madenlerden yapılmış eşyaları bu takaslarda kullanılmaya başlandığı bilinmektedir.³² Bu malzemelerin bir standartının olmayışı ve değer ölçütünün bölgeye hatta kişiye göre değişmesi değeri her yerde aynı kabul edilen, kıymetli madenlerden yapılan sikkelerin ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır.³³

Sikkeler ön ve arka yüz olmak üzere iki yüzeyden oluşmaktadır. Sikkelerin ön yüzünde genellikle ait olduğu siyasi otoritenin ismi, hükümdarın ismi, hükümdarın arması-portre veya unvanı ile karşılaşılmaktadır. Sikkelerin arka yüzeyinde ise genel

²⁷ O. Tekin (2009). Sikke. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37, s. 179

²⁸ Tekin, 2009, **a.g.k.**, 179

²⁹ O. Tekin (1984). *Eski Çağ'da para: Antik nümismatiğe giriş*. İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, s. 1

³⁰ Ö. Tekin (1992). *Nümismatik ve Anadolu*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.10

³¹ Tekin, 2009, **a.g.k.**, 179

³² Pere, 1968, **a.g.k.**,7.

³³ O. Tekin (2008). *Antik Nümismatik ve Anadolu*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 13-15

olarak basım tarihi ve darp yeri gibi bilgiler yer almaktadır. Sikke üzerinde yine o dönemin ve bölgenin özelliklerini yansıtan süslemeler, motif ve figürler sikke yüzlerinde karşımıza çıkan diğer uygulamalardır.³⁴

Osmanlı beyliğinde sikkeler I. Murad dönemine kadar sadece gümüşten üretilmiştir. Osmanlı Beyliği kullandıkları gümüş sikkelere, gümüş madeninin parlak gri renginden dolayı akçe denmiştir.³⁵ I. Murad döneminden sonra bakır madeninden sikkeler darp edilmiş ve bunlara ise mangır adı verilmiştir. Fatih Sultan Mehmed ile birlikte ise Osmanlı'da altın sikkeler darp edilmeye başlanmıştır. Bu ilk Osmanlı altın sikkelerine "sultana ait" anlamında "sultani" veya "hasane-i suftatîye" adı verilmiştir. Mısır'da gümüş para birimi olan medinilere "pare" veya "para" denilmekteydi ve Osmanlıların Mısır'ı fethetmesiyle 'para' kelimesi Osmanlı'da da kullanılmaya başlanmış olup Osmanlı gümüş sikkeleri, 1524 yılında Mısır Kanunnamesiyle birlikte "pare" olarak adlandırılmıştır.³⁶

Osmanlı Beyliği'nde tahta çıkan her yeni sultan öncelikle hutbe okutup sikke bastırması ardından önceki sultana ait tedavüldeki sikkelerin kullanımını yasaklayıp piyasadan toplattırır. Bu uygulamaya "sikke tecdidi" denilmektedir. Bu işlem için görevlendirilenler kullanımına devam eden eski sikkelere el koymuş ya da yenileriyle değiştirmişlerdir.³⁷

3. 1. 2. Akçe

Erken Osmanlı döneminde gümüş madeninden elde edilen paralara, madenin renginden dolayı, ak (beyaz, temiz, parlak) para manasına gelen "akçe" denildiği bilinmektedir.³⁸

³⁴ Tekin, 1998, **a.g.k.** s.179.

³⁵ H. Sahillioğlu, (1989). Akçe. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2, s. 224

³⁶ Pamuk, 1999, **a.g.k.**, 103

³⁷ Devellioğlu, 2004, **a.g.k.**, 1256

³⁸ Salihlioğlu, 1989, **a.g.k.** 224

Osmanlının bilinen en erken tarihli akçesinin Osman Gazi tarafından bastırılmıştır.³⁹ Günümüze sadece iki örneği ulaşan bu akçelerin ticari bir araç olmaktan çok, Osmanlı beyliğinin bağımsızlığının bir simgesi olarak propaganda amacıyla basılmış olduğu düşünülmektedir. Ayrıca beyliğin ilk yıllarında, beyliğin hâkimiyet sınırları içerisinde Selçuklu ve Bizans sikkelerinin kullanıldığı bilinmektedir.⁴⁰ Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde bilinen anlamda akçe basımının Orhan Gazi döneminde 1326 yılında Bursa'nın fethi ile başladığı kabul edilir. Erken Osmanlı döneminde basılan ilk akçeler gerek yazı karakteri gerekse bezeme yönüyle İlhanlı sikkelerinin bir benzeri mahiyetinde olduğu,⁴¹ İlhanlı sikkelerine olan bu öykünmenin belirli bir süre devam etse de zaman içerisinde Osmanlı akçelerinin üzerine özgün yazı ve motiflerini uygulandığı anlaşılır. Ne yazık ki ilk Osmanlı akçelerinin gramajlarına ilişkin yazılı belge yoktur. Ancak, 100 dirhem gümüşten 265 akçe kesildiği, Orhan Gazi dönemi akçelerinin ortalama 1.15 gr ağırlığında olduğu ve Orhan Gazi döneminde akçenin birimleri oluşturulurken İlhanlı Sultanı Gazan Han'ın dirhemlerinin örnek alındığı⁴² belirli bir süre bu benzerliğin diğer padişahların akçe gramajlarında da sürdürüldüğü bilinmektedir.⁴³ Osmanlı akçeleri 900 ayar gümüşten üretilmişlerdir ve 1453'e kadar geçen sürede ayarında önemli bir değişiklik yapılmamıştır.⁴⁴ Ancak daha sonraki yıllar içinde, akçe ayarında düşüşler yaşanmıştır. Orhan Bey döneminde 100 dirhem gümüşten 269 akçe bastırılırken, II. Mehmed tahta çıktığı yıl 280 akçe basılmıştır. Sultan II. Mehmed (Fatih) devrine kadar ayar ve ağırlığını koruyan akçe, Fatih'in ilk cülusundan itibaren (1444) sikkenin gümüş içeriği ilk defa belirli bir miktar düşürülerek "Tecdid-i sikke"⁴⁵ siyaseti

³⁹ İ. Artuk,(1980). *Osmanlı beyliğinin kurucusu Osman Bey'e ait sikke*. I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)Kongresi, (Ed. O. Okyar, H. İncalcık) Ankara 11-13 Haziran 1977. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s. 27-33.

⁴⁰ E. Kolerkılıç, 1956, **a.g.k.**, 8

⁴¹ Ş. Pamuk (1999). **a.g.k.**, 36

⁴² A. Damalı (2010). *Osmanlı sikkeleri tarihi*. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, c. 1, s. 103

⁴³ N. Kabaklarlı, M.Erüreten (2011). *Osmanlı paralarında ölçü ve ayar, Anadolu'da Paranın Tarihi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, s.207-212

⁴⁴ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 103

⁴⁵ Tecdid-i Sikke: Tahta oturan her padişahın kendi adına sikke darp ettirip kendinden önce basılan sikkeleri toplatıp, yasaklaması.

uygulanmaya başlamıştır. Her yeni akçe çıkarıldığında eskileri 5/1 eksiğine değiştirilerek hazinenin kâr sağlaması amaçlanmıştır.⁴⁶ II. Mehmed'in iktidarda olduğu 1444-1481 yılları arasında 100 dirhem gümüşten 400 akçe darbı gerçekleştirilmiştir. 1491-1566 yılları arasında 100 dirhem gümüşten 420 akçe, 1566 yılında 450 akçe, 1585-1586 yıllarında 800 akçe kesilmiştir.⁴⁷ 1444- 1481 arasında tam altı kez hayata geçirilen bu uygulama 1326-1755 yılları arasında akçenin % 91,3 oranında değer kaybına uğramasına neden olmuştur.⁴⁸

Osmanlı'nın kuruluşundan II. Mehmed (H.855-886 / M.1451-1481) döneminin sonlarına kadar akçe devletin resmi para birimi olarak kullanılmıştır. Gümüş paraya dayalı bu dönem, Osmanlı nümismatiğinde tek metalli dönem (monometalist) olarak tanımlanır.⁴⁹ Bu dönem içerisinde mangırların da basılmasına karşın resmi para birimi olarak sadece akçelerin geçerli olduğu bilinmektedir. Bu nedenle tüm resmi işlemler akçe ve akçenin değeri üzerinden yapıldığından bu dönem tek metalli dönem olarak isimlendirilmiştir.⁵⁰ Başlangıçta gümüş sikkeler için kullanılan akçe terimi XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı'da genel anlamda "para" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır.⁵¹ Akçenin ayarının bozulması ve gramının düşmesiyle Osmanlı'da II. Mahmud'un 14. Cülus yılından (1822) itibaren akçe darbına son verilmiştir.⁵²

3. 1. 3. Mangır

Akçenin dörtte birine eş değer (1 akçe = 4 Mangır) bakırdan üretilmiş sikkelere "*Marıgır*" adı verilmektedir. İslâm Devletlerinin bakır sikkeleri genellikle "fels" olarak anılırken Osmanlılarda bakır sikkeler Moğolca, "*nakit*" anlamına gelen "*Möngön*",

⁴⁶ A. Tabakoğlu (1986). *Türk iktisat tarihi*, İstanbul: Dergah Yayınları s. 296

⁴⁷ Ö. Açıkgöz (2010). Osmanlı para politikasında reform çabaları, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), s. 379

⁴⁸ Tabakoğlu, 1986, **a.g.k.**, 292

⁴⁹ Tekin, 2009, **a.g.k.**, 183

⁵⁰ Pere, 1968, **a.g.k.**, 12-13

⁵¹ Salihlioğlu, 1989, **a.g.k.**, 224

⁵² Pere, 1968, **a.g.k.**, 22

“*Mankur*” kelimesinden türeyerek “*Mangır*” olarak adlandırılmışlardır. Mangırlar halk dilinde “pul” olarak da bilinmektedir.⁵³

Sosyal yaşamda günlük kullanım için çok miktarda ve çeşitlilikte darbedilen mangırların kullanım alanı genellikle halk ile esnaf arasındaki 1 akçeden daha düşük alışverişler olup vergi tahsili gibi ödemeler de kullanılmadıkları belirtilir.⁵⁴

Alım gücünü madeni değerinden ziyade devlet tarafından belirlenmiş olan alım değerinin belirlediği mangırlar, dönemlere göre farklı ölçü ve gramajda karşımıza çıkmaktadır. Erken dönem büyük mangırları yaklaşık 3,2 gram ağırlığında iken daha küçük mangırların ise büyük mangırların 3’te 1’i ağırlığında olduğu belirtilmektedir.⁵⁵

İlk örnekleri I. Murad döneminden itibaren karşımıza çıkan⁵⁶ mangırların erken Osmanlı dönemi boyunca oldukça yoğun bir şekilde darp edildiği anlaşılmaktadır. II. Süleyman döneminde (1687-1691) yaşanan ekonomik bazı krizlerin üstesinden gelebilmek adına 1 mangır 1 akçeye eşit değerinde kabul edilerek mali buhranın giderilmesi öngörülmüşse de mangırdaki bu değer artışı sahtelerinin artmasına sebep olmuş ve mangır üretimine en son II. Abdülhamid döneminde basılmış olup yine o devirde çıkarılan 1879 kararnameyle tedavülden kaldırılmıştır.⁵⁷

3. 1. 4. Dirhem

Köken olarak Farsçadan gelen “dirhem” kelimesi hem bir ağırlık ölçüsünü hem de bir para birimini ifade etmektedir. İslâm Devletlerinde gümüş sikkeler genellikle “*dirhem*” olarak isimlendirilmiştir.⁵⁸

⁵³ A. S. Tulay (2001). *Genel nümismatik sözlüğü*. İstanbul, s.135; O. Tekin (2003). *Mangır*. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, s. 568

⁵⁴ Ölçer, 1975, **a.g.k.**,11-12

⁵⁵ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 92

⁵⁶ Ölçer, 1975, **a.g.k.**, 11-12.

⁵⁷ Tekin, 2003, **a.g.k.**, 27, s.568

⁵⁸ Artuk ve Artuk, 1971, **a.g.k.**, 13

İslamiyet'in yayılmaya başladığı dönemde fethedilen topraklarda, İslamiyet öncesi kullanılan sikke ağırlık ölçülerinden biri de, ağırlığında esas olarak arpa tanesinin temel alındığı bilinen Sasani drahmisiydi (3,25 gr) olduğu bilinmektedir.⁵⁹ Dirhem'in ağırlığının İslâm toplumları arasında bir standart göstermediği, kullanıldığı coğrafya ve döneme bağlı olarak gramajı değişiklik gösterdiği belirtilir.⁶⁰

Osmanlıda ise ağırlık ölçüsü olarak kullanılan dirhem'in farklı ağırlıkları bulunmaktadır. Kuruluşundan 17. yüzyıla kadar olan dönem için, kabul edilen yaygın görüş, Osmanlı Beyliği'nin İlhanlıların kullanmış olduğu dirhem ölçütü olan "Tebriz dirhemi" akçe ağırlık birimi olarak kullanılmış olduğudur.⁶¹

Araştırmacıların Erken dönem Osmanlı için ileri sürdükleri diğer bir görüş ise Orhan Gazi döneminden sonra Tebriz dirhemi yerine Rumi dirheminin kullanılmaya başlandığıdır.⁶² Osmanlıda kullanıldığı düşünülen "Rumi dirhem" ağırlığı ise 3,207 grama karşılık gelmektedir.⁶³ Osmanlı da dirhem kullanımına, "kuruş" tipinde gümüş sikkelerin 17. yüzyılda basılmaya başlanmasıyla son verildiği bilinmektedir.⁶⁴

3. 1. 5. Darphane

Darphane sözcüğü Osmanlıca vurma anlamına gelen "darp" kelimesi ve mekân, ev anlamında kullanılan "hane" kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş olup

⁵⁹ Damalı,2010, **a.g.k.**, 16

⁶⁰ H. Sahillioğlu (1994). Dirhem. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 9, s. 368

⁶¹ Bu görüşü destekleyen bazı çalışmalar; H. Sahillioğlu (1965). *Bir asırlık Osmanlı para tarihi 1640-1740*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, s. 1-2. ; Ö. L. Barkan (1970). 16. Yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de fiyat hareketleri, *Belleten*, XXXIV (136), s. 557-607; H. İncik (1996). *Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Eren Yayınları, s.68-75; Ö. Ergenç (1978). 16. Yüzyılın sonlarında Osmanlı parası üzerinde yapılan işlemlere ilişkin bazı bilgiler, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1978 Özel sayısı, s. 86-97; N. Kabaklı, M. Erüreten, 2011, **a.g.k.**, 207-212. Tebriz dirheminde; 1 Dirhem= 3,072 gr'a karşılık gelmektedir. Bkz. Damalı, 2010, **a.g.k.**, 16

⁶² N. Aykut (1989). Para tarihi bakımından Osmanlı gümüş sikkeleri. *Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 727-732

⁶³ M. Akdağ (2010). *Türkiye'nin iktisadi ve içtimaî tarihi*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları, s. 357-358

⁶⁴ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 66

Osmanlıda “*darü’- darb*” adıyla da anılmıştır.⁶⁵ Darphaneler, dönemin otoritesi tarafından sikkelerin bastırıldığı üretim merkezleri olup, üretim maliyetlerini en aza indirmek adına, sikkenin hammaddesi olan gümüş ve bakır gibi maden yataklarına yakınlığı göz önünde bulundurularak konumlandırıldıkları bilinmektedir.⁶⁶ Bu veriye ek olarak Osmanlı döneminde diğer İslâm devletlerinde olduğu gibi fethedilen topraklardaki darphanelerin kullanılmaya devam edildiği belirtilir.⁶⁷

Darphane tanımı Osmanlı sikkelerinin tümünde karşımıza çıkmamasına rağmen günümüze kadar yapılan Nümismatik çalışmalarında, 150’ye yakın Osmanlı darhane ismi tespit edilmiştir.⁶⁸ Genelde erken dönem sikkelerinde darp yerinin belirtilmezken zaman içerisinde darp yeri bildiren sikke sayısının arttığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı topraklarının sınırlarının genişlemesi merkezden para gönderimini zorlaştırdığından yeni fethedilen yerlerdeki darphaneler kullanılmış ya da o bölgelere yeni darphaneler açılmaya başlanmıştır. Merkezden uzakta konumlanan bu darphanelerin, merkezden yönetim zorluğunu da beraberinde getirdiğinden, Osmanlı da “mültezim” adı verilen yöneticiler, merkezi darphanenin koymuş olduğu bazı temel kurallara uygun olarak sikke darbını yerel darphanelerde gerçekleştirmiştir. Osmanlı yerel kadılar aracılığıyla darphanelerin faaliyetlerini ve hesap defterlerini denetim altında tutmuştur.⁶⁹ Bu sistem sayesinde merkezden uzaktaki darphanelerin kontrolü sağlanmıştır. İstanbul’un fethi ile İstanbul’da bulunan darphane devletin ana darphanesi olmuş ve daima önemini korumuş olup, 5 Ocak 1844 yılında “*Usul-i Cedîde Üzerine Tashih-i Ayar*” kararnamesi ile İstanbul’daki ana darphane hariç tüm darphanelerin

⁶⁵ F. Devellioğlu, (2004). Darphane. *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, s. 388; H. Sahilloğlu (1993). Darphane. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8, s. 501

⁶⁶ Darphane hakkında detaylı bilgi için bkz. H. Sahilloğlu (2011). *Darphane, Anadolu’da Paranın Tarihi* (Ed. Bülent Arı), Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası s. 215-223

⁶⁷ H. İnalçık, R. Anhegger (1956). *Kanunname-i sultani ber müceb-i örf-i Osmani*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s.58

⁶⁸ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 25; Osmanlı darp yerlerine ilişkin detaylı bilgi edinmek için bkz. S. Sreckovic, 2002, **a.g.k.** ; Ö. Diler (2009). *Islamic Mints, İslam Darp Yerleri*. İstanbul: Mas Matbaacılık

⁶⁹ Ş. Pamuk (1999). **a.g.k.**, 39

faaliyetlerini durdurulmuştur.⁷⁰ 1933'te ise darphane müdürlüğü "evrak-sahihe" ye damga vurmak amacıyla kurulmuş olan Matbaa Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.⁷¹

Devletin kurucusu Osman Bey adına basıldığı bilinen ilk sikkede herhangi bir darp yeri belirtilmezken, ilk darphane verisi Orhan Gazi sikkelerinde kaydedilen Bursa'dır. Orhan Gazi dönemi sikkelerinde Bursa haricinde herhangi bir darp yeri bildirilmemiştir.⁷²

Yıldırım Bayezid'in sikkelerinde herhangi bir darp yerine rastlanmazken, bu dönemde yaşanan fetret devrinde (1402-1413) hükümdarlıklarını ilan eden şehzadelerin bastırılmış olduğu sikkelerin bazılarında darphane ismi ile karşılaşılmaktadır. Osmanlı sikkelerinin darp yerlerinin çeşitliliğinin 1402 Ankara Savaşı sonrasında ortaya çıkan ve 1413 yılına kadar devam eden Fetret Devri'nde⁷³ arttığı anlaşılmaktadır. Bu çeşitliliğin oluşmasında sikkelerin ekonomik temsiliyetinin yanı sıra adına basıldığı kişinin hakimiyetini simgeleyen unsur olarak ve Yıldırım Bayezid'in oğullarının taht mücadelesinde hakim oldukları yerleşimlerde kendi bağımsızlıklarının ilan anlamına gelen bir sembol niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır.

Fetret devrinde saltanat iddiasındaki şehzadelerin bastırıldığı sikkelerden örnekler bilinmektedir. Bu dönemde Emir Süleyman ve Musa Çelebi tarafından basılmış H. 813 tarihli akçelerde darp yeri olarak Edirne kaydedilmiştir. Fetret devrinde Edirne'de sikke darp etmiş bir diğer şehzade Mustafa Çelebidir. H.824 tarihli akçelerinden örnekler bilinmektedir

Ayrıca Mustafa Çelebi'nin Edirne darplı sikkeleri dışında Serez'de saltanat iddiasında bulunduğu dönemde bastırılmış olduğu Serez darplı sikkeleri de bulunmaktadır.⁷⁴ Çelebi Mehmed'in Fetret Devri içerisinde Bursa darplı sikkelere ek

⁷⁰ İ. Tekeli, S. İlkin (1981). *Para ve kredi sisteminin oluşumunda bir aşama*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, s. 46

⁷¹ H. Sahillioğlu, (1993). Darphane. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8, s. 502.

⁷² Damalı, 2010, **a.g.k.**,116

⁷³ F. Başar (1995). Fetret Devri. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12, s. s. 480-482

⁷⁴ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 200

olarak, H 806 Engüriye (Ankara), H. 808 tarihli Ayasuluk⁷⁵ ve Amasya, H. 813 tarihli Germiyan beyliği ile müşterek bastırdığı akçe örnekleri bilinmektedir.⁷⁶

Çelebi Mehmed Fetret devrine son vererek ülkede birliği sağlamış ve Osmanlı'nın beşinci padişahı I. Mehmed olarak tahta çıkmıştır (1413- 1421). I. Mehmed'in Osmanlı padişahları içerisinde birden fazla darphanede sikke bastırdığı anlaşılan ilk padişaktır. Çelebi Mehmed'in Sultan olarak bastırdığı sikkelerde adı geçen darphaneler Bursa, Edirne, Amasya, Karahisar, Ayasuluk, Karaman⁷⁷, Beled ve Serez'dir.

II. Murad döneminde daha önceki dönemlerde sikke basıldığı bilinen Amasya, Ayasuluk, Bursa, Edirne, Ankara, Germiyan, Serez, Balad ve Karahisar'a ek olarak Bolu, Ladik, Tire, Kastamonu ve Novar'da da sikke basımı yapılmıştır. II. Murad döneminde mangırların basıldığı darphanelerde farklı kentlerin karışımına çıkması dikkat çekicidir.

3. 2. Padişahlara Göre Erken Dönem Osmanlı Sikkeleri

Türklerde paranın kullanımı M.S. I.-III. yüzyıllar arasında Hindistan'ın kuzeyinde varlık gösteren "Kuşanlar"ın madeni parayı bir ticaret aracı olarak kullanmalarıyla başlamış ve sonrasında kurulan diğer Türk devletlerinde para kullanımı devam etmiştir. Karahanlılar'ın islamiyeti seçmesiyle birlikte Türkler arasında Müslümanlık yaygınlaşmış ve bunun neticesinde İslam devletlerinde görülen, madeni paraların ticarete kullanımının yanında, hükümdarlık ve bağımsızlık gibi güçlü misyonları ifade etme geleneği, Türk-İslam devletlerinde görülmeye başlanmıştır. Başa geçen hükümdarlar bağımsızlığının ve hükümdarlığının bir sembolü olarak kendi adına sikke bastırmışlardır.

⁷⁵ Bkz. ŞBK-1708

⁷⁶ Daha detaylı bilgi edinmek için bkz. B. Teoman, G. Teoman (2017). Germiyanogulları Beyliği sikkeleri. *Uluslararası Batı Anadolu Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu III*, Ankara 8-10 Mayıs; C. Ender. Ü. Ereğ., G. Teoman (2005) *Germiyanogulları Beyliği paraları kataloğu*. İstanbul Ender Nümiomatik Yayınları 2014. s.169-200. M. Ersan, M. Şeker. (Ed), s. 169-200

⁷⁷ Kaynaklarda mevcut değil. Örnek için bkz. ŞBK-2156

Bu gelenek Osmanlılarda da devam ettirilmiş, kuruluşundan yıkılışına kadar geçen altı asırı aşkın süreçte tüm Osmanlı sultanları ve hatta hükümdarlık iddiasındaki şehzadeler, Osmanlı'nın yaşadığı iktisadi, sosyal, siyasal ve coğrafi değişimlere bağlı olarak kendi içinde farklı özellikler sergileyen ve bu bağlamda aslında birbirlerinden farklı bilgiler içeren sikkeler darp ettirmişlerdir.⁷⁸ Sikkelerin bir ticaret aracı olmasının yanında beraberinde bir takas aracından farklı olarak başka misyonları ve bilgileri taşınması sikkelerin her zaman için önemli birer tarihi kaynak haline getirmiştir. Sikkeler basıldıkları dönemin sosyal, siyasi ve iktisadi durumu hakkında pek çok veri sağlamaktadır. Örneğin sikke üzerinde yer alan bastıran kişinin adı veya unvanın yer alması, dönemin siyasi otoritesi, kendini tanıtmaya ve anlatmaya şekli hakkında doğrudan bilgi verirken, darp yeri bastıran medeniyetin coğrafi yayılımı, fethettiği şehirler, ticaret yaptığı coğrafyanın genişliği ve hatta kullandıkları maden yatakları⁷⁹ hakkında çeşitli ipuçlarını barındırmaktadır. Osmanlı'nın erken dönemlerinde sikke basımı yapılan darphaneler: Bursa, Edirne, Serez, Ankara (Engüriye), Ayasuluk, Amasya, Karahisar, Karaman, Beled, Serez, Bolu, Ladik, İnegöl⁸⁰, Tire, Kastamonu ve Novar 'dır.

Sikkeler üzerine darp tarihlerinin yazılması bu sikkelerin, hükümdarın tahta geçişiyle ilgili en somut verileri sunarak, hükümdar sırasının takibini kolaylaşmasını sağlamaktadır. Sikkelerin üzerinde yer alan metinler veya semboller çoğu zaman bastıran medeniyetin dini ve inanışları hakkında bilgiler içermekte ve kullanılan dil ve alfabe hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu metinlerde bastıran kişinin kendini halkına karşı tanımlama şekli ve onun halka vermek isteği mesajlar siyasi politika hakkında önemli veriler barındırmaktadır. Sikkelerin üretiminde kullanılan madenler ve gramajları, dönem ekonomisini yorumlayabileceğimiz çok kıymetli kaynaklardır.

⁷⁸ Erken Osmanlı dönemi akçe tiplerinin padişahlara göre olan çeşitliliğini kronolojik olarak görmek için bkz. B. Teoman (2021). Erken Dönem Osmanlı sikkeleri (1299-1453) Y. Özbek, A. Budak (Ed.) *Fetih Öncesi Osmanlı Sanatı ve Mimarisi* içerisinde, s. 299-434. İstanbul: Litaratür Akademia.

⁷⁹ Ulaşım kolaylığı sağlanması ve taşıma masraflarını azaltılması bakımından, darphanelerin sikke basımı için gerekli olan maden yataklarına yakın yerlere kurulduğu bilinmektedir.

⁸⁰ S. Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 171

Osmanlı'nın ilk 150 yıllık tarihinde bastırıldığı sikkelerin gramajları büyük bir istikrar sergilemiş ve ortalama 1.15-1.18 aralığında sikkeler bastırmıştır.⁸¹ Orhan Gazi ve I. Murad için akçe ağırlığı ortalama 1.15 gr civarındadır.⁸² Bu standart I. Bayezid dönemi için çok küçük bir artış gösterse de Fetret devrinden II. Mehmed dönemine kadar bu standardın korunduğu söylenebilir. Bu dönem için Osmanlı 100 dirhem gümüşten 260-265 akçe darp etmektedir.⁸³ Sikkelerin gramajındaki istikrar, akçenin ayarında da görülmüş, Osmanlı 17. yüzyıla kadar 900 ayar gümüşten akçe bastırmıştır.⁸⁴ Sikkeler darbedilirken kullanılan kalıplar darphanelere göre değiştiğinden, sikke çapları için bir standart söz konusu olmayıp darphanenin kullandığı pulların büyüklüğüne göre çeşitlilik göstermiştir.

Anadolu Beylikleri'nin sikkelerinde görülen süslemeler ve yazı stilleri oldukça fazla çeşitlilikte, bastıran medeniyete veya hükümdara göre farklılık göstermiş ve dönem hakkında aynı çeşitlilikte bizlere dönem hakkında bilgiler veren kıymetli veriler sunmuştur.⁸⁵ Bu nedenle XIV. yüzyılın başlarında kurulan Osmanlı'ların erken dönemlerine ilişkin yazılı kaynakların azlığı göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemde basılan sikkelerin önemini, bir kat daha arttırmakta ve Erken Osmanlı dönemi sikkelerini döneme ışık tutan oldukça mühim kaynaklar haline getirmektedir.

3. 2. 1. Osman Gazi

Osmanlı nümismatiği beyliğin kurucusu Osman Gazi ile başlatılmaktadır. Osman Gazi'nin sikke bastırıldığı hakkında ilk bilgi Hadidi'nin *Tevarih-i Ali Osman* adlı eserinde

⁸¹ Bu dönem için tüm sikkeler el işçiliği ile darbedildiğinden bahsedilen sikke ağırlık aralığı dışında örnekler görülmektedir. Damalı, 2010, **a.g.k.**, 92.

⁸² Damalı, 2010, **a.g.k.**, 78

⁸³ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 92

⁸⁴ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 103

⁸⁵ Daha detaylı bilgi edinmek için bkz. G. Teoman (2004). *Beylikler ve Erken Osmanlı döneminde Anadolu'da basılan sikkeler üzerinde görülen süslemeler (1300-1500)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; B. Sağıt (2012). *Anadolu darphane İslami sikkelerde yazı (1300-1500)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

karşımıza çıkmaktadır.⁸⁶ Osman Gazi'nin sikke kestirdiği bilgisinin yer aldığı diğer bir önemli kaynak ise *İbn-i Battuta Seyahatnamesi*'dir.⁸⁷ Günümüzde Osman Gazi'ye atfedilen, biri İstanbul Arkeoloji müzeleri koleksiyonunda (Şekil:1), diğeri ise Katar Doah National Museum'da bulunan iki gümüş sikke bilinmektedir.⁸⁸ Osman Gazi'ye ait herhangi bir bakır sikkeye ise günümüze kadar rastlanmamıştır. Bahsi geçen İstanbul Arkeoloji müzeleri koleksiyonunda yer alan Osman Gazi'ye ait olan gümüş sikke, ilk kez İbrahim Artuk'un 1980 yılında yayınlamış olduğu bir tebliğ ile bilim camiasına sunulmuş;⁸⁹ sikkenin gerçekliğine dair tartışmaların olduğu bir süreç sonunda son dönem çalışmalarında orijinal olduğu yönünde bir görüş birliğinde bulunulmuştur.⁹⁰

Şekil 1. Osman Bey, AR, Akçe, DY, TY, 0,72 gr, 13-16mm (IAM-1081)⁹¹

Ön Yüz: Duribe Osman bin Ertuğrul eyyed' Allahü

Arka Yüz: Duribe Osman bin Ertuğrul bin Gündüz Alpi

⁸⁶ Hadidi, "Buyurdı akçaya sikke kazarlar ki Osman bin Ertuğrul yazarlar" ifadesi ile Osman Bey'in sikke bastırıldığından bahsetmektedir. Hadidi (1991) *Tevârih-i Âl-i Osman (1399-1523)*. Necdet Öztürk (Haz.), İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları. s. 43

⁸⁷ İbn Battuta (1956). *Seyahatname, the travels of Ibn Battuta*. (Çev. H.A.R. Gibb), London, c.I, s. 450-452

⁸⁸ R. Ehlert (2013), *Umlaufgeld im Osmanischen Reich*, B.I, Heidelberg, s.13.

⁸⁹ İ. Artuk (1980). Osmanlı Beyliğinin kurucusu Osman Bey'e ait sikke. *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071- 1920) Kongresi 11-13 Haziran 1977*, Ankara, (Ed.) O. Okyar, H. İncelik, s. 27-33

⁹⁰ H. İncelik (2010). *Osmanlılar*. Osmanlı Tarihi Dizisi İstanbul: Timaş Yayınları, s. 95; İ. G. Paksoy (2014). Osman Gazi'nin şimdiye kadar yayımlanmış tek gümüş sikkesi üzerine düşünceler. *I. Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Nüsmatiği Kongresi 25-28 Şubat 2013*, Antalya: Akmed Yayınevi. K. Dörtlük, O. Tekin, R. Boyraz Seyhan (Ed.), s. 443-456; H. Yılmaz (Nisan 2011), Osman Gazi'nin bastırıldığı sikkeler ve ona atfedilen yeni bir sikke hakkında (1-2). *Hakikat*, (212). Hakikat dergisinde, ilgili bölümün internet nüshası için bkz. <https://www.hakikat.com/hakikat-dergisi/211/osman-gazinin-bastirdigi-sikkeler-ve-ona-atfedilen-yeni-bir-sikke-hakkinda-1> ve <https://www.hakikat.com/hakikat-dergisi/212/osman-gazinin-bastirdigi-sikkeler-ve-ona-atfedilen-yeni-bir-sikke-hakkinda-2> (Erişim tarihi: 24.06.2022)

⁹¹ İstanbul Arkeoloji Müzesi, Envanter No: 1081 numaralı sikkenin fotoğrafı, Ş. Şentürk, B. Johnson (1995). *Saltanatın iki yüzü*. İstanbul: Yapı Kredi Sikke Koleksiyonu Sergileri, s. 16'dan alınmıştır

Ön yüzünde:

Duribe⁹²

Osman bin⁹³

Er-Togrul (bin]⁹⁴

Gündüz Alpi⁹⁵

Arka yüzünde:

Duribe⁹⁶

Osman Bek⁹⁷

[bin] Er-Togrul⁹⁸

Y⁹⁹Ebbedehu'llāhi¹⁰⁰/Eyyedehü'llah¹⁰¹ yazılıdır.

3. 2. 2. Orhan Gazi

Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osman Gazi'nin ölümüyle beyliğin başına oğlu Orhan Gazi (1324-1360) geçmiştir. Osman Gazi döneminin aksine bahsi geçen döneme

⁹² Duribe: “Bastı” demektir. Paksoy, 2014, **a.g.k.**, 447; Damalı, 2010, **a.g.k.**, 95

⁹³ Paksoy, 2014, **a.g.k.**, 447

⁹⁴ Artuk, 1980, **a.g.k.**, 27-33; Paksoy, 2014, **a.g.k.**, 447

⁹⁵ İ. Artuk (1980, **a.g.k.**, s. 27) bu satırı okuyamamıştır. H. Yılmaz (2011, **a.g.k.**) bu satırı “Gündüz Alp” olarak okurken, İ. G. Paksoy (2014, **a.g.k.**) “Gündüz Alpi” olarak okumuştur.

⁹⁶ Bkz. dn. 92

⁹⁷ Ön yüzün tekrarlayıp “Osman Bin” yazması beklenirken “Bek” ile karşılaşmaktadır. Paksoy buradaki “bek” kelimesinin “bey” olarak okunanın daha doğru olacağını savunmuştur. Gerektiğini. Paksoy, 2014, **a.g.k.** 447

⁹⁸ Artuk, 1980, **a.g.k.**, 27-33

⁹⁹ Paksoy, 2014, **a.g.k.**, s.447. “Y” biçimindeki harf İ. Artuk tarafından göz ardı edilirken H. Yılmaz bu işareti kayı tamgasının bozuk bir şekli olan “V” işareti olduğunu belirtmiştir. İ. G. Paksoy da mevcut simgeyi Kayı boyunun damgası olan kundaklı yayın stilize edilmiş bir sembolü olduğunu savunmuştur.

¹⁰⁰ “Allah Sonsuz Kılınsın” amlamındadır. İ. G. Paksoy, 2014, **a.g.k.**, 449

¹⁰¹ “Allah onu te'yyid etsin” demektir. H. Yılmaz (2018). *Osman Gazi'nin kayıp ikinci sikkesi ve Osmanlı kuruluş tartışmalarına etkisi*. Ab-ı Hayat-ı Aramak Gönül Tekine Armağan, İstanbul: Yeditepe Yayınları s. 770

ait sikke örneklerinin çeşitliliği ve ilk olarak tanımlanacak bir çok veriye rastlanan Orhan Gazi dönemi sikkeleri bir anlamda Osmanlı nümismatiğine dair çıkış noktası olarak kullanılacak çok önemli bilgi ve veriler sunmaktadır. Orhan Gazi döneminde basılan akçe örneklerinin üzerinde rastlanan ilk darp yeri Bursa'dır. Dönemin başkenti olması ile son derece uyumlu bir veri olan bu kayıt haricinde ilk kez sultan ünvanı Orhan Gazi sikkeleri üzerinde yer almaktadır.¹⁰²

Divani denilen tarzda, harf ile sikke üzerine sayı yazılan para örneklerine, Osmanlı nümismatiği içerisinde, bu dönemden sonra herhangi bir devirde rastlanmamaktadır.¹⁰³ Orhan Gazi döneminde ilk kez 100 dirhem gümüştan 260 akçe basıldığı bilinmektedir.¹⁰⁴ Bu dönem içerisinde basılan sikkelerin kurgulanan kompozisyon ve gramaj bakımından aynı dönem içerisinde var olan Saruhanoğlu İshak Çelebi sikkeleri ile Karesioğlu Beylerbeyi Çelebi sikkeleri arasındaki benzerlik, bu dönem içerisinde bahsi geçen beylikler arasında bir para birliğinin olabileceği ve belki de bu beyliklerin ortak bir darphaneyi kullanmış olabileceği şeklinde yorumlanır.¹⁰⁵

Orhan Gazi dönemi sikkelerinin ön yüzlerinde iki tip yazı karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁶ Bunlardan ilki “İnananların Emiri İmam Mustansır Bi'llah”¹⁰⁷ anlamındaki “*El-İmam El-Mustansır Billah Emir'ül Müminin*” yazısıdır¹⁰⁸. Orhan Gazi'nin ilk beş sene bu sikkelerden bastırılmış olduğu bilinmekte olup sikke üzerinde ismi geçen kişi, son Abbasi Halifesi El-Mustansır'dır.¹⁰⁹ Sikke üzerinde karşımıza çıkan diğer bir yazı ise Kelime-i Tevhid'dir.¹¹⁰

¹⁰² Damalı, 2010, **a.g.k.**, 82

¹⁰³ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 108

¹⁰⁴ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 82

¹⁰⁵ K. Zhukov (1993). *Ottoman, Karasid and Sarukhanid Coinages and the Problem of currency community in Turkish Western Anatolia, In The Ottoman Emirate 1300-1389.* (Ed. E. Zachariadou), Rethymnon: Crete University Press, s. 237-243.

¹⁰⁶ Sreckovic, 1999, **a.g.k.** 17

¹⁰⁷ Damalı, 2010, **a.g.k.** 110

¹⁰⁸ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 108

¹⁰⁹ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 108

¹¹⁰ Lâ ilâhe illa'llah Muhammedü'n Resûlu'llah – Allah'tan başka ilah yoktur Muhammed O'nun elçisidir anlamındadır. İslami dönem sikkeleri üzerinde yoğun olarak kullanılmış olan ifadenin çevresinde genellikle dört halife adı yer almaktadır.

Orhan Gazi dönemi sikkelerinin arka yüzlerinde ise küçük değişimler haricinde genel olarak tekrar edilen üç yazı karşımıza çıkmaktadır.¹¹¹ Bunlardan biri "*Hullide duribe Orhan bin Osman Mülkühu*" yazısıdır. Bu yazı "Osman oğlu Orhan, Allah mülkünü daim kılsın" anlamına gelmektedir. Karşılaştığımız diğer bir yazı grubu ise "Rahman ve Rahim olan Allah Osman oğlu Orhan Allah aziz yardımını ile onu galip kılsın" ¹¹² manasına gelen "*Bismillâhirrahmânirrahîm, Orhan bin Osman azze Allahu nasruhü*" duasıdır. Son olarak karşımıza çıkan yazı ise "*Es-sultan-ül-adil/Orhan bin Osman/Halled' Allahü Mülkühu*"dur ve "Büyük Sultan Osman oğlu Orhan Allah mülkünü daim kılsın"¹¹³ anlamına gelmektedir.

Erken dönem Osmanlı sikkelerinin 1.15-1.18 gram aralığında darbedildiği ve Orhan Gazi döneminde 100 dirhem gümüşten 260-265 akçe kestirildiği bilinmektedir. ¹¹⁴ Orhan Gazi ile birlikte sikkelerde 1.15 gramlık sikke ağırlığı uygulamasına başlanmış ve bu standart ağırlık yaklaşık 150 yıl boyunca sonraki padişahlar tarafından korunmuştur. Orhan Gazi döneminde 2'lik (2.30 gr) ¹¹⁵ ve 5'lik (5.95 gr) ¹¹⁶ denilen akçelerin yanında nadir olarak görülen yarım akçelerin (0.60 gr) ¹¹⁷ darbedilmeye başlandığı da bilinmektedir. 2'lik ve 5'lik akçeler, 2 akçe veya 5 akçe değerindeki tek madeni paralardır. Bu durum yarım akçelerin günlük ticarete kullanım amacıyla belki de mangıra alternatif olarak üretilen paralar olabileceğini akla getirmektedir.

Orhan Gazi dönemiyle birlikte sikke üzerine darp tarihin yazılması uygulamasının kullanılmaya başladığı görülmektedir. Üzerinde tarih yazılı, bilinen ilk Osmanlı sikkesi bu döneme ait olu söz konusu sikkelerin üzerinde H. 724 (M. 1324) tarihi yer almaktadır.¹¹⁸

¹¹¹ Sreckovic, 1999, a.g.k.. 18

¹¹² Damalı, 2010, a.g.k., 111

¹¹³ Damalı, 2010, a.g.k. 116

¹¹⁴ Damalı, 2010, a.g.k. 103

¹¹⁵ Damalı, 2010, a.g.k. 107

¹¹⁶ Damalı, 2010, a.g.k. 107

¹¹⁷ Damalı, 2010, a.g.k. 128

¹¹⁸ Örnek için bkz. Damalı, 2010, a.g.k., 110

Osmanlı akçeleri üzerine yayınlanmış en kapsamlı çalışmalardan olan Slobodan Sreckovic “Akches” isimli kitabında Osmanlı akçeleri ön ve arka yüzlerinde göstermiş oldukları kurgulara göre sınıflandırılarak belli tiplere ayrılmıştır. Bu çalışmaya göre Orhan Gazi akçelerinin göstermiş olduğu kurgular ise şu şekildedir.

3. 2. 2. 1. Orhan Gazi akçe ön yüz tipleri.

Tip A¹¹⁹

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed/ Resulullah”

Etrafında “Ebubekir, Ömer, Osman, Ali”

Tip B¹²⁰

“El-mü’minin / el-İmam/ el-Mustansır / billah emir”

Tip C¹²¹

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed/ Resulullah”

Etrafında “Ebubekir, Ömer, Osman, Ali”

Tip D¹²²

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed/ Resulullah”

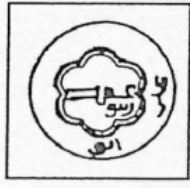
Etrafında “Ebubekir, Ömer, Osman, Ali”

¹¹⁹ ŞBK-1583

¹²⁰ ŞBK-792

¹²¹ ŞBK-1640

¹²² Sreckovic, 1999, a.g.k. s.17

Tip E¹²³

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed/ Resulullah”

Etrafında “Ali, Osman, Ömer, Ebubekir.

Tip F¹²⁴

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed/ Resulullah”

Etrafında “Ali, Osman, Ömer, Ebubekir

Tip G

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed/ Resulullah”

Etrafında “Ebubekir, Ömer, Osman, Ali

3. 2. 2. 2. Orhan Gazi akçe arka yüz tipleri.

Tip I¹²⁵

“Hullide/ Duribe/ Orhan bin Osman / Bursa / Mülkühu”

Tip II¹²⁶

“Bismillâhirrahmânirrahîm /Orhan bin Osman /Azze Allahu Nasruhu”

¹²³ Sreckovic, 1999, a.g.k., s. 17

¹²⁴ ŞBK-1670

¹²⁵ ŞBK-1583

¹²⁶ ŞBK-792

Tip III¹²⁷

“Es-sultanü’l-adil/Orhan bin Osman/ Halled’ Allahü Mülkehu”

Tip IV¹²⁸

“Es-sultanü’l-adil/Orhan bin Osman/ Halled’ Allahü Mülkehu”

Tip V¹²⁹

“Es-sultanü’l-adil/Orhan bin Osman/ Halled’ Allahü Mülkehu”

Tip VI¹³⁰

“Es-sultanü’l-adil/Orhan bin Osman/ Halled’ Allahü Mülkehu”

Tip VII¹³¹

“Es-sultanü’l-adil/Orhan bin Osman/ Halled’ Allahü Mülkehu”

Tip VIII¹³²

“Orhan / Halled’ Allahü Mülkehu”

¹²⁷ ŞBK-1640

¹²⁸ Sreckovic, 1999, a.g.k., 17

¹²⁹ ŞBK-1670

¹³⁰ ŞBK- 979

¹³¹ ŞBK-1837

¹³² ŞBK-212

3. 2. 3. I. Murad

Orhan Gazi'den sonra Osmanlı Beyliği'nin başına geçen I. Murad (1362-1389) döneminde de sikke basımı çeşitlenerek devam etmiştir. I. Murad dönemi Osmanlı nümismatiği adına hem var olan geleneğin devam ettirildiği hem de yeni uygulamaların yapıldığı bir dönem olmuştur.

Akçe ve mangır olmak üzere iki tipte sikkeleri basılan I. Murad'ın, akçe örnekleri ilk on yıl, ikinci on yıl ve üçüncü on yılda bastırıldığı akçeler olarak üç gruba ayrılmaktadır.¹³³ Saltanatının ilk on yıllık döneminde (1362-1370) tek çizgili, ikinci on yıllık dönemde (1371-1381) iki çizgili, üçüncü on yıllık dönemde (1382-1389) üç çizgili akçeler bastırıldığı belirtilen I. Murad dönemi örneklerinin hiçbirinde tarih ve darp yeri bilgisi bulunmamaktadır.

Tek çizgili akçelerin bir yüzünde bir çizgi ile ayrılmış iki satır yer almaktadır. Bu satırlardan çizginin üzerinde "*Murad bin Orhan*" yazılıken altında "*Halled-allahü Mülkehu*" yazmaktadır. Bu yazı, "Orhan oğlu Murad Allah, mülkünü devamlı kılsın"¹³⁴ anlamına gelen bir duadır. Bu akçelerin diğer yüzünde ise Kelime-i Tevhid (La İlahe İllallah Muhammed Resulallah) ve etrafında dört halifenin ismi (Ebubekir, Ömer, Osman, Ali) darbedilmiş olup bu yüzeyinde herhangi bir çizgi bulunmamaktadır.¹³⁵

Saltanatının ikinci yılına tekabül eden çift çizgili akçelerin her iki yüzünde de iki çizgi bulunmaktadır. Yüzlerin biri ilk dönem basılmış olan üstte "*Murad bin Orhan*" altta "*Halled-allahü Mülkehu*" yazılı akçelerin bir tekrarı olup sadece aradaki çizgi ikiye çıkarılmıştır. Bu akçelerin diğer yüzünde yine Kelime-i Tevhid (La İlahe İllallah Muhammed Resulallah) yazısı karşımıza çıkarken dört halife isminin kaldırıldığı görülmektedir. İlk dönemden farklı olarak bu dönem akçelerinin çift çizgi ile ayrılarak

¹³³ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 29-31

¹³⁴ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 141.

¹³⁵ Bkz. ŞBK- 981

üstte La İlahê İllallah alttan Muhammed Resulallah yazılarak Kelime-i Tevhid'in iki satır halinde darbedildiği görülmektedir.¹³⁶

I. Murad saltanatının son döneminde basılan akçeler üç çizgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem akçe üzerinde daha sade bir kurguya gidildiği görülmektedir. Bu sikkelerin bir yüzünde sadece “*Murad bin Orhan*” (Orhan oğlu Murad) yazısı yazılı ilen diğer yüzünde üç çizgi, üzerinde “*Hullide*” altta “*Mülkuhu*” (mülkü devamlı olsun) duası yer almaktadır.¹³⁷ Slobodan Sreckovic “Akches” isimli kitabında I. Murad dönemine ait akçelerin ön yüzlerini göstermiş oldukları kurguya göre tiplere ayırmış olup tipler şu şekildedir.

3. 2. 3. 1. I. Murad akçe ön yüz tipleri.

Tip A¹³⁸

“Lâilâhe illâllâh Muhammed Resulullah” çevresinde “Ebubekir, Ömer, Osman, Ali”

Tip B¹³⁹

“Lâilâhe illâllâh Muhammed Resulullah”

Tip C¹⁴⁰

“Murad bin/ Orhan”

¹³⁶ Bkz. ŞBK- 2145

¹³⁷ Bkz ŞBK- 1756

¹³⁸ ŞBK-981

¹³⁹ ŞBK-2145

¹⁴⁰ ŞBK-1890

3. 2. 3. 2. I. Murad akçe arka yüz tipleri

Tip: I¹⁴¹

“Murad bin Orhan”

“Halled’Allahü Mülkehu”

Tip: II¹⁴²

“Murad bin Orhan”

“Halled’Allahü Mülkehu”

Tip: III¹⁴³

“Hullide”/“Mülkuhu”

I. Murad dönemi ile birlikte günlük ticarete para dolaşımını arttıracak olan ilk Osmanlı bakır mangırları bu dönemde kestirilmeye başlanmıştır. Yine mangır üzerine ilk darp tarihinin yazıldığı örnekler bu dönemde verilmiştir. I. Murad döneminde basılan mangırlar üzerlerinde yazan yazılar dikkate alınarak genel itibariyle dört gruba ayrılabilir. Bunlardan ilki¹⁴⁴ üzerinde “Es-Sultanü'l A...¹⁴⁵ Halled’Allahü Mülkehu” (A.. Sultan Allah mülkünü daim kılsın) yazısı yer almakta olup diğer yüzeyinde “Murad Bin Orhan Halled’Allahü Mülkehu” (Orhan oğlu Murad Allah mülkünü daim kılsın) duası bulunmaktadır. Bu sikkeler üzerinde “Sultan” ünvanının yer aldığı ilk ve tek

¹⁴¹ ŞBK-981

¹⁴² ŞBK-2145

¹⁴³ ŞBK-1890

¹⁴⁴ Bkz. ŞBK-1346.

¹⁴⁵ Bu tip mangırların üzerinde bulunan A ile başlayan yazı tam olarak okunamamakta olup Adil- Azam gibi sıfatların yazılı olabileceği düşünülmektedir

mangırlardır. Bu mangırlar'ın ortasında ilk dönem akçelerinde görülen tek çizgi karşımıza çıkmakta, herhangi bir darp yeri veya tarihine dair bilgi yer almamaktadır.

I. Murad dönemi karşımıza çıkan ikinci mangır¹⁴⁶ tipinde I. Murad'ın son tip akçeleri üzerindeki yazı kurgusuna benzer bir kompozisyonun sergilendiği görülmektedir. Bu mangırların bir yüzünde “Murad bin Orhan” diğer yüzeyinde “Hullide Mülkuhu” duasının yer alır. Mangırların her iki yüzündede metin çift çizgi ile ayrılarak iki satır halinde darbedilmiştir. Bu mangırlarda da herhangi bir darp yeri veya tarihi bilgisi yer almamaktadır.

Üçüncü tip¹⁴⁷ mangırlarda “Murad bin Orhan” yazısının sikkenin her iki yüzünde de tekrar edildiği görülmektedir. Bu mangırların üzerinde yer alan metinler daire içine alınan bir kare kutucuğun içerisinde iki satır halinde kurgulanmıştır. Söz konusu sikkelerde darp yeri ve tarihi bilgisi bulunmamaktadır.

Dördüncü mangır tipi¹⁴⁸ üzerinde tarih yazılı olan ilk mangırlardır. Yüzlerinden birinde “Ramazan 790” yazısı yer almaktadır. Osmanlı nümismatiği içerisinde üzerinde hangi ayda basıldığının darbedildiği yegâne örnek olması bakımından oldukça önemlidir. Diğer yüzünde ise “Murad Han Azze Nasruhu” duası yer almakta olup metin “Murad Han'ı Allah aziz yardımını ile galip kılsın ” anlamına gelmektedir.

I. Murad'ın ilk cülusunda çıkardığı sikkeler babası Orhan Gazi'nin son dönemde bastırılmış olduğu akçelerin ağırlığında olup, bu akçeler ortalama 1.203 gr ağırlığındadır¹⁴⁹. İkinci bastırıldığı akçelerin ağırlığı aynı kalırken üçüncü bastırıldığı akçelerin gramajında az bir artış gözlemlenmektedir. Bu akçeler ortalama 1.253 gr'dır.¹⁵⁰ Söz konusu sikkelerin gramajındaki bu artış Beyliğin fetihlerden ve genişleyen

¹⁴⁶ Bkz. ŞBK-1868

¹⁴⁷ Bkz. ŞBK- 4

¹⁴⁸ Bkz. ŞBK-2235

¹⁴⁹ N. Aykut (1987). *Osmanlı İmparatorluğu sikke tecdidleri*. Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı. 13, s.260

¹⁵⁰ Aykut, 1987, **a.g.k.**, 264

topraklarından elde ettiği ganimetlerin ve güçlenen ekonominin bir göstergesi olduğu ileri sürülür.¹⁵¹

I. Murad döneminde Orhan Gazi döneminde karşımıza çıkan yarım akçelerin basılmadığı bunun yerine mangır kestirilmeye başlandığı görülmekte olup 5'lik ve çift akçe uygulamasının bu dönemde uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Orhan Gazi döneminde ilk örneklerini gördüğümüz darphane yerinin sikke üzerine basma uygulaması I. Murad döneminde tekrar edilmemiş bir uygulamadır. Aynı şekilde Ramazan 790 yazılı mangırlar hariç hiçbir sikke örneğinde tarih darbı da bulunmamaktadır.

3. 2. 4. I. Bayezid

Orhan Gazi¹⁵² ve I. Murad döneminde olduğu gibi I. Bayezid'in (1389-1402) bastırılmış olduğu sikkelerde de darp yeri ile ilgili herhangi bir veri yer almamaktadır. Bu döneme ait bazı sikkelerde geçmiş dönem örneklerinden farklı olarak tarih bildirildiği görülmektedir. I. Bayezid'in H. 792, 793 ve 799 tarihli sikkeleri bulunmaktadır. I. Bayezid sikkeleri genel olarak tek tipte basılmıştır. Bu nedenden dolayı I. Bayezid sikkelerinde görülen küçük değişiklikler sikkenin yeni tipleri olarak gösterilmiştir. Akçelerin ön yüzünde "Bayezid bin Murad" arka yüzünde ise tarih ile birlikte "Hullide Mülkuhu" duasının yer aldığı görülmektedir. Bu yazılar çeşitli kompozisyonlar içerisinde kurgulanarak I. Bayezid'in hükümdarlığı boyunca darbedilmiştir. Uygulanan kompozisyonlara göre akçelerde ön yüzlerde dört, arka yüzlerde ise beş farklı tip kompozisyon kurgusunun tekrar edildiği görülmektedir.

A olarak isimlendirilen ön yüz tipinde, "Bayezid bin Murad" yazısı bir çizgi ile ayrılarak iki satır halinde verilmiştir. Üstte *Bayezid* altta *bin Murad* yazmaktadır. B ön yüz tipinde aynı kurgu devam ederken farklı olarak "Bayezid" yazısındaki *zel* harfinin S

¹⁵¹ Aykut, 1987, **a.g.k.**, 264

¹⁵² Orhan Gazi'ye ait bir sikke tipinde darp yeri olarak Bursa ibaresi yer almakla birlikte diğer sikke örneklerinde her hangi bir darphane tanımı bulunmaz.

formuna yakın bir tarzda yazıldığı görülmektedir. C ön yüz tipinde A kompozisyonu aynen tekrar edilmiş olup satırı ayıran çizginin ortasında bir düğüm bulunmaktadır. Aynı şekilde orta çizgi üzerinde iki düğüm bulunan sikkeler ise D tipini temsil eder.

Sikkelerin arka yüzlerindeki kurgu ve verilere göre Tip I, Tip II, Tip III, Tip IV ve Tip V olmak üzere beş tipe ayrılmaktadır. Sikkelerin tamamı bir çizgi ile alt ve üst olmak üzere iki alana ayrılmıştır. Tip I akçelerde sikkenin üst bölümünde “Hullide Mülkuhu” alt bölümünde ise tarih yer almaktadır. Bu tip sikkelerden ortadaki çizginin düğümlü olanları Tip II iki düğümlü olanları Tip V olarak sınıflandırılmıştır. Diğer tiplerde “Hullide Mülkuhu” ibaresi aynen devam etmekte ve tarihin verilmiş şeklinde farklılık göze çarpmaktadır. Bunlardan tarihin sol tarafında üç nokta süslemesi ile verilen sikkeler Tip III sağ tarafında üç nokta süslemesi ile verilenler ise Tip IV olarak sınıflandırılmıştır.

I. Bayezid döneminde basılan mangırlar. I. Murad’ın son döneminde bastırılmış olduğu akçelere benzer bir dizayndadır. Söz konusu mangırların her iki yüzündede ortada üç çizgiden oluşan bir kuşak geçmektedir. Ön yüzlerde üç çizgi üzerinde “Bayezid” altında “bin Murad” yazılıdır. Arka yüzlerde bu üçlü kuşağın üzerinde “Hullide Mülkuhu” yazarken altta Mühr-ü Süleyman motifi yer almaktadır. Bu örneklerin yanında akçelerden A ve I olarak tanımlanan tipte mangır bastırıldığı da bilinmektedir. I. Bayezid dönemi akçeleri genellikle 1.203 gram ağırlığında olmakla birlikte bu ağırlığın üzerinde sikkeleri de mevcuttur.¹⁵³

I. Bayezid’in Ankara Savaşı’ndan sonra Timur’a esir düşmesi ve vefaati sonrasında Osmanlı Beyliği “Fetret Devri” (H.805-813/M.1402-1413) olarak isimlendirilen, şehzadelerinin saltanatlık iddiasında bulunduğu kaotik bir döneme girmiştir. Bu dönemde diğer birçok beylik gibi Osmanlı da Timur’un hakimiyetini kabul ederek onun adına sikke bastırmıştır. Bu dönemde şehzadeler, Emir Süleyman, Musa Çelebi, Mustafa Çelebi ve sonrasında Osmanlı’nın başına geçecek olan Çelebi Mehmed hâkimiyetli mücadeleleri sürecinde kendi adlarına sikke bastırmışlardır.

¹⁵³ Aykut, 1987, a.g.k., 265

3. 2. 4. 1. I. Bayezid akçe ön yüz tipleri.

Tip A¹⁵⁴

“Bayezid / bin Murad”

Tip B¹⁵⁵

“Bayezid / bin Murad”

Tip C¹⁵⁶

“Bayezid / bin Murad”

Tip D

“Bayezid / bin Murad”

3. 2. 4. 2. I. Bayezid akçe arka yüz tipleri.

Tip I¹⁵⁷

“Hullide Mülkuhu / sene / 792”

¹⁵⁴ ŞBK-6

¹⁵⁵ ŞBK-988

¹⁵⁶ ŞBK-1888

¹⁵⁷ ŞBK-6

Tip II¹⁵⁸

“Hullide Mülkuhu / sene / 792”

Tip III¹⁵⁹

“Hullide Mülkuhu / sene / 792”

Tip IV¹⁶⁰

“Hullide Mülkuhu / sene / 792”

Tip V

“Hullide Mülkuhu / sene / 792”

3. 2. 5. Emir Süleyman

Emir Süleyman Çelebi sikkelerinde Osmanlı sikkelerinde oldukça sevilen “Tuğra” formu ilk kez kullanılmaya başlanmıştır. Emir Süleyman akçelerinin ön yüzlerinde tuğra formunda “Emir Süleyman bin Bayezid” yazarken arka yüzlerinde “Hullide Mülkuhu” ibaresi ve çevresinde dört halife “Ebubekir, Ömer, Osman, Ali” isimleri ile karşılaşılmaktadır. Emir Süleyman sikkeleri üzerinde H. 805, 806, 808 ve 813 tarihi karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak bahsedilen bu kurgu üzerine basılan Emir Süleyman

¹⁵⁸ ŞBK-1888

¹⁵⁹ ŞBK-1889

¹⁶⁰ ŞBK-988

akçeleri göstermiş oldukları çeşitli farklılıklar dikkate alınarak ön yüzler A ve B olmak üzere 2, arka yüzler 8 farklı tip altında ele alınarak değerlendirilmiştir.

Emir Süleyman'ın Edirne'de ikinci kez hakimiyet kurmasından (H. 813) sonra sikkelerinde darphane yeri olan Edirne'yi kullanmaya başladığı görülmektedir. Mangırla ise bu dönemde basılmış akçe formlarının bir tekrarı mahiyetinde olup farklı bir kalıp kullanılmamıştır. Bu dönem akçeleri 1.20- 1.55 gram aralığındadır.¹⁶¹

3. 2. 5. 1. Emir Süleyman Çelebi akçe ön yüz tipleri.

Tip A¹⁶²

“Emir Süleyman bin Bayezid”

Tip B¹⁶³

“Emir Süleyman bin Bayezid”

Tip C¹⁶⁴

“Lâilâhe illâllâh Muhammed Resulullah”

Tip D¹⁶⁵

“Lâilâhe illâllâh Muhammed Resulullah”

¹⁶¹ Aykut, 1987, a.g.k., 268

¹⁶² ŞBK-1764

¹⁶³ Sreckovic, 1999, a.g.k., 41

¹⁶⁴ Sreckovic, 1999, a.g.k., 41

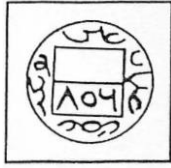
¹⁶⁵ ŞBK-1711

3. 2. 5. 2. Emir Süleyman Çelebi akçe arka yüz tipleri.

Arka yüzlerde yer alan yazı aynıdır, “Hullide Mülkuhu 805 /806” Etrafında
“Ebubekir, Ömer, Osman, Ali”

Tip I ¹⁶⁶

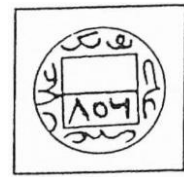
Tip II ¹⁶⁷

Tip III ¹⁶⁸

Tip IV ¹⁶⁹

Tip V ¹⁷⁰

¹⁶⁶ ŞBK-1764

¹⁶⁷ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 41

¹⁶⁸ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 41

¹⁶⁹ ŞBK-9

¹⁷⁰ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 41

Tip VI¹⁷¹

Tip VII¹⁷²

Tip VIII¹⁷³

Tip IX¹⁷⁴

3. 2. 6. Musa Çelebi

Fetret Devrinde saltanat mücadelsinde bulunanan ve adına sikke bastıran bir diğer şehzade Musa Çelebi'dir. Musa Çelebi sikkelerinin tamamı H. 813 tarihi olup Edirne'de dap edilmiştir. Şehzadeye ait akçelerin ön yüzünde merkez etrafında çevrelenmiş "Musa bin Bayezid" yazısı karşımıza çıkarken arka yüzde ise "Hullide Mülkuhu" duası yer alır.

¹⁷¹ Sreckovic, 1999, a.g.k., 41

¹⁷² ŞBK-1710

¹⁷³ ŞBK-530

¹⁷⁴ ŞBK- 1766

Üzerinde yer alan farklı kompozisyonların referansı ile üç tipe ayrılan Musa Çelebi akçeleri genellikle 1.203 gr ağırlığındadır.¹⁷⁵

3. 2. 6. 1. Musa Çelebi akçe ön yüz tipleri.

Tip A¹⁷⁶

“Musa bin Bayezid”

Tip B¹⁷⁷

“Musa bin Bayezid”

Tip C¹⁷⁸

“Musa bin Bayezid”

3. 2. 6. 2. Musa Çelebi akçe arka yüz tipleri.

Tip I¹⁷⁹

“Hullide Mülkuhu/ 813 (8)”

¹⁷⁵ Aykut, 1987, a.g.k., 270

¹⁷⁶ ŞBK- 447

¹⁷⁷ ŞBK- 1762

¹⁷⁸ ŞBK- 1985

¹⁷⁹ ŞBK- 447

Tip II¹⁸⁰

“Duribe / Edirne / Hullide Mülkuhu/813”

Tip III¹⁸¹

“Duribe / Edirne / Hullide Mülkuhu/813”

3. 2. 7. Mustafa Çelebi

I. Bayezid’in oğullarından Mustafa Çelebi de saltanat iddiasında bulunup sikke bastırmıştır. Edirne ve Serez’de basıldığı anlaşılan Musa Çelebi sikkelerinin ön yüzü tek bir tipten oluşmaktadır. Tarihli sikkelerinde H. 822/4 ve 824 tarihleri karşımıza çıkmaktadır. Sikkelerde “Mustafa bin Bayezid” yazısı yer almaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde ise üç tip görülmektedir. Arka yüzlerden Tip I de “Hullide Mülkuhu/ duribe Serez” yazısı yer almaktadır. Tip II’de Hullide Mülkuhu / duribe Edirne-822/4” yazısı yer alırken, Tip III’de “Hullide Mülkuhu / duribe Edirne-824” ibaresi yer almaktadır. İki farklı akçesi bulunan Mustafa Çelebi’nin tarihsiz ve Serez’de kestirilen akçeleri 1.203 gr; H. 824 (1421) ’de Edirne’de bastırıldığı akçelerinin ise en çok 1.152 gr ağırlığında oldukları anlaşılmaktadır.¹⁸²

¹⁸⁰ ŞBK- 1762

¹⁸¹ ŞBK- 1985

¹⁸² Aykut, 1987, a.g.k., 270

3. 2. 7. 1. Mustafa Çelebi akçe ön yüz tipleri.

Tip A¹⁸³

“Mustafa/ bin Bayezid”

3. 2. 7. 2. Mustafa Çelebi akçe arka yüz tipleri.

Tip I¹⁸⁴

“Hullide Mülkuhu / duribe Serez”

Tip II¹⁸⁵

“Hullide Mülkuhu / duribe Edirne 822-4”

Tip III¹⁸⁶

“Hullide Mülkuhu / duribe Edirne 824”

3. 2. 8. Mehmed Çelebi

Fetret Dönemi sonrasında Osmanlı'nın beşinci padişahı olarak tahta çıkacak olan Mehmed Çelebi saltanatlık iddiasında bulunduğu Fetret döneminde Timur'a bağlılığını

¹⁸³ ŞBK- 800

¹⁸⁴ Sreckovic, 1999, a.g.k., 97

¹⁸⁵ Sreckovic, 1999, a.g.k., 97

¹⁸⁶ ŞBK- 800

bildirerek hem kendi adına hemde Timur adına sikkeler darp ettirmiştir. Osmanlı tarihi içerisinde Osmanlı hükümdarının adının yer almadığı, başka hükümdar adına basılan sikke örnekleri ilk ve son kez bu dönemde darbedilmiştir. Timur adına basılan bu sikkelerin ön yüzünde “Büyük Emir Timur Gürkan Allah Mülkünü Daim Kılsın” anlamında “Emirül Azam Timur Gürkan Halled’Allahü Mülkehu” yazısı yer alırken diğer yüzünde “Kelime-i Tevhid” yer almaktadır. Bu sikkelerde H.806 ve H. 808 yılları yer almakta olup, sikkeler Amasya ve Engürüye darplıdır. Hem Çelebi Mehmed’in hem de Timur’un adına basılan sikkelerin ön yüzünde “Timur Han Gürkan, Mehmed bin Bayezid Han, Hullide Mülkuhu” yazısı yer alırken, arka yüzünde Kelime-i Tevhid bulunmaktadır. Söz konusu sikkeler H. 806 tarihli olup Bursa’da basılmıştır.

Mehmed Çelebi döneminde diğer beyliklerle ortak basım sikkelerin ilk örnekleri de karşımıza çıkmaktadır. Germiyanogulları ve Aydınogulları Mehmed Çelebi ile ortak sikke bastıran beyliklerden ikisidir. Timur’un Anadolu’yu terk etmesi üzerine Mehmed Çelebi sikkelerden Timur adını kaldırarak sikke darbına devam etmiştir. Bu sikkelerin arka yüzünde Kelime-i Tevhid yer alırken, Çelebi Mehmed’in kendi adına bastırılmış olduğu sikkelerin ön yüzlerinde birden fazla metin kurgusunun kullanıldığı görülmektedir. Bunlar, “Sultan Mehmed bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu”(Sultan Bayezid oğlu Mehmed, Mülkü daim olsun¹⁸⁷), “Es-Sultan-ül Azam, Mehmed bin Hasbi Allah Bayezid Han, Hullide Mülkuhu”(Allah’a borçlu büyük Sultan Bayezid Han oğlu Mehmed, Mülkü daim olsun¹⁸⁸), “Es-Sultan-ül Azam, Mehmed- Sah-Bayezid Han, Hullide Mülkuhu” (Gerçek Büyük Sultan Bayezid Han oğlu Mehmed mülkü devamlı olsun¹⁸⁹) “ Gıyase’ d Dünya Ved-din Mehmed bin Bayezid Han, Hullide Mülkuhu” (Bayezid Han oğlu Gıyase’ d dünya ve din oğlu Mehmed¹⁹⁰) yazılarıdır. Amasya, Bursa ve Engürüye’de darp edildiği anlaşılan Çelebi Mehmed’in kendi adına bastırılmış olduğu sikkeler H.806, H.808, H.810, H.813 tarihlidir.

¹⁸⁷ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 186

¹⁸⁸ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 188

¹⁸⁹ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 189

¹⁹⁰ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 190

Mehmed Çelebi'nin H.806 tarihli Timur adına darp ettirdiği ilk sikkeler iki kez darbedilmiştir. Bunlardan ilk darbedilenler 1.203 gr ağırlığında iken ikinci darbedilenler 1.102 gr ağırlığına çekilmiştir. Mehmed Çelebi'nin kendi adına Ankara'da bastırıldığı sikkelerde 1.203 gr ağırlığındadır. Mehmed Çelebi'nin Bursa'da kestirmiş olduğu 0.50 gr ağırlığında akçeleri de bilinmektedir.¹⁹¹

3. 2. 8. 1. Mehmed Çelebi akçeleri ön yüz tipleri.

Tip A¹⁹²

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed Resulullah / Duribe...806-808”

Tip B¹⁹³

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed Resulullah” etrafında “Ebubekir, Ömer, Osman, Ali”

Tip C¹⁹⁴

“Lâilâhe illâllâh / Muhammed Resulullah” etrafında dört halife ismi
“Osman” ismi yerine “813”

¹⁹¹ Aykut, 1987, **a.g.k.**, 268-270

¹⁹² ŞBK-28

¹⁹³ ŞBK-1759

¹⁹⁴ ŞBK-1280

3. 2. 8. 2. Mehmed Çelebi akçeleri arka yüz tipleri.

Tip I¹⁹⁵

“Timur Han Gurkan / bin Bayezid Han/ Hullide Mülkuhu”

Tip II¹⁹⁶

“Gıyasü’ d-dünya ve’ d-dîn /Mehmed bin Bayezid Hullide Mülkuhu”

Tip III¹⁹⁷

“Es-sultan-ül-azam/ Mehmed bin Bayezid Han / Hullide Mülkuhu”

Tip IV¹⁹⁸

“Es-sultan-ül-azam/ Mehmed bin (Hasbi Allah) Bayezid Han / Hullide Mülkuhu”

Tip V¹⁹⁹

“Es-sultan-ül-azam7 Mehmed bin (Hasbi Allah) Bayezid Han / Hullide Mülkuhu

¹⁹⁵ ŞBK-881

¹⁹⁶ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 87

¹⁹⁷ ŞBK-991

¹⁹⁸ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 87

¹⁹⁹ ŞBK-2366

Tip VI²⁰⁰

“Gıyasü’-d-dünya ve’-d-dîn Mehmed / bin Bayezid Hullide Mülkuhu/
duribe Amasya 810”

Tip VII²⁰¹

“Gıyasü’-d-dünya ve’-d-dîn Mehmed / bin Bayezid Hullide Mülkuhu/
duribe...”

Mehmed Çelebi mangırları üzerinde “Es-Sultan-ül Melikü’l Azam Mehmed bin Bayezid” (Büyük Mülkün Sultanı Bayezid oğlu Mehmed²⁰²) yazısı yer almaktadır. Arka yüzde “Halled’Allahü Mülkehu ve devletuhu” (Mülkü ve devleti daim olsun) yazısı bulunmaktadır.²⁰³

3. 2. 9. I. Mehmed

Çelebi Mehmed kardeşleriyle girdiği saltanat mücadeleleri sonucu diğer şehzadeleri saf dışı bırakarak Osmanlı beyliğinin 5. padişahı olarak tahta geçmiştir (H.816-824/ M.1413-1421). I. Mehmed’in saltanatının ilk döneminde (H.816-H.822) bastırıldığı sikkelerin ön yüzlerinde “Sultan bin / Sultan Bayezid Mehmed Han” yazısı yer almakta olup arka yüzlerinde “Hullide Mülkuhu Zide ömrühu” (Mülkü daim olsun ve ömrü uzun olsun ²⁰⁴) ibareleri yer almaktadır. Daha sonrası (822 ve sonrası) bastırılmış olduğu sikkelerin ön yüzünden “Mehmed bin Bayezid Han azze nasruhu” (Bayezid oğlu

²⁰⁰ ŞBK-1760

²⁰¹ ŞBK-1759

²⁰² Damalı, 2010, a.g.k., 194

²⁰³ Damalı, 2010, a.g.k., 194

²⁰⁴ Damalı, 2010, a.g.k., 216

Mehmed Han Allah aziz yardımı ile galip kılınsın²⁰⁵) arka yüzünde ise “Hullide Mülkuhu duribe...” yazısı yer almaktadır. I. Mehmed sikkeleri'nin ağırlığı ortalama 1.15 gr olup 100 dirhem gümüşten 260-270 adet sikke kesildiği bilinmektedir.

I. Mehmed'in sikkelerinde darp yerlerindeki çeşitlilik ve bunların sikkelerde bildirilmesi son cerece önemli bir gelişmedir. H. 816 ile H. 822 tarih aralığındaki I. Mehmed sikkelerinde Bursa, Amasya, Ayasuluk, Beled (Balad), Edirne, Serez ve Karahisar darp yerleri olarak bildirilmiştir. Karahisar'ın ilk ve son kez bu dönem sikkelerinde darp yeri olarak karşımıza çıkar. H.822 ve H. 824 darplı sikkelerde karşımıza çıkan darp yerleri ise Amasya, Ayasuluk, Bursa, Edirne ve Serez'dir. I. Mehmed akçeleri ön yüzleri göstermiş oldukları kurgulara göre A, B, C, D olmak üzere dört farklı tipe ayrılırken arka yüzlerinde Tip I ve Tip II olarak tanımlanan iki kompozisyonun tekrarlandığı görülmektedir.

I. Mehmed'in bastırıldığı akçelerin gramajları oldukça geniş aralıktadır. Akçeler arasında 1.353 gr ağırlığından 0.952 gr ve daha hafif ağırlığa sahip örnekler olup, akçelerin ortalama ağırlıkları 1.20 gr'dır.²⁰⁶

3. 2. 9. 1. I. Mehmed akçe ön yüz tipleri.

Tip A²⁰⁷

“Sultan bin / Sultan Mehmed Bayezid Han”

²⁰⁵ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 222

²⁰⁶ Aykut, 1987, **a.g.k.**, s. 271

²⁰⁷ ŞBK-1984

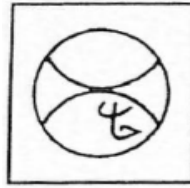
Tip B²⁰⁸

“Sultan bin / Sultan Mehmed Bayezid Han”

Tip C²⁰⁹

“Mehmed bin Bayezid/ Han azze nasruhu”

Tip D²¹⁰

“Mehmed bin Bayezid/ Han azze nasruhu”

3. 2. 9. 2. I. Mehmed akçe arka yüz tipleri.

Tip I²¹¹

“Duribe...(Hullide) 816 (Mülkuhu) /zide umrühü

Tip II²¹²

“Hullide Mülkuhu / duribe.../ 822”

²⁰⁸ ŞBK-1757

²⁰⁹ ŞBK-1430

²¹⁰ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 113

²¹¹ ŞBK-1984

²¹² ŞBK-223

3. 2. 10. II. Murad

I. Mehmed'in ölümün ardından oğlu II. Murad Osmanlı Beyliği'nin başına geçmiştir (H. 824-848 / M. 1421/1444 - H. 848-855 / M. 1445-1451). II. Murad bir dönem kendi isteği üzerine tahttan feragat ederek yönetimi oğlu II. Mehmed (Fatih)'e bırakmış fakat kısa bir süre sonra tekrar beyliğin başına geçmiştir. Bu nedenle II. Murad'ın bastırması olduğu sikkeler ilk saltanat döneminde (H. 824-848 / M. 1421/1444) bastırıldıkları (I. cülus) ve ikinci salatanat döneminde (H. 848-855 / M. 1445-1451) bastırıldığı sikkeler (II. cülus) olmak üzere iki döneme ayrılmaktadır. Bu iki dönem arasında (H. 848/ 1444) tahta geçen II. Mehmed de kendi adına sikke darp ettirmiştir.

II. Murad'ın ilk dönemine ait akçeler genel olarak basım yıllarına göre üç gruba ayrılmaktadır. Bunlardan H.824 tarihli olanların ön yüzünde tuğra formu içerisinde "Murad bin Mehmed Han" yazmaktadır. Arka yüzlerinde ise dörtgen içinde 824 tarihi, dörtgenin çevresinde ise "Hullide Mülkuhu" yazılıdır. Bahsi geçen akçelerin Bursa'da darp edildiği anlaşılmaktadır. H. 825 tarihli sikkerinin ise ön yüzlerinde yine tuğra formunda "Murad bin Mehmed" ibaresi bulunurken, tarih bahsi geçen yazının üzerinde yer alır. Arka yüzde ise sikkenin yüzeyi iç çizgi ile enine ikiye bölünmüş, bu yüzün üst kısmında "Hullide Mülkuhu" altta ise darp yeri yazılmıştır. Bu tip akçelerin basımına H. 834 yılına kadar devam edildiği anlaşılmaktadır. H.834 tarihli sikkelerin ön yüzünde tuğra formunda "Murad bin Mehmed – "Han azze nasruhu" yazısı yer alırken arka yüzlerinde "Hullide Mülkuhu" yazısı sırt sırta vermiş iki eğri çizgi üzerine kurgulanmıştır. İlk dönemde basılan bu sikkeler hariç H. 826, 827 ve 838 tarihli sikkeleri de bilinmektedir. II. Murad tahtı oğlundan geri alması üzerine tekrar başa geçmiş ve ikinci kez Osmanlı padişahı olmuştur. Bu dönemde H. 848 ve H. 853 tarihli sikkelerin II. Murad adına basıldığı anlaşılmaktadır. II. Murad sikkeleri genel olarak 1.152 gr ağırlığında olmakla birlikte, II. Murad'ın son bastırıldığı akçelerinde, ağırlığı bir miktar aşağı çekerek 1.15-1.10 civarında akçeler kestirdiği görülmektedir.²¹³

²¹³ Aykut, 1987, **a.g.k.**, 273

3. 2. 10. 1. II. Murad akçe ön yüz tipleri.

Tip A²¹⁴

“Murad bin Mehmed Han”

Tip B²¹⁵

“825- Murad bin Mehmed”

Tip C²¹⁶

“Murad bin / Mehmed Han” solda “83” sağda “4”

Tip D²¹⁷

“Murad bin / Mehmed Han” solda “83” sağda “4”

Tip E²¹⁸

“Mehmed Han Murad bin”

²¹⁴ Sreckovic, 1999, a.g.k., 157

²¹⁵ ŞBK-954

²¹⁶ ŞBK-13

²¹⁷ ŞBK-32

²¹⁸ ŞBK-452

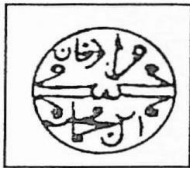
Tip F²¹⁹

“Murad bin Mehmed / Han azze nasruhu”

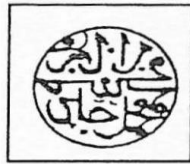
Tip G²²⁰

“Murad bin Mehmed Han / duribe Germiyan”

Tip H²²¹

“Murad Han İbni Mehmed”

Tip I²²²

“Murad bin / Mehmed Han”

Tip J²²³

“Lailahe/ illa Allah Muhammad/ Resulullah”

Tip K²²⁴

“Murad bin / Mehmed 826”

²¹⁹ ŞBK-2248

²²⁰ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 157

²²¹ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 157

²²² Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 157

²²³ ŞBK-2105

²²⁴ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 157

Tip L²²⁵

“Murad İbn (bin) / Mehmed”

3. 2. 10. 2. II. Murad akçe arka yüz tipleri.

3. 2. 10. 2. 1. II. Murad akçe arka yüz tipleri, 824.

Tip I²²⁶

“Hullide / Mülkuhu/ duribe / Bursa”

Tip II²²⁷

“Hullide / Mülkuhu/ duribe / Bursa”

Tip III²²⁸

“Hullide / Mülkuhu/ duribe / Bursa”

Tip IV²²⁹

“Hullide / Mülkuhu/ duribe / Bursa”

²²⁵ ŞBK-1244

²²⁶ ŞBK-2214

²²⁷ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 157

²²⁸ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 157

²²⁹ ŞBK-2182

3. 2. 10. 2. 2. II. Murad akçe arka yüz tipleri, 825-834.

Tip I²³⁰

“Hullide / Mülkuhu/ duribe”

Tip II²³¹

“Hullide / Mülkuhu/ duribe”

Tip V²³²

“Hullide / Mülkuhu/ duribe”

3. 2. 10. 2. 3. II. Murad akçe arka yüz tipleri, 834-848 .²³³

Tip VI²³⁴

“Hullide / Mülkuhu/ duribe”

Tip VII²³⁵

“Hullide / Mülkuhu/ duribe”

²³⁰ ŞBK-954

²³¹ ŞBK-2239

²³² ŞBK-732/ S.Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 172

²³³ S.Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 159

²³⁴ ŞBK-533

²³⁵ ŞBK-452

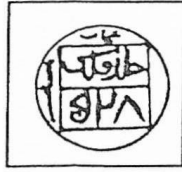
3. 2. 10. 2. 4. II. Murad akçe arka yüz tipleri, 848

Tip VIII²³⁶

“Hullide Mülkuhu” solda “84” sağda “8” “duribe”

3. 2. 10. 2. 5. II. Murad akçe arka yüz tipleri, 825-829, Germiyan

Tip IX²³⁷

“Hullide Mülkuhu/ 528 (ters basım, 825)” etrafında, (Ebubekir, Ali) Osman, Ömer”

Tip X²³⁸

“Duribe / Germiyan / 825”

Tip XI²³⁹

“Murad ibni/ Mehmed 826”

²³⁶ ŞBK-2247

²³⁷ Sreckovic, 1999, a.g.k. 159

²³⁸ ŞBK-823

²³⁹ ŞBK-2104

Tip XII²⁴⁰

Darp tarihi dışında okunaksız yazılar “826 (?)”

Tip XIII²⁴¹

“Duribe / Germiyan”

II. Murad döneminde mangır darbı için Bolu, Lâdik ve Tire gibi yeni merkezler ile karşılaşılmaktadır. Söz konusu darphaneler arasında yer alan Ladik ilk ve son kez bu dönemde darp yeri olarak kaydedilmiştir. II. Murad dönemi sikkelerinde karşımıza çıkan bir diğer önemli veri “kayı” simgesinin Osmanlı sikkelerinde ilk ve son kez yer almasıdır.

²⁴⁰ Sreckovic, 1999, a.g.k. 159

²⁴¹ ŞBK-1244

4. DR. ŞEVKULLAH BAL KOLEKSİYONU

4. 1. Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonuna Dair

Tez çalışmamız kapsamında ele aldığımız sikkelerin bulunduğu Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu Osmanlı sikkeleri yanısıra farklı uygarlıklara ait sikkelerin de yer aldığı önemli bir koleksiyondur. Söz konusu koleksiyona ismini veren Op. Dr. Şevkullah Bal 1962 yılında İstanbul’ da doğmuş, ilk ve orta eğitimini Ankara’da, lise eğitimini İstanbul’da Kuleli Askeri Lisesi’ nde tamamlamıştır. Lise yıllarında son altı Osmanlı padişahına ait sikke koleksiyonculuğuna merak saran Şevkullah Bal GATA Tıp Fakültesindeki eğitimi, pratisyen hekimlik ve Genel Cerrahi ihtisası yaptığı dönemlerinde iş yoğunluğu, ortam azlığı nedeniyle koleksiyonculuğa kısmen ara vermiştir. Görevi nedeniyle İzmir’ e geldikten sonra tesadüfen İzmir Nümismatik Derneğinde dernek başkanı Sn. Üstün Ereğ’le ve referansıyla Sn. Gültekin Teoman ile tanışan Şevkullah Bal, Gültekin Teoman’ ın bilimsel danışmanlığı ve yol göstericiliği ile sikke koleksiyonu konusu son altı Osmanlı padişahı sikkelerinden Ortaçağ İslami Anadolu sikkelerine evrilmiştir.

2009 yılından itibaren İzmir Müzesine kayıtlı resmi koleksiyoner olan Dr. Şevkullah Bal, halen birçok bilimsel yayında referans edilen Anadolu’da darbedilmiş sikkelerden oluşan özel bir koleksiyona sahiptir. Koleksiyon 2022 yılı itibari ile 2200 sikkeden oluşmakta ve gelişimini sürdürmeye devam etmektedir. Koleksiyondaki sikkeler dönemsel olarak Anadolu Beylikleri, Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu dışı devletlerden İlhanlı Devleti ve Timurlular ve dönem sahteleri olmak üzere farklı başlıklar altında gruplandırabileceğimiz geniş bir yelpazede sikke çeşitliliğine sahiptir. Mevcut koleksiyon www.balcoins.com sayfasında çevrimiçi olarak, sikkenin, envanter numarası, birimi, darp yeri, darp tarihi, ağırlığı, çapı, fotoğrafı, ön ve arka yüz metinleri ve nadirlik derecesi bilgileri ile birlikte sergilenmektedir.

4. 2. Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonundaki Erken Osmanlı Sikkeleri

4. 2. 1. Orhan Gazi sikkeleri

4. 2. 1. 1. Akçeler (AR)

4. 2. 1. 1. 1. AR, Akçe, DY, TY, 0,94 gr. 20 mm (ŞBK-444)²⁴²

Yeni Tip

Ön Yüz: Ebubekir (Ters) Orhan Halled'Allahü Mülkehu Bin Osman
Arka Yüz: Salle Felet Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu Bursa Duribe

4. 2. 1. 1. 2. AR, Akçe, DY, 727 , 0,68 gr. 19 mm (ŞBK-1583)

Ön yüz: A **Arka Yüz:** I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Duribe Orhan Bin Osman Brusa (Bursa), Etrafında Sene Seb'a İşrin Seb'a Mie.

4. 2. 1. 1. 3. AR, Akçe, DY, 727 , 1,02 gr. 20 mm (ŞBK-1584)

Ön yüz: A **Arka Yüz:** I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Duribe Orhan Bin Osman Brusa (Bursa), Etrafında Sene Seb'a İşrin Seb'a Mie.

²⁴² G. Teoman, B., . Ş. Bal (2013). Osman Gazi'nin ilk akçesi. İzmir Nümismatik Derneği. Bülteni No: 1, s. 76

4. 2. 1. 1. 4. AR, Akçe, DY, TY, 0,79 gr. 18 mm (ŞBK-1581)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Orhan Bin Osman Duribe Berse (Bursa), Etrafında Dört Adet Ali.

4. 2. 1. 1. 5. AR, Akçe, DY, TY, 0,94 gr. 18 mm (ŞBK-1582)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Bin Osman Duribe Berse (Bursa), Etrafında Dört Adet Ali.

4. 2. 1. 1. 6. AR, Akçe, DY, TY, 0,94 gr. 18 mm (ŞBK-1585)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Bin Osman Duribe Burusa (Bursa)

4. 2. 1. 1. 7. AR, Akçe, DY, TY, 0,92 gr. 19 mm (ŞBK-1586)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 8. AR, Akçe, DY, TY, 0,78 gr. 18 mm (ŞBK-1587)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 9. AR, Akçe, DY, TY, 0,91 gr. 18 mm (ŞBK-1588)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 10. AR, Akçe, DY, TY, 0,92 gr. 20 mm (ŞBK-1589)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 11. AR, Akçe, DY, TY, 0,86 gr. 20 mm (ŞBK-1590)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 12. AR, Akçe, DY, TY, 0,95 gr. 21 mm (ŞBK-1591)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled' Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 13. AR, Akçe, DY, TY, 0,80 gr. 18 mm (ŞBK-1592)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled' Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 14. AR, Akçe, DY, TY, 0,90 gr. 18 mm (ŞBK-1596)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled' Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 15. AR, Akçe, DY, TY, 0,85 gr. 19 mm (ŞBK-1597)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled' Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 16. AR, Akçe, DY, TY, 0,82 gr. 19 mm (ŞBK-1598)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: ? Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 17. AR, Akçe, DY, TY, 0,79 gr. 18 mm (ŞBK-1599)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: ? Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 18. AR, Akçe, DY, TY, 0,73 gr. 19 mm (ŞBK-2093)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 19. AR, Akçe, DY, TY, 0,61 gr. 19 mm (ŞBK-2092)
Ön yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 20. AR, Akçe, DY, TY, 1,15 gr. 18 mm (ŞBK-792)

Ön yüz: B Arka yüz: II

Ön Yüz: El-İmam El-Mustansır Billah Emirü'l mü'minin.
Arka Yüz: Allah El-Rahman Orhan Bin Osman Azze nasruhu.

4. 2. 1. 1. 21. AR, Akçe, DY, TY, 1,12 gr. 18 mm (ŞBK-830)

Ön yüz: B Arka yüz: II

Ön Yüz: El-İmam El-Mustansır Billah Emir'ül Müminin.
Arka Yüz: Allah El-Rahman Orhan (Bin) Osman Azzellahü Nasruhu.

4. 2. 1. 1. 22. AR, Akçe, DY, TY, 1,19 gr. 20 mm (ŞBK-701)

Ön yüz: B Arka yüz: II

Ön Yüz: El-İmam El-Mustansır Billah Emir'ül Müminin.
Arka Yüz: Allah El-Rahman Orhan Bin Osman Azzellahü Nasruhu.

4. 2. 1. 1. 23. AR, Akçe, Bursa, TY, 0,80 gr. 13 mm (ŞBK-1631)

Yeni Tip

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled'Allahü Mülkehu Duribe Bursa

4. 2. 1. 1. 24. AR, Akçe, DY, TY, 0,95 gr. 14 mm (ŞBK-1629)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled'Allahü Mülkehu üstte Osman

4. 2. 1. 1. 25. AR, Akçe, DY, TY, 1,16 gr. 15 mm (ŞBK-1630)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled'Allahü Mülkehu üstte Osman

4. 2. 1. 1. 26. AR, Akçe, DY, TY, 1,06 gr. 15 mm (ŞBK-1640)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, Duribe
Osman

4. 2. 1. 1. 27. AR, Akçe, DY, TY, 1,03 gr. 15 mm (ŞBK-2031)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 28. AR, Akçe, DY, TY, 1,13 gr. 15 mm (ŞBK-1663)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled' Allahü Mülkehu, altta Osman

4. 2. 1. 1. 29. AR, Akçe, DY, TY, 1,07 gr. 15 mm (ŞBK-1664)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled' Allahü Mülkehu, altta Osman

4. 2. 1. 1. 30. AR, Akçe, DY, TY, 0,92 gr. 13 mm (ŞBK-1665)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled' Allahü Mülkehu, Altta Osman

4. 2. 1. 1. 31. AR, Akçe, DY, TY, 0,89 gr. 15 mm (ŞBK-1668)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled' Allahü Mülkehu, altta Duribe

4. 2. 1. 1. 32. AR, Akçe, DY, TY, 0,98 gr. 15 mm (ŞBK-1669)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, altta Duribe

4. 2. 1. 1. 33. AR, Akçe, DY, TY, 0,90 gr. 13 mm (ŞBK-1623)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, altta Duribe

4. 2. 1. 1. 34. AR, Akçe, DY, TY, 0,99 gr. 13 mm (ŞBK-1624)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, Altta Duribe

4. 2. 1. 1. 35. AR, Akçe, DY, TY, 0,80 gr. 15 mm (ŞBK-1625)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, altta Duribe

4. 2. 1. 1. 36. AR, Akçe, DY, TY, 1,06 gr. 15 mm (ŞBK-1626)
Yeni Tip

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, altta Duribe

4. 2. 1. 1. 37. AR, Akçe, DY, TY, 0,99 gr. 14 mm (ŞBK-1627)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, altta Duribe

4. 2. 1. 1. 38. AR, Akçe, DY, TY, 1,15 gr. 15 mm (ŞBK-1628)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, altta Duribe

4. 2. 1. 1. 39. AR, Akçe, DY, TY, 1,10 gr. 15 mm (ŞBK-1632)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 40. AR, Akçe, DY, TY, 1,06 gr. 13 mm (ŞBK-1633)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 41. Ar, Akçe, DY, TY, 0,55 Gr. 12 Mm (ŞBK-1634)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 42. AR, Akçe, DY, TY, 0,79 gr. 14 mm (ŞBK-1635)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 43. AR, Akçe, DY, TY, 1,01 gr. 17 mm (ŞBK-1636)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 44. AR, Akçe, DY, TY, 0,92 gr. 15 mm (ŞBK-1637)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 45. AR, Akçe, DY, TY, 1,08 gr. 14 mm (ŞBK-1638)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 46. AR, Akçe, DY, TY, 1,20 gr. 16 mm (ŞBK-1639)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 47. AR, Akçe, DY, TY, 1,01 gr. 15 mm (ŞBK-1641)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 48. AR, Akçe, DY, TY, 1,10 gr. 15 mm (ŞBK-1642)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 49. AR, Akçe, DY, TY, 1,02 gr. 15 mm (ŞBK-1643)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 50. AR, Akçe, DY, TY, 1,19 gr. 13 mm (ŞBK-1644)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 51. AR, Akçe, DY, TY, 1,17 gr. 17 mm (ŞBK-1645)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 52. AR, Akçe, DY, TY, 0,63 gr. 14 mm (ŞBK-1646)
Ön yüz: C Arka Yüz: III²⁴³

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 53. AR, Akçe, DY, TY, 1,07 gr. 16 mm (ŞBK-1647)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 54. AR, Akçe, DY, TY, 1,10 gr. 14 mm (ŞBK-1648)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 55. AR, Akçe, DY, TY, 0,63 gr. 12 mm (ŞBK-1649)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

²⁴³ Sreckovic, 1999, a.g.k.'da verilmeyen tip III'ün yeni bir alt tipi.

4. 2. 1. 1. 56. AR, Akçe, DY, TY, 1,06 gr. 14 mm (ŞBK-1650)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 57. AR, Akçe, DY, TY, 0,95 gr. 17 mm (ŞBK-1651)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 58. AR, Akçe, DY, TY, 0,97 gr. 16 mm (ŞBK-1652)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 59. AR, Akçe, DY, TY, 0,97 gr. 14 mm (ŞBK-1653)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 60. AR, Akçe, DY, TY, 0,92 gr. 14 mm (ŞBK-1654)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 61. AR, Akçe, DY, TY, 1,10 gr. 15 mm (ŞBK-1655)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 62. AR, Akçe, DY, TY, 0,73 gr. 14 mm (ŞBK-1656)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 63. AR, Akçe, DY, TY, 1,10 gr. 14 mm (ŞBK-1657)
Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 64. AR, Akçe, DY, TY, 1,11 gr. 14 mm (ŞBK-1658)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 65. AR, Akçe, DY, TY, 0,97 gr. 15 mm (ŞBK-1659)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 66. AR, Akçe, DY, TY, 0,97 gr. 15 mm (ŞBK-1660)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 67. AR, Akçe, DY, TY, 0,92 gr. 13 mm (ŞBK-1661)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 68. AR, Akçe, DY, TY, 0,60 gr. 13 mm (ŞBK-1662)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 69. AR, Akçe, DY, TY, 0,92 gr. 14 mm (ŞBK-1666)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 70. AR, Akçe, DY, TY, 0,97 gr. 14 mm (ŞBK-1667)

Ön yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 71. AR, Akçe, DY, TY, 0,88 gr. 18 mm (ŞBK-1272)

Yeni Tip

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 72. AR, Akçe, DY, TY, 1,0 gr. 20 mm (ŞBK-1670)

Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 73. AR, Akçe, DY, TY, 1,07 gr. 17 mm (ŞBK-1671)

Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 74. AR, Akçe, DY, TY, 1,04 gr. 16 mm (ŞBK-1672)

Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 75. AR, Akçe, DY, TY, 1,01 gr. 17 mm (ŞBK-1673)

Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .

Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 76. AR, Akçe, DY, TY, 0,97 gr. 17 mm (ŞBK-1674)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 77. AR, Akçe, DY, TY, 0,80 gr. 16 mm (ŞBK-1675)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 78. AR, Akçe, DY, TY, 1,09 gr. 17 mm (ŞBK-1676)
Ön yüz: F Arka Yüz: V²⁴⁴

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 79. AR, Akçe, DY, TY, 1,02 gr. 17 mm (ŞBK-2095)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled' Allahü Mülkehu

²⁴⁴ Sreckociv, 1999, a.g.k.'da yer alan V tipinin kaynakta yer almayan bir alt versiyonu.

4. 2. 1. 1. 80. AR, Akçe, DY, TY, 1,00 gr. 17 mm (ŞBK-1677)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 81. AR, Akçe, DY, TY, 1,00 gr. 17 mm (ŞBK-1678)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 82. AR, Akçe, DY, TY, 1,18 gr. 17 mm (ŞBK-1679)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 83. AR, Akçe, DY, TY, 1,02 gr. 17 mm (ŞBK-1680)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 84. AR, Akçe, DY, TY, 0,90 gr. 17 mm (ŞBK-1681)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 85. AR, Akçe, DY, TY, 0,95 gr. 17 mm (ŞBK-1682)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 86. AR, Akçe, DY, TY, 1,02 gr. 18 mm (ŞBK-1683)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 87. AR, Akçe, DY, TY, 1,03 gr. 19 mm (ŞBK-1684)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 88. AR, Akçe, DY, TY, 0,79 gr. 16 mm (ŞBK-1685)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 89. AR, Akçe, DY, TY, 0,86 gr. 16 mm (ŞBK-1686)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 90. AR, Akçe, DY, TY, 0,83 gr. 16 mm (ŞBK-1687)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 91. AR, Akçe, DY, TY, 0,93 gr. 19 mm (ŞBK-1688)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 92. AR, Akçe, DY, TY, 0,95 gr. 20 mm (ŞBK-1689)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 93. AR, Akçe, DY, TY, 1,05 gr. 17 mm (ŞBK-2094)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam²⁴⁵ Orhan Bin Osman Halled' Allahü

4. 2. 1. 1. 94. AR, Akçe, DY, TY, 1,05 gr. 17 mm (ŞBK-1125)
Ön yüz: F Arka Yüz: V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled' Allahü Mülkehu.

4. 2. 1. 1. 95. AR, Akçe, DY, TY, 0,83 gr. 18 mm (ŞBK-793)
Ön yüz: F Arka Yüz: VI

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid,
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled' Allahü

²⁴⁵ B. Teoman (2021, a.g.k.)' in "azam" olarak okuduğu kelimeyi, Sreckovic (1999, a.g.k.) "adil" olarak okumuştur.

4. 2. 1. 1. 96. AR, Akçe, DY, TY, 0,95 gr. 18 mm (ŞBK- 2096)
Yeni Tip

Ön Yüz: Es-Sultan İshak Resul Allah
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman? Halled'Allahü

4. 2. 1. 1. 97. AR, Akçe, DY, TY, 0,94 gr. 17 mm (ŞBK-979)
Ön yüz: F Arka Yüz: VI

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid,
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Osman Halled'Allahü

4. 2. 1. 1. 98. AR, Akçe, DY, TY, 1,11 gr. 18 mm (ŞBK-794)
Ön yüz: F Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid..
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü

4. 2. 1. 1. 99. AR, Akçe, DY, TY, 1,12 gr. 20 mm (ŞBK-1837)
Ön yüz: F Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid..
Arka Yüz: ? Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 100. AR, Akçe, DY, TY, 1,09 gr. 16 mm (ŞBK-2032)
Ön yüz: F Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid..
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü

4. 2. 1. 1. 101. AR, Akçe, DY, TY, 0,71 gr. 16 mm (ŞBK-1)
Ön yüz: F Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid,
Arka Yüz: Sultan'ül Adil Orhan (Bin) Osman Halled'Allahü.

4. 2. 1. 1. 102. AR, Akçe, DY, TY, 1,09 gr. 19 mm (ŞBK-443)
Ön yüz: F Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid.
Arka Yüz: Sultan'ül Adil Orhan (Bin) Osman Halled'Allahü.

4. 2. 1. 1. 103. AR, Akçe, DY, TY, 1,13 gr. 19 mm (ŞBK-1987)
Ön yüz: F Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid.
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Adil Orhan Bin Osman Halled'Allahü

4. 2. 1. 1. 104. AR, Akçe, DY, TY, 1,28 gr. 17 mm (ŞBK-212)
Ön yüz: G Arka Yüz: VIII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 1. 105. AR, Akçe, DY, TY, 1,11 gr. 20 mm (ŞBK-980)
Ön yüz: G Arka Yüz: VIII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Orhan Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 1. 2. Analiz ve değerlendirme

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda tez kapsamında incelenen sikkeler arasında en yoğun grup 105 adet ile temsil edilen Orhan Gazi'ye ait olan sikkelerden oluşmaktadır. Koleksiyonda söz konusu sikkelerin çeşitliliği bir çok açıdan Osmanlı sikkelerine dair ilk verileri sunması bağlamında çalışmamız açısından önemli çıkarımlara kaynaklık etmiştir.

Müze ve koleksiyonlarda yer alan Orhan Gazi sikkelerine dair önceki çalışmalarda da tespit edildiği üzere Orhan Gazi dönemi sikkelerinin tümü ele aldığımız koleksiyonda da sadece akçelerden oluşmaktadır.²⁴⁶ Bu döneme ait farklı bir malzemedен üretilmiş sikke türüne rastlanmamıştır.

Literatürde kaydı olan ve ilk kez Orhan Gazi döneminde ortaya çıkan 2'lik ve 5'lik akçe örneklerine ele aldığımız koleksiyonda rastlanmamıştır.

²⁴⁶ İ. G. Paksoy, K. Karakoç gibi araştırmacılar Orhan Gazi'ye ait mangırların varlığını savunsalar da pek çok araştırmacı bu iddiaların doğruluğuna şüpheli bakmaktadır.

Orhan Gazi sikkeleri içerisinde H. 724, 727 ve 729 tarihli darplı akçe örneklerinin varlığı bilinmekle birlikte Şevkullah Bal Koleksiyonunda Orhan Gazi'nin H.726 (M.1326) yılında Bursa'yı fethinden hemen sonra bastırıldığı düşünülen 727 tarihli akçe örneği yer alır.²⁴⁷

Koleksiyonda Orhan Gazi dönemine ait toplamda 7 adet sikkede darp yeri olarak Bursa'nın kaydedildiği anlaşılmıştır. Bursa diğer Orhan Gazi sikkelerinde başka bir darp yeri bilgisi bulunmamaktadır.

Koleksiyonda yer alan Orhan Gazi sikkeleri üzerinde farklı içerikte yazılara yer verilmiştir. Söz konusu metinlerden birisi “*El-İmam El-Mustansır Billah Emir'ül Müminin*” olup kurgusal olarak da Selçuklu sikkelerini andıran bu sikke tipindeki yazıda son Abbasi halifesi El- Mustansır'ın adının yer alması dikkat çekicidir. “*Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu*” karşılaştığımız diğer bir metin olup “Sultan” unvanının kullanıldığı ilk Osmanlı sikkeleri olmaları bakımından önem taşır.

İncelemiş olduğumuz koleksiyonda yer alan Orhan Gazi sikkeleri arasında “*Salle Felet Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu Bursa Duribe*” yazılı sikke²⁴⁸ ise oldukça dikkat çekicidir. Dönem sikkelerini konu alan yayınlarda “Salle Felet” duasına rastlanmamış olması yeni veriler sunması bakımından bu sikkeyi oldukça önemli bir noktaya koymaktadır. Salle Felet duası, kazadan beladan afetten korunmak, anlamına gelmektedir.²⁴⁹ 2013 yılına kadar örneği bilinmeyen bu tarihsiz akçelerin, Bursa'nın fethini takip eden günlerde bastırılmış, Orhan Gazi'nin ilk sikkeleri olduğu düşünülmektedir.²⁵⁰ Söz konusu metin sikke üzerine 4 satır halinde yazılarak her bir satırın altına çizgi çekilmiş vaziyette darbedilmiştir. Sikkenin sergilemiş olduğu bu kompozisyon Orhan Gazi'nin diğer sikkelerinden oldukça farklı oluşu yine sikkeyi özel kılan diğer bir özelliktir.

²⁴⁷ ŞBK-1583, ŞBK- 1584

²⁴⁸ ŞBK-444

²⁴⁹ G. Teoman, B., . Ş. Bal (2013). Osman Gazi'nin ilk akçesi. *İzmir Nüsmatik Derneği*. Bülteni No: 1, s. 75

²⁵⁰ G. Teoman, 2013, **a.g.k.**, 74

Koleksiyonda yeni tip olarak tanıttığımız SBK-2096 numaralı Orhan Gazi sikkelerinin ön yüzünde “Es-Sultan İshak Resul Allah” arka yüzünde “Es-Sultan'ül Azam Orhan bin Osman? Halled'Allahü” yazıları yer almaktadır. Söz konusu akçe bilinen Orhan Gazi sikkelerinin dışında yeni bir örneği temsil etmesi bakımından oldukça önemli bir tespit olarak koleksiyonu ön plana çıkarmaktadır. Sikke üzerinde “Leopar Gözü” veya “Çintemani” denilen ikisi altta biri üstte üç noktadan meydana gelen motif Osmanlı sikkeleri üzerinde ilk kez bu sikkelerde karşımıza çıkmaktadır. Bu motif Türk sanatında oldukça yaygın kullanılmakta olup kökeni Uygur Türkleri'ne kadar dayanmaktadır. Motif Bereket, koruyuculuk, güç gibi kavramları temsil etmektedir.

Slobodan Sreckovic'in “Akches” isimli eserinde altı ön yüz, sekiz arka yüz tipi yer almaktadır. Koleksiyondaki Orhan Gazi sikkeleri üzerinde yapılan çalışma kapsamında Orhan Gazi sikkelerinin tipolojik olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonunda, 18 adet tip tespit edilmiştir.²⁵¹ Sreckovic'de tanıtılan ön yüz E tipine koleksiyonda incelediğimiz sikkeler arasında rastlanmamıştır. Koleksiyondaki Orhan Gazi sikkeleri arasında 5 adet sikke²⁵² mevcut tipolojiden aykırı özellikler göstermesinden dolayı herhangi bir tip içerisine dâhil edilememiştir. Bu akçelerin Sreckovic'in tipolojisinde yer almaması, söz konusu sikkelerin yeni tip olarak değerlendirilmesine sebep olmuş ve bu sikkeler çalışmamızda “Yeni Tip” olarak tanımlanmıştır. Söz konusu sikkelerden ŞBK-444 envanter numarası ile kaydedilen sikke tipinde alışılmışın dışında metnin 4 satır halinde altları çizgilerle vurgulanarak kurgulandığı anlaşılmaktadır. Yeni Tip sikkelerden SBK-1631 numaralı akçenin arka yüzü III. tip sikke kurgusuna benzese de burada “Adil” yerine “Azam” yazması ve ön yüzünde Kelime-i Tevhid yazısının içine “saadet düğümü” motifini yerleştirmesi bakımından mevcut tipolojiye aykırı kompozisyon sunmaktadır. SBK-1626 numaralı sikke üzerinde yer alan “*Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu,*” yazısı yer almaktadır. Sikkenin diğer yüzünde yer alan “Kelime-i Tevhid” de farklı bir stilde darbedilmiştir. Koleksiyonda “Yeni Tip” olarak

²⁵¹ Bu tipler: A- I, 46 adet tip C-III, 1 adet D-V, 22 adet tip F-V, 5 adet tip F-VI, 6 adet tip F-VII ve 2 adet tip G- VIII

²⁵² ŞBK- 444, , ŞBK- 1631, ŞBK- 1626, ŞBK- 1272, ŞBK-2096

tanıttığımız sikkelerden SBK-1631 ve SBK-1626 üzerinde saadet düğümü motifleri kullanılmıştır. Osmanlı nümismatiğinde oldukça sevilen ve belkide en çok tercih edilen bir sikke motifi olan “saadet düğümü” sikke üzerinde ilk kez bu sikkelerde karşımıza çıkmadır. Sikkelerin tipleri ve metrolojik bilgileri Tablo 4.1’de, yazılı verileri Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Koleksiyondaki Orhan Gazi sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	444	AR	YENİ TİP	YENİ TİP	TY	0.94	20	BURSA
2	1583	AR	A	I	727	0.68	19	BURSA
3	1584	AR	A	I	727	1.02	20	BURSA
4	1581	AR	A	I	TY	0.79	18	BURSA
5	1582	AR	A	I	TY	0.94	18	BURSA
6	1585	AR	A	I	TY	0.94	18	BURSA
7	1586	AR	A	I	TY	0.92	19	DY
8	1587	AR	A	I	TY	0.78	18	DY
9	1588	AR	A	I	TY	0.91	18	DY
10	1589	AR	A	I	TY	0.92	20	DY
11	1590	AR	A	I	TY	0.86	20	DY
12	1591	AR	A	I	TY	0.95	21	DY
13	1592	AR	A	I	TY	0.80	18	DY
14	1596	AR	A	I	TY	0.90	18	DY
15	1597	AR	A	I	TY	0.85	19	DY
16	1598	AR	A	I	TY	0.82	19	DY
17	1599	AR	A	I	TY	0.79	18	DY
18	2093	AR	A	I	TY	0.73	19	DY
19	2092	AR	A	I	TY	0.61	19	DY
20	792	AR	B	II	TY	1.15	18	DY
21	830	AR	B	II	TY	1.12	18	DY
22	701	AR	B	II	TY	1.19	20	DY
23	1631	AR	YENİ TİP	YENİ TİP	TY	0.80	13	BURSA
24	1629	AR	C	III	TY	0.95	14	DY
25	1630	AR	C	III	TY	1.16	15	DY
26	1640	AR	C	III	TY	1.06	15	DY
27	2031	AR	C	III	TY	1.03	15	DY
28	1663	AR	C	III	TY	1.13	15	DY
28	1664	AR	C	III	TY	1.07	15	DY
30	1665	AR	C	III	TY	0.92	13	DY
31	1668	AR	C	III	TY	0.89	15	DY
32	1669	AR	C	III	TY	0.98	15	DY
33	1623	AR	C	III	TY	0.90	13	DY
34	1624	AR	C	III	TY	0.99	13	DY
35	1625	AR	C	III	TY	0.80	15	DY
36	1626	AR	YENİ TİP	YENİ TİP	TY	1.06	15	DY

Tablo 4. 1. (Devam) *Koleksiyondaki Orhan Gazi sikke tipleri ve katalog verileri*

37	1627	AR	C	III	TY	0,99	14	DY
38	1628	AR	C	III	TY	1,15	15	DY
38	1632	AR	C	III	TY	1,10	15	DY
40	1633	AR	C	III	TY	1,06	13	DY
41	1634	AR	C	III	TY	0,55	12	DY
42	1635	AR	C	III	TY	0,79	14	DY
43	1636	AR	C	III	TY	1,01	17	DY
44	1637	AR	C	III	TY	0,92	15	DY
45	1638	AR	C	III	TY	1,08	14	DY
46	1639	AR	C	III	TY	1,20	16	DY
47	1641	AR	C	III	TY	1,01	15	DY
48	1642	AR	C	III	TY	1,10	15	DY
49	1643	AR	C	III	TY	1,02	15	DY
50	1644	AR	C	III	TY	1,19	13	DY
51	1645	AR	C	III	TY	1,17	17	DY
52	1646	AR	C	III	TY	0,63	14	DY
53	1647	AR	C	III	TY	1,07	16	DY
54	1648	AR	C	III	TY	1,10	14	DY
55	1649	AR	C	III	TY	0,63	12	DY
56	1650	AR	C	III	TY	1,06	14	DY
57	1651	AR	C	III	TY	0,95	17	DY
58	1652	AR	C	III	TY	0,97	16	DY
59	1653	AR	C	III	TY	0,97	14	DY
60	1654	AR	C	III	TY	0,92	14	DY
61	1655	AR	C	III	TY	1,10	15	DY
62	1656	AR	C	III	TY	0,73	14	DY
63	1657	AR	C	III	TY	1,10	14	DY
64	1658	AR	C	III	TY	1,11	14	DY
65	1659	AR	C	III	TY	0,97	15	DY
66	1660	AR	C	III	TY	0,97	15	DY
67	1661	AR	C	III	TY	0,92	13	DY
68	1662	AR	C	III	TY	0,60	13	DY
69	1666	AR	C	III	TY	0,92	14	DY
70	1667	AR	C	III	TY	0,97	14	DY
71	1272	AR	YENİ TİP	YENİ TİP	TY	0,88	18	DY
72	1670	AR	F	V	TY	1,0	20	DY
73	1671	AR	F	V	TY	1,07	17	DY
74	1672	AR	F	V	TY	1,04	16	DY
75	1673	AR	F	V	TY	1,01	17	DY
76	1674	AR	F	V	TY	0,97	17	DY
77	1675	AR	F	V	TY	0,80	16	DY
78	1676	AR	F	V	TY	1,09	17	DY
79	2095	AR	F	V	TY	1,02	17	DY
80	1677	AR	F	V	TY	1,00	17	DY
81	1678	AR	F	V	TY	1,00	17	DY
82	1679	AR	F	V	TY	1,18	17	DY
83	1680	AR	F	V	TY	1,02	17	DY
84	1681	AR	F	V	TY	0,92	17	DY

Tablo 4. 1. (Devam) *Koleksiyondaki Orhan Gazi sikke tipleri ve katalog verileri*

85	1682	AR	F	V	TY	0,95	17	DY
86	1683	AR	F	V	TY	1,02	18	DY
87	1684	AR	F	V	TY	1,03	19	DY
88	1685	AR	F	V	TY	0,79	16	DY
89	1686	AR	F	V	TY	0,86	16	DY
90	1687	AR	F	V	TY	0,83	16	DY
91	1688	AR	F	V	TY	0,93	19	DY
92	1689	AR	F	V	TY	0,95	20	DY
93	2094	AR	F	V	TY	1,05	17	DY
94	1125	AR	F	VI	TY	1,05	17	DY
95	793	AR	F	VI	TY	0,83	18	DY
96	2096	AR	YENİ TİP	YENİ TİP	TY	0,95	18	DY
97	979	AR	F	VI	TY	1,12	18	DY
98	794	AR	F	VII	TY	1,11	18	DY
99	1837	AR	F	VII	TY	1,12	20	DY
100	2032	AR	F	VII	TY	1,09	16	DY
101	1	AR	F	VII	TY	0,71	16	DY
102	443	AR	F	VII	TY	1,09	19	DY
103	1987	AR	F	VII	TY	1,13	19	DY
104	212	AR	G	VIII	TY	1,28	17	DY
105	980	AR	G	VIII	TY	1,11	20	DY
TOPLAM: 105 Sikke, 105 AR								

Tablo 4. 2. *Orhan Gazi akçeleri yazılı verileri*

Akçeler
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Lâilahe illâllâh Muhammed Resulullah (Etrafinda) Ebubekir, Ömer, Osman, Ali.
<ul style="list-style-type: none">... Lâilahe illâllâh Halled'Allahü
<ul style="list-style-type: none">Ebubekir (Ters) Orhan Halled'Allahü Mülkehu Bin Osman.
<ul style="list-style-type: none">El-İmam El-Mustansır Billah Emir'ül Müminin.
Arka yüz yazıları:
<ul style="list-style-type: none">Lâilahe illâllâh Muhammed Resulullah, (Üstte) Ebubekir, (Altta) Bin Osman
<ul style="list-style-type: none">.... (Orhan) Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu
<ul style="list-style-type: none">Salle Felet Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu, Bursa Duribe

Tablo 4. 2. (Devam) *Orhan Gazi akçeleri yazılı verileri*

• Orhan Bin Osman Duribe Berse (Bursa), (Etrafında dört adet) Ali.
• Orhan Bin Osman Duribe Burusa (Bursa)
• Allah El-Rahman Orhan Bin Osman Azzellahü Nasruhu.
• Halled'Allahü Mülkehu
• Sultan'ül Adil Orhan (Bin) Osman Halled'Allahü
• Es-Sultan'ül Azam Orhan Bin Osman Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 2. I. Murad sikkeleri

4. 2. 2. 1. *Akçeler (AR)*

4. 2. 2. 1. 1. AR, Akçe, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-981)

Ön Yüz : A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 2. 1. 2. AR, Akçe, DY, TY, 1,13 gr. 19 mm (ŞBK-982)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled'Allahü Mülkehu

4. 2. 2. 1. 3. AR, Akçe, DY, TY, 1,1 gr. 20 mm (ŞBK-221)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu.

4. 2. 2. 1. 4. AR, Akçe, DY, TY, 1,16 gr. 16 mm (ŞBK-2145)

Ön Yüz: B Arka Yüz: II

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 2. 1. 5. AR, Akçe, DY, TY, 1,12 gr. 16 mm (ŞBK-22)

Ön Yüz: B Arka Yüz: II

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 2. 1. 6. AR, Akçe, DY, TY, 1,10 gr. 16 mm (ŞBK-1756)

Ön Yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu
Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 1. 7. AR, Akçe, DY, TY, 1,12 gr. 13 mm (ŞBK-1890)

Ön Yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu

Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 1. 8. AR, Akçe, DY, TY, 1,10 gr. 13 mm (ŞBK-983)

Ön Yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu

Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 1. 9. AR, Akçe, DY, TY, 1,14 gr. 12 mm (ŞBK-984)

Ön Yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu

Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 1. 10. AR, Akçe, DY, TY, 1,15 gr. 14 mm (ŞBK-2)

Ön Yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu

Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 1. 11. AR, Akçe, DY, TY, 1,14 gr. 13 mm (ŞBK-3)
Ön Yüz: C Arka Yüz: II

Ön Yüz: Hullide Mülkehu
Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 2. *Mangırlar (AE)*

4. 2. 2. 2. 1. AE, Mangır, DY, TY, 4,35 gr. 20 mm (ŞBK-1346)
Tip: 1

Ön Yüz: Es-Sultan'ül A Halled' Allahü Mülkehu
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 2. 2. 2. AE, Mangır, DY, TY, 3,49 gr. 20 mm (ŞBK-2173)
Tip: 1

Ön Yüz: Es-Sultanü'l A Halled' Allahü Mülkehu
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 2. 2. 3. AE, Mangır, DY, TY, 3,35 gr. 23 mm (ŞBK-529)
Tip: 1

Ön Yüz: Es-Sultanü'l A Halled' Allahü Mülkehu
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu

4. 2. 2. 2. 4. AE, Mangır, DY, TY, 3,21 gr. 21 mm (ŞBK-329)

Tip: 1

Ön Yüz: Halled'Allahü Mülkehu
Arka Yüz: Murad Bin Orhan Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 2. 2. 5. AE, Mangır, DY, TY, 3,97 gr. 24 mm (ŞBK-1171)

Tip: 1

Ön Yüz: Es-Sultan'ül A Halled'Allahü Mülkehu.
Arka Yüz: Es-Sultan'ül A Halled'Allahü Mülkehu.

4. 2. 2. 2. 6. AE, Mangır, DY, TY, 3,33 gr. 20 mm (ŞBK-1868)

Tip: 2

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu
Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 2. 7. AE, Mangır, DY, TY, 3,10 gr. 19 mm (ŞBK-1345)

Tip: 2

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu
Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 2. 8. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-4)
Tip: 3

Ön Yüz: Murad Bin Orhan
Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 2. 9. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-23)
Tip: 3

Ön Yüz: Murad Bin Orhan
Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 2. 10. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-987)
Tip: 3

Ön Yüz: Murad Bin Orhan
Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 2. 11. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-1172)
Tip: 3

Ön Yüz: Murad Bin Orhan
Arka Yüz: Murad Bin Orhan

4. 2. 2. 2. 12. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-986)
Tip: 3

Ön Yüz: Stilize Murad
Arka Yüz: Stilize Murad

4. 2. 2. 2. 13. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-2235)
Tip: 4

Ön Yüz: Ramazan 790
Arka Yüz: Murad Han Azze Nasruhu

4. 2. 2. 2. 14. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-243)
Tip: 4

Ön Yüz: Ramazan 790
Arka Yüz: Murad Han Azze Nasruhu

4. 2. 2. 2. 15. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-5)
Tip: 4

Ön Yüz: Ramazan 790
Arka Yüz: Murad Han Azze Nasruhu

4. 2. 2. 2. 16. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-985)
Tip: 4

Ön Yüz: Ramazan 790
Arka Yüz: Murad Han Azze Nasruhu

4. 2. 2. 2. 17. AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-2068)
Yeni Tip

Ön Yüz: Murad (Stilize)
Arka Yüz: Yürüyen Aslan Figürü Sağa Doğru

4. 2. 3. *Analiz ve değerlendirme*

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda yapılan inceleme sonucunda I. Murad'a ait toplam 11 adet akçe ve 17 adet mangır tespit edilmiştir. Literatürde tespiti yapılmış bilinen I. Murad'a ait tüm akçe ve mangır tiplerini temsil eden örnekler ele aldığımız koleksiyonda mevcuttur. I. Murad akçeleri arasında birinci tip olarak tanımlanan bir yüzünde Kelime-i Tevhid ve etrafında dört halife, diğer yüzünde "Murad bin Orhan" ve "Halled'Allahü" satırlarının bir çizgiyle ayrıldığı akçelerin Sreckovic'in Akches isimli eserinde Tip A ön yüz ve Tip I arka yüz sikke sınıflandırmasına karşılık geldiği görülmüştür. Bu tespit neticesinde koleksiyonda üç adet Tip A ve Tip I kompozisyonuna ait akçe belirlenmiştir.²⁵³

İkinci tip olarak sınıflandırılan ön yüzünde Kelime-i Tevhid'in (La İlahe İllallah Muhammed Resulallah) arka yüzünde üstte "Murad bin Orhan" altta "Halled-allahü

²⁵³ ŞBK- 981,ŞBK- 982, ŞBK-221

Mülkehu” yazan akçelerin Tip B ve arka yüzlerinin Tip II oldukları belirlenmiştir. Söz konusu tipe uygun koleksiyonda toplam iki adet örnek bulunmaktadır.²⁵⁴

Üçüncü tip, ön yüzünde “Murad bin Orhan” arka yüzünden ise “Hullide” altta “Mülkuhu” yazan sikkelerinin ön yüzleri Tip C arka yüzleri ise Tip III kategorizasyonuna girmektedir. Söz konusu kurguya sahip koleksiyonda altı örnek tespit edilmiştir.²⁵⁵ Koleksiyon I. Murad dönemine ait tüm akçe tiplerini sergiliyor olması bakımından oldukça kıymetlidir. Slobodan Sreckovic’ in belirttiği üzere akçeler üzerinde yer alan her bir çizgi I. Murad’ın hüküm sürdüğü on yılı temsil etmektedir.²⁵⁶

I. Murad döneminde basılan mangırların üzerinde yazan metinler ve yansıttığı kompozisyon bakımından ele alındığında dört tip kurgunun tekrar edildiği anlaşılmaktadır. Bu mangır tipleri içerisinde yer alan bir yüzünde “Es-Sultan’l A... Halled’Allahü Mülkehu” diğer yüzeyinde “*Murad Bin Orhan Halled’Allahü Mülkehu*” yazılı mangırlar çalışmamızda Tip 1 olarak tanımlanmıştır. Söz konusu mangırlardan koleksiyonda beş adet bulunmaktadır.²⁵⁷ Bu mangırların üzerinde yer alan metinlerin bir çizgi ile iki satıra bölündüğü görülmektedir.

I. Murad döneminde karşımıza çıkan ikinci mangır tipinde I. Murad’ın son tip akçeleri üzerindeki yazı kurgusuna benzer bir kompozisyonun sergilendiği tespit edilmiştir. Bu mangırların bir yüzünde “Murad bin Orhan” diğer yüzeyinde “Hullide Mülkuhu” duasının yer aldığı görülür. Mangırların her iki yüzündede metin çift çizgi ile ayrılarak iki satır halinde darbedilmesi bu mangırların akçelerde olduğu gibi I. Murad’ın ikinci on yılında darbedilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Söz konusu mangırlardan koleksiyonda iki adet tespit edilmiştir.²⁵⁸

Üçüncü tip mangırlarda “Murad bin Orhan” yazısının sikkenin her iki yüzünde de tekrar edildiği görülür. Bu mangırların üzerinde yer alan metinler daire ile çevrelenmiş kare bordür içerisinde iki satır halinde kurgulanmıştır. Söz konusu sikkelerde darp yeri

²⁵⁴ ŞBK- 2145, ŞBK-22

²⁵⁵ ŞBK-1756, ŞBK-1890, ŞBK- 983, ŞBK-984, ŞBK-2, ŞBK-3

²⁵⁶ Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 30

²⁵⁷ ŞBK-1346, ŞBK- 2173, ŞBK-529, ŞBK- 329, ŞBK-1171

²⁵⁸ ŞBK-1868, ŞBK-1345

ve tarihi yer almamakta olup koleksiyonumuzda bu kompozisyona uygun toplam beş mangır tespit edilmiştir.²⁵⁹

Yüzlerinden birinde “*Ramazan 790*” diğ erinde “*Murad Han Azze Nasruhu*” duasının yer aldığı mangır örnekleri dördüncü tip mangırlar olarak değ erlendirilmiştir. Bu mangırlar üzerinde darp ayının basıldığı ilk ve tek mangırlar olmaları bakımından Osmanlı nümismatiğ i içerisinde oldukça özel bir yere sahiptir. Koleksiyonda söz konusu mangırlardan dört adet olduğu tespit edilmiştir.²⁶⁰

Koleksiyonda yer alan ŞBK-2068 envanter numaralı mangırın ise Osmanlı nümismatiğ i içerisinde özel bir yere sahip olduğu düşünölmektedir. Sikkenin bir yüzüne aslan figürü diğ er yüzüne ise sitalize bir şekilde “Murad” ismi darbedilmiştir. Söz konusu sikke, araştırmamızda I. Murad mangırları içerisinde “Yeni Tip” olarak tanıtılmıştır.

Daha önce tanıtmış olduğumuz I. Murad mangırları içerisinde Tip 3 olarak tanımladığımız mangırların ön ve arka yüzlerinde daire içerisine alınmış kare içerisinde sitalize edilmiş “Murad”²⁶¹ veya “Murad bin Orhan”²⁶² yazılarının darbedildiğ i görölmektedir. Mangır üzerinde yer alan bu kompozisyon Osmanlı nümismatiğ i içerisinde ilk defa I. Murad mangırlarında karşımıza çıkmakta olup, ele geçen birçok sikke örneğ iyle bu kurgunun I. Murad dönemde birçok kez tekrar edildiğ ini göstermektedir. Ele aldığımız ŞBK-2068 envanter numaralı mangırın bir yüzünde bu kompozisyonun sitalize “Murad” yazısı ile birlikte, birebir tekrar edildiğ i görölmüş tür. Ayrıca I. Murad dönemi mangırları arasında söz konusu sikkede yer alan sitalize Murad yazı tarzının aynı kurgu ve kompozisyon içerisinde uygulandığı başka I. Murad sikke örneklerinin de olduğu tespit edilmiştir.²⁶³ Tüm bu veriler ışığında ele aldığımız ŞBK-2068 envanter numaralı mangırın I. Murad dönemi mangırlarından biri olduğu açıktır.

²⁵⁹ ŞBK- 4, ŞBK-23, ŞBK-987,ŞBK-1172, ŞBK-986

²⁶⁰ ŞBK-2235, ŞBK- 243, ŞBK-5, ŞBK-985

²⁶¹ Bkz. ŞBK- 986

²⁶² ŞBK-4, ŞBK-23, ŞBK-987, ŞBK-1172

²⁶³ F.F. Yırıkogulları (2020). *Bursa Kent Müzesi'ndeki Osmanlı kuruluş devri sikkelerinin kataloğ u ve değ erlendirmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, s. 21.

ŞBK-2068 numaralı söz konusu sikkeyi I. Murad sikkeleri içerisinde özel kılan özellik ise üzerinde yer alan aslan figürü olmuştur. Söz konusu aslan, kuyruğu sırtına doğru S şeklinde kıvrık, kulaklı, sol ayagi yukarıda, sağ yöne doğru yürür şekilde tasvir edilmiştir.

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda yer alan tüm I. Murad dönemi sikkelerinin metrolojik ve tipolojik özellikleri Tablo 4.3’de, yazılı verileri Tablo 4.4’de verilmiştir.

Tablo 4. 3. Koleksiyondaki I. Murad sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	981	AR	A	I	TY	1.18	19	DY
2	982	AR	A	I	TY	1.13	19	DY
3	221	AR	A	I	TY	1.10	20	DY
4	2145	AR	B	II	TY	1.16	16	DY
5	22	AR	B	II	TY	1.12	16	DY
6	1756	AR	C	III	TY	1.10	16	DY
7	1890	AR	C	III	TY	1.12	13	DY
8	983	AR	C	III	TY	1.10	13	DY
9	984	AR	C	III	TY	1.14	12	DY
10	2	AR	C	III	TY	1.15	14	DY
11	3	AR	C	III	TY	1.14	13	DY
1	1346	AE	1	1	TY	4.35	20	DY
2	2173	AE	1	1	TY	3.49	20	DY
3	529	AE	1	1	TY	3.35	23	DY
4	329	AE	1	1	TY	3.21	21	DY
5	1171	AE	1	1	TY	3.97	24	DY
6	1868	AE	2	2	TY	3.33	20	DY
7	1345	AE	2	2	TY	3.10	19	DY
8	4	AE	3	3	TY	1.18	19	DY
9	23	AE	3	3	TY	1.18	19	DY
10	987	AE	3	3	TY	1.18	19	DY
11	1172	AE	3	3	TY	1.18	19	DY
12	986	AE	3	3	TY	1.18	19	DY
13	2235	AE	4	4	Ramazan 790	1.18	19	DY
14	243	AE	4	4	Ramazan 790	1.18	19	DY
15	5	AE	4	4	Ramazan 790	1.18	19	DY
16	985	AE	4	4	Ramazan 790	1.18	19	DY
17	2068	AE	YENİ TİP	3	TY	1.18	19	DY
TOPLAM: 28 Sikke; 11 AR, 17 AE								

Tablo 4. 4. I. Murad sikkeleri yazılı verileri

Akçeler
<i>Ön yüz yazıları</i>
<ul style="list-style-type: none">• Kelime-i Tevhid, (Etrafında) 4 Halife Adı.
<ul style="list-style-type: none">• Kelime-i Tevhid
<ul style="list-style-type: none">• Hullide Mülkuhu
<i>Arka yüz yazıları</i>
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Orhan
Mangırlar
<i>Ön yüz yazıları</i>
<ul style="list-style-type: none">• Es-Sultan'ül A Halled' Allahü Mülkehu
<ul style="list-style-type: none">• Halled' Allahü Mülkehu
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Orhan
<ul style="list-style-type: none">• (Stilize) Murad
<ul style="list-style-type: none">• Ramazan 790
<i>Arka yüz yazıları</i>
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Orhan Halled' Allahü Mülkehu
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Orhan
<ul style="list-style-type: none">• (Stilize) Murad
<ul style="list-style-type: none">• Murad Han Azze Nasruhu

4. 2. 3. I. Bayezid sikkeleri

4. 2. 3. 1. Akçeler (AR)

4. 2. 3. 1. 1. AR, Akçe, DY,792, 1,14 gr. 14 mm (ŞBK-222)

Ön yüz: C Arka Yüz: I

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 792
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 1. 2. AR, Akçe, DY,792, 1,12 gr. 13 mm (ŞBK-6)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 792
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 1. 3. AR, Akçe, DY,792, 1,29 gr. 15 mm (ŞBK-7)

Ön yüz: C Arka Yüz: I

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 792
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 1. 4. AR, Akçe, DY,792, 1,18 gr. 13 mm (ŞBK-1888)
Ön Yüz: C Arka Yüz: II

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 792
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 1. 5. AR, Akçe, DY,792, 1,05 gr. 12 mm (ŞBK-989)
Ön Yüz: A Arka Yüz: IV

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 792
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 1. 6. AR, Akçe, DY,792, 1,19 gr. 14 mm (ŞBK-1889)
Ön Yüz: A Arka Yüz: III

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 792
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 1. 7. AR, Akçe, DY,792, 1,17 gr. 13 mm (ŞBK-988)
Ön Yüz: B Arka Yüz: IV

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 792
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 1. 8. AR, Akçe, DY,792, 1,20 gr. 13 mm (ŞBK-2144)
Ön Yüz: B Arka Yüz: IV

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 792
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 1. 9. AR, Akçe, DY,792(ters), 1,10 gr. 15 mm (ŞBK-2067)
Ön Yüz: A Arka Yüz: I “Ters Darbedilmiş”

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 297 (792)
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 2. *Mangırlar (AE)*

4. 2. 3. 2. 1. AE, Mangır, DY, TY, 3,3 gr. 20 mm (ŞBK-24)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 2. 2. AE, Mangır, DY, TY, 4,36 gr. 22 mm (ŞBK-1784)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 2. 3. AE, Mangır, DY, TY, 2,59 gr. 22 mm (ŞBK-2033)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 2. 4. AE, Mangır, DY, 794, 2,9 gr. 18 mm (ŞBK-839)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 794.
Arka Yüz: Bayezid Bin Murad

4. 2. 3. 3. *Analiz ve değerlendirme*

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda yapılan inceleme sonucundan toplam 13 adet I. Bayezid sikkesi tespit edilmiş olup bunların 9'u akçe ve 4'ü mangırdır. Akçelerin tamamının ön yüzünde "Bayezid bin Murad" arka yüzünde ise tarih ile birlikte "Hullide Mülkuhu" duasının yer aldığı görülmektedir. Ele aldığımız koleksiyonda ön yüz için D arka yüz için V tip kurgusundaki sikkeler hariç, literatürde bilinen I. Bayezid döneminde

görülen tüm akçe tipleri mevcuttur. Akçelerden 4'ünün ön yüzü A tipinde²⁶⁴, 2'si B tipinde²⁶⁵ ve 3'ünün ise C ön yüz tipinde²⁶⁶ olduğu tespit edilmiştir. Arka yüz tiplerinden ise 4 akçe Tip I²⁶⁷, 1 akçenin Tip II²⁶⁸, 1 alçenin Tip III²⁶⁹ ve 3 akçenin Tip IV²⁷⁰ kompozisyonuna sahip akçeler olduğu tespit edilmiştir.

I. Bayezid sikkeleri küçük farklılıklar hariç neredeyse tek tipte darbedilmesine karşın, sikkelerin üzerinde kullanılan bazı motifler ile ilk kez karşılıyor olması bakımından önemli bir yere sahiptir.

I. Bayezid döneminde görülen bakır sikke örneklerinin babası I. Murad'ın son döneminde görülen üç çizgili akçe kurgusuna benzer şekilde darbedildiği anlaşılmaktadır. İç içe geçmiş iki üçgenin oluşturduğu altı kollu bir yıldız olan "Mühr-ü Süleyman" motifiyle ilk kez I. Bayezid dönemi sikkelerinde uygulanmıştır. Bu figür hem Selçuklu hemde Beylikler tarafından oldukça sevilen bir motif olup, ateşe, suya ve hayvanlara hükmetme gücü olan Süleyman Peygamber'in bir sembolüdür.²⁷¹

Koleksiyonda yer alan ŞBK-839 envanter numaralı I. Bayezid mangırı ise I. Murad sikkeleri ile olan benzerliğin ortadan kalktığı ve I. Bayezid sikkeleri içinde A-I tipindeki akçe kurgusunda bir örnek olarak ön plana çıkar. Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda yer alan tüm I. Bayezid sikkeleri metrolojik bilgileri ve tipolojileri ile birlikte Tablo 4. 5' de, yazılı verileri Tablo 4.6'da verilmiştir.

²⁶⁴ ŞBK-6, BK- 989,ŞBK- 1889,ŞBK- 2067

²⁶⁵ ŞBK-988, ŞBK-2144

²⁶⁶ ŞBK-222, ŞBK-7, ŞBK-1888

²⁶⁷ ŞBK-222, ŞBK-6, ŞBK-7, ŞBK-2067

²⁶⁸ ŞBK-1888

²⁶⁹ ŞBK-1889

²⁷⁰ ŞBK-989 ŞBK-988 ŞBK-2144

²⁷¹ İ. Pala (2020). Mühr-ü Süleyman. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31, 524

Tablo 4. 5. Koleksiyondaki I. Bayezid sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	222	AR	C	I	792	1,14	14	DY
2	6	AR	A	I	792	1,12	13	DY
3	7	AR	C	I	792	1,29	15	DY
4	1888	AR	C	II	792	1,18	13	DY
5	989	AR	A	IV	792	1,05	12	DY
6	1889	AR	A	III	792	1.19	14	DY
7	988	AR	B	IV	792	1.17	13	DY
8	2144	AR	B	IV	792	1.20	13	DY
9	2067	AR	A	I (Ters)	729(Ters)	1.10	15	DY
1	24	AE			TY	3.3	20	DY
2	1784	AE			TY	4.36	22	DY
3	2033	AE			TY	2.59	22	DY
4	839	AE			794	2.9	18	DY
TOPLAM: 13 Sikke; 9 AR, 4 AE								

Tablo 4. 6. I. Bayezid sikkeleri yazılı verileri

Akçeler
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Hullide Mülkuhu 792
<ul style="list-style-type: none">Bayezid Bin Murad
<ul style="list-style-type: none">Hullide Mülkuhu 297 (Ters Basılmış)
Arka yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Bayezid Bin Murad
Mangırlar
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Hullide Mülkuhu
<ul style="list-style-type: none">Hullide Mülkuhu 794.
Arka yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Bayezid Bin Murad
<ul style="list-style-type: none">... Han,

4. 2. 4. Emir Süleyman sikkeleri

4. 2. 4. 1. Akçeler (AR)

4. 2. 4. 1. 1. AR, Akçe, DY, 806 , 1,18 gr. 14 mm (ŞBK-224)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 806, Etrafında 4 Halife Adı .
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid.

4. 2. 4. 1. 2. AR, Akçe, DY, 806 , 0,70 gr. 15 mm (ŞBK-1767)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 806, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid

4. 2. 4. 1. 3. AR, Akçe, DY, 806 , 0,97 gr. 15 mm (ŞBK-8)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 806 Ebubekir, Ömer, Osman, Ali
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid

4. 2. 4. 1. 4. AR, Akçe, DY, 806 , 1,17 gr. 15 mm (ŞBK-1764)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 806, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid

4. 2. 4. 1. 5. AR, Akçe, DY, 806 , 1,11 gr. 14 mm (ŞBK-1126)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 806, Etrafında 4 Halife Adı

Arka Yüz: Tuğra

4. 2. 4. 1. 6. AR, Akçe, DY, 806 , 1,03 gr. 17 mm (ŞBK-1765)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön yüz: Hullide Mülkuhu 806, Etrafında 4 Halife Adı

Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid

4. 2. 4. 1. 7. AR, Akçe, DY, 806 , 1,19 gr. 12 mm (ŞBK-9)

Ön Yüz: A Arka Yüz: IV

Ön yüz: Hullide Mülkuhu 806 Ebubekir, Ömer, Osman, Ali

Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid

4. 2. 4. 1. 8. AR, Akçe, DY, 806 , 1,15 gr. 14 mm (ŞBK-530)

Ön Yüz: A Arka Yüz: VIII

Ön Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid

Arka Yüz: Hullide Mülkuhu, Etrafında 4 halife adı.

4. 2. 4. 1. 9. AR, Akçe, DY, 802²⁷², 1,16 gr. 16 mm (ŞBK-1710)
Ön Yüz: A Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 802, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Tuğra

4. 2. 4. 1. 10. AR, Akçe, DY, 813 , 1,17 gr. 14 mm (ŞBK-1711)
Ön Yüz: D Arka Yüz: IX

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında Duribe Edirne
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid Hullide Mülkuhu 813

4. 2. 4. 1. 11. AR, Akçe, DY, 813 , 1,15 gr. 13 mm (ŞBK- 1766)
Ön Yüz: D Arka Yüz: IX

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında Duribe Edirne
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid Hullide Mülkuhu 813

4. 2. 4. 1. 12. AR, Akçe, DY, 813 , 1,20 gr. 14 mm (SBK-1763)
Ön Yüz: IX Arka Yüz: INCUS

Ön yüz: İncus
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid Hullide Mülkuhu 813

²⁷² Muhtemelen kalıpta rakam ters basılmış olmalıdır. Sikkenin emsallerine bakılarak rakamın 806 olması beklenir.

4. 2. 4. 2. Mangır (AE)

4. 2. 4. 2. 1. AE, Mangır, DY, 806 , 2,91 gr. 17 mm (ŞBK-990)

Ön Yüz: (Hullide Mülkuhu)806
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Beyazîd Tuğra formunda

4. 2. 4. 2. 2. AE, Mangır, DY, 806 , 3,07 gr. 19 mm (ŞBK-445)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 806.
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid.(Etrafında dört halife adı)

4. 2. 4. 2. 3. AE, Mangır, DY, 806 , 3,95 gr. 18 mm (ŞBK-1428)

Ön yüz: Hullide Mülkuhu 806 4 halife
Arka Yüz: Tuğra

4. 2. 4. 2. 4. AE, Mangır, DY, 806 , 2,03 gr. 18 mm (ŞBK-1785)

Ön yüz: Hullide Mülkuhu 806, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Emir Süleyman Bin Bayezid

4. 2. 4. 3. Analiz ve değerlendirme

Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu'nda Emir Süleyman'a ait 12'si akçe 4'ü mangır olmak üzere toplam 16 sikke tespit edilmiştir. Bu sikkelerden 9'unun ön yüzü A²⁷³ tipinde olup diğer 3'ü D tipindedir.²⁷⁴ Arka yüzlerden 6'sı Tip I²⁷⁵, 1'i Tip IV²⁷⁶ 1'i Tip VIII²⁷⁷, 1'i Tip VII²⁷⁸, ikisi Tip IX²⁷⁹ kurgusuna sahip olduğu belirlenmiştir. Emir Süleyman ait ön yüz için B, C, arka yüz için II, III, V, VI, VII sikke tiplerine koleksiyonda rastlanmamıştır. Arka yüzü INCUS olarak belirtilen sikke, basım hatasından dolayı sadece ön yüzü mevcut olan nadir bir sikkedir.²⁸⁰ Emir Süleyman akçelerinden sadece 813 tarihli olanlarında darp yeri olarak Edirne kaydedilmiştir. Mangırların ön yüzleri akçelerde görülen A tip kompozisyonun bir tekrarıdır. Arka yüzde ise daire içerisine alınmış üç satırlı bir kare içerisinde üstte "Hullide Mülkuhu" duası ortada bir nokta ve alt satırda tarih yer alır. Koleksiyondaki mangırların tamamı 806 yılı darplıdır. Karenin etrafı dört halifenin isimleriyle çevrelenmiştir. Sikkeler içerisinde yer alan 802 tarihli sikkede (ŞKB-1710) muhtemelen bir darp hatası olmalıdır. Çünkü I. Bayezid'in ölüm tarihi kaynaklarda 8 Mart 1403 (H. 805) olarak geçmekte olup söz konusu yılda Emir Süleyman'ın sikke darp etmesi söz konusu değildir. Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda yer alan tüm Emir Süleyman sikkeleri metrolojik bilgileri ve tipolojileri ile birlikte Tablo 4. 7' de, yazılı verileri Tablo 4.8'de verilmiştir.

²⁷³ ŞBK- ŞBK-224, ŞBK-1767, ŞBK-8, ŞBK-1764, ŞBK-1126, ŞBK-1765, ŞBK-9, ŞBK-530.

²⁷⁴ ŞBK-1711, ŞBK-1766, 4 ŞBK-1763

²⁷⁵ ŞBK- 224, ŞBK-1767, ŞBK- 8, ŞBK-1764, ŞBK-1126,ŞBK-1765

²⁷⁶ ŞBK-9

²⁷⁷ ŞBK-530

²⁷⁸ ŞBK-1710

²⁷⁹ ŞBK-1711, ŞBK- 1766

²⁸⁰ ŞBK- 1763

Tablo 4. 7. Koleksiyondaki Emir Süleyman sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	224	AR	A	I	806	1,18	14	DY
2	1767	AR	A	I	806	0.70	15	DY
3	8	AR	A	I	806	0.97	15	DY
4	1764	AR	A	I	806	1.17	15	DY
5	1126	AR	A	I	806	1,11	14	DY
6	1765	AR	A	I	806	1,03	17	DY
7	9	AR	A	IV	806	1,19	12	DY
8	530	AR	A	VIII	806	1.15	14	DY
9	1710	AR	A	VII	802	1.16	16	DY
10	1711	AR	D	IX	813	1,17	14	EDİRNE
11	1766	AR	D	IX	813	1,15	13	EDİRNE
12	1763	AR	INCUS	IX	813	1.20	14	(EDİRNE)
1	990	AE			806	2.91	17	DY
2	445	AE			806	3,07	19	DY
3	1428	AE			806	3.95	18	DY
4	1785	AE			806	2.03	18	DY
TOPLAM: 16 Sikke; 12 AR, 4 AE								

Tablo 4. 8. Emir Süleyman sikkeleri yazılı verileri

Akçeler
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Hullide Mülkuhu 806, (Etrafında) 4 Halife Adı .Hullide Mülkuhu 802, (Etrafında) 4 Halife AdıKelime-i Tevhid, (Etrafında) Duribe Edirne
Arka yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Emir Süleyman Bin Bayezid.Emir Süleyman Bin Beyazid Tuğra formundaEmir Süleyman Bin Bayezid Hullide Mülkuhu 813
Mangırlar
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Hullide Mülkuhu 806
Arka yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Emir Süleyman Bin Bayezid Tuğra formundaEmir Süleyman Bin Bayezid.(Etrafında) 4 halife adı.

4. 2. 5. Musa Çelebi sikkeleri

4. 2. 5. 1. Akçeler (AR)

4. 4. 2. 1. 1. AR, Akçe, DY,813, 1,14 gr. 14 mm (ŞBK- 447)

Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz : Hullide Mülkuhu 813 .
Arka Yüz: Musa Bin Bayezid.

4. 2. 5. 1. 2. AR, Akçe, Edirne,813, 1,13 gr. 14 mm (ŞBK- 1762)

Ön Yüz: B Arka Yüz: II

Ön Yüz : Duribe Edirne Hullide Mülkuhu 813
Arka Yüz: Musa Bin Bayezid

4. 2. 5. 1. 3. AR, Akçe, Edirne ,813, 1,14 gr. 11 mm (ŞBK- 1985)

Ön Yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz : ... Edirne Hullide Mülkuhu 813
Arka Yüz: Musa Bin Bayezid

4. 2. 5. 1. 4. AR, Akçe, DY,813, 1,19 gr. 12 mm (ŞBK- 10)

Ön Yüz: C Arka Yüz: III

Ön Yüz : Duribe Edirne Hullide Mülkuhu (813)
Arka Yüz: Musa Bin Bayezid

4. 2. 5. 2. Analiz ve değerlendirme

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda Musa Çelebi'ye ait 4 adet sikke tespit edilmiş olup söz konusu sikkelerin tamamı akçedir. Musa Çelebi'ye ait sikke tiplerinin tümüne ait örnekler koleksiyonda mevcuttur. Sikkelerin tamamı 813 tarihli olup darp yeri bilgisi yer almayan bir sikke dışında tamamı Edirne darplıdır. Koleksiyondaki sikkelerden 1'i A-I²⁸¹, 1'i B-II²⁸², 2'si ise C-II²⁸³ tipinde sikkelerdir. Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda yer alan Musa Çelebi sikkeleri metrolojik bilgileri ve tipolojileri ile birlikte Tablo 4. 9' da, yazılı verileri Tablo 4. 10'da verilmiştir.

Tablo 4. 9. Koleksiyondaki Musa Çelebi sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	447	AR	A	I	813	1,14	14	DY
2	1762	AR	B	II	813	1.13	14	EDİRNE
3	1985	AR	C	III	813	1.14	11	EDİRNE
4	10	AR	C	III	813	1.19	12	EDİRNE
TOPLAM: 4 AR								

Tablo 4. 10. Musa Çelebi sikkeleri yazılı verileri

Akçeler
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Hullide Mülkuhu 813 .Duribe Edirne Hullide Mülkuhu 813
Arka yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Musa Bin Bayezid.

²⁸¹ ŞBK-447

²⁸² ŞBK-1762

²⁸³ ŞBK- 1985, ŞBK-10

4. 2. 6. Mustafa Çelebi sikkeleri

4. 2. 6. 1. Akçeler (AR)

4. 2. 6. 1. 1. AR, Akçe, Edirne,824, 1,14 gr. 12 mm (ŞBK- 800)

Ön Yüz: A Arka Yüz: III

Ön Yüz : Hullide Mülkehu Duribe Edirne 824.

Arka Yüz: Mustafa Bin Bayezid Ha

4. 2. 6. 2. Analiz ve değerlendirme

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda sadece bir adet Mustafa Çelebi sikkesine rastlanmıştır. Söz konusu sikke akçe olup H. 824 tarihli ve Edirne darplıdır. Sikkenin ön yüzü göstermiş olduğu tip bakımından daha önce tanıtmış olduğumuz A tip kurgusuna sahipken arka yüzü Tip III. kompozisyonunda kurgulanmıştır. Söz konusu sikke hakkındaki katalog verileri Tablo 4. 11’de, yazılı verileri Tablo 4. 12’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 11. Koleksiyondaki Mustafa Çelebi sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	800	AR	A	III	824	1.14	12	EDİRNE
TOPLAM: 1 AR								

Tablo 4. 12. Mustafa Çelebi sikkeleri yazılı verileri

Akçeler
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Hullide Mülkuhu Duribe Edirne 824.
Arka yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Mustafa Bin Bayezid Han

4. 2. 7. Çelebi Mehmed sikkeleri

4. 2. 7. 1. *Dirhem (D)*

4. 2. 7. 1. 1. D, Dirhem, Amasya, TY, 1,62 gr. 18 mm (ŞBK-2267)

TA

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.

Arka Yüz: (Emirü'l Azam Timur Gürkan) Halled'Allahü Mülkehu Duribe Amasya

4. 2. 7. 1. 2. D, Dirhem, Amasya, TY, 1,64 gr. 19 mm (ŞBK-1173)

TA

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.

Arka Yüz: Azam Timur Gürkan Halled'Allahü Mülkehu Duribe Amasya.

4. 2. 7. 1. 3. D, Dirhem, Ankara ,TY, 1,56 gr. 19 mm (ŞBK-795)

TA

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.

Arka Yüz: Emir-İ Azam Timur Gürkan Halled'Allahü Mülkehu Duribe Engüriye. (Ankara)

4. 2. 7. 1. 4. D, Dirhem, Ankara, TY, 1,45 gr. 22 mm (ŞBK-1761)
TA

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Emir-İ Azam Timur Gürkan Halled'Allahü Mülkühu

4. 2. 7. 2. Akçeler (AE)

4. 2. 7. 2. 1. AR, Akçe, Amasya, 808, 1,08 gr. 16 mm (ŞBK-2366)
Ön yüz:A **Arka Yüz:** V

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Duribe Amasya 808
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Mehmed Bin Ba (Şah) Yezid Han Hullide Mülkuhu..

4. 2. 7. 2. 2. AR, Akçe, Amasya, 808, 1,19 gr. 18 mm (ŞBK-27)
Ön Yüz: A **Arka Yüz:** I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Duribe Amasya 808
Arka Yüz: Es Sultan? Mehmed Bin? Hullide Mülkuhu

4. 2. 7. 2. 3. AR, Akçe, Amasya, 808, 1,23 gr. 18 mm (ŞBK-28)
Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Duribe Amasya 808
Arka Yüz: Es-Sultan'ül Azam Mehmed Bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu

4. 2. 7. 2. 4. AR, ½ Akçe, Amasya, ?, 0,29 gr. 11 mm (ŞBK-991)
Ön Yüz: A Arka Yüz: III

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid ...
Arka Yüz: Es Sultan'ül Azam Mehmed Bin Bayezid Han ...

4. 2. 7. 2. 5. AR, Akçe, Amasya, 810, 1,15 gr. 13 mm (ŞBK-1759)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: ...Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Amasya 810

4. 2. 7. 2. 6. AR, Akçe, Amasya, 810, 1,11 gr. 14 mm (ŞBK-1760)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VI

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu
Duribe Amasya Sene 810

4. 2. 7. 2. 7. AR, Akçe, Ankara, TY, 1,17 gr. 14 mm (ŞBK-2317)
Ön yüz: B Arka Yüz:Yeni Tip

Ön Yüz: Kelime-İ Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Engür

4. 2. 7. 2. 8. AR, Akçe, Ankara, TY, 1,15 gr. 14 mm (ŞBK-1758)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: ...Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Engür

4. 2. 7. 2. 9. AR, Akçe, Engüriye, 808, 1,11 gr. 16 mm (ŞBK-1708)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Engür

4. 2. 7. 2. 10. AR, Akçe, Bursa, TY, 1,20 gr. 15 mm (ŞBK-2315)
Ön Yüz: B Arka Yüz:Yeni Tip

Ön Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Bursa
Arka Yüz: Kelime-İ Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.

4. 2. 7. 2. 11. AR, Akçe, Bursa, TY, 1,13 gr. 14 mm (ŞBK-2314)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-İ Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe
Bursa

4. 2. 7. 2. 12. AR, Akçe, Bursa, TY, 1,13 gr. 14 mm (ŞBK-2246)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe
Bursa

4. 2. 7. 2. 13. AR, Akçe, Bursa, TY, 1,10 gr. 13 mm (ŞBK-2245)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe
Bursa

4. 2. 7. 2. 14. AR, Akçe, Bursa, TY, 1,14 gr. 15 mm (ŞBK-2183)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu
Duribe Bursa

4. 2. 7. 2. 15. AR, Akçe, Bursa, TY, 1,08 gr. 15 mm (ŞBK-29)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: ?Mehmed? Hullide Mülkuhu Duribe Bursa

4. 2. 7. 2. 16. AR, Akçe, Bursa, 806, 1,22 gr. 17 mm (ŞBK-881)
Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Duribe Bursa Sene 806.
Arka Yüz: Timur Han Gürkan, Mehmed Bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu

4. 2. 7. 2. 17. AR, Akçe, Bursa, 806, 1,16 gr. 18 mm (ŞBK-25)
Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Duribe Bursa Sene 80(6)
Arka Yüz: Timur Han Gürkan, Mehmed Bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu

4. 2. 7. 2. 18. AR, Akçe, Bursa, 806, 1,19 gr. 20 mm (ŞBK-26)
Ön Yüz: A Arka Yüz: I

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Duribe Bursa Sene 806
Arka Yüz: Timur Han Gürkan Mehmed Bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu

4. 2. 7. 2. 19. AR, Akçe, Bursa, 813, 1,08 gr. 14 mm (ŞBK-2316)
Ön Yüz: B Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı, Altta 813
Arka Yüz: Gıyaseddünya Veddin Mehmed bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Bursa

4. 2. 7. 2. 20. AR, Akçe, Bursa, 813, 1,08 gr. 12 mm (ŞBK-1280)
Ön Yüz: C Arka Yüz: VII

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı, Altta 813
Arka Yüz: (Gıyase'd-Dünya Ve'd-Din) Mehmed bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu
Duribe Bursa

4. 2. 7. 2. 21. AR, Akçe, Germiyan, 813, 0,60 gr. 15 mm (ŞBK-1700)
OBG

Ön Yüz: Yakub İbn Süleyman Duribe Germiyan
Arka Yüz: ... İbn Mehmed 813

4. 2. 7. 2. 22. AR, Akçe, Germiyan, 813, 0,55 gr. 14 mm (ŞBK-1921)
OBG

Ön Yüz: Mehmed Bin Bayezid 813
Arka Yüz: Yakub Bin Süleyman Duribe Germiyan

4. 2. 7. 2. 23. AR, Akçe, DY, TY, 0,62 gr. 15 mm (ŞBK-231)
OBA

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı.
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Cüneyd Gazi

4. 2. 7. 2. 24 AR, Akçe, DY, TY, 0,52 gr. 14 mm (ŞBK-1508)
OBA

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid, Cüneyd Gazi

4. 2. 7. 2. 25 AR, Akçe, DY, TY, 0,60 gr. 15 mm (ŞBK-2355)
OBG

Ön Yüz: Yakub Bin Süleyman
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu

4. 2. 7. 3. *Mangır (AE)*

5. 7. 3. 1. AE, Mangır, Bursa, 806, 1,59 gr. 16 mm (ŞBK-2318)

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid, Burs 80(6)
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid .

4. 2. 7. 3. 2. AE, Mangır, DY, 812, 1,16 gr. 15 mm (ŞBK-446)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu (8)12.
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid.

4. 2. 7. 3. 3. AE, Mangır, DY, 812, 1,95 gr. 14 mm (ŞBK-1282)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu, Altta 8
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid

4. 2. 7. 3. 4. AE, Mangır, DY, 813, 2,79 gr. 16 mm (ŞBK-30)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Ve Devletuhu 813
Arka Yüz: ? El-Melik'ül Azam Mehmed Bin Bayezid

4. 2. 7. 3. 5. AE, Mangır, DY, 813, 3,4 gr. 15 mm (ŞBK-31)

Ön Yüz: Hullide ? Ve Devletuhu 813
Arka Yüz: Es-Sultan El-Melik'ül Azam Mehmed

4. 2. 7. 3. 6. AE, Mangır, DY, 813, 1,60 gr. 19 mm (ŞBK-1429)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu ve Devletuhu 813.
Arka Yüz: Es-Sultan El-Melik'ül Azam Mehmed Bin Bayezid

4. 2. 7. 3. 7. AE, Mangır, DY, 813, 1,50 gr. 17 mm (ŞBK-1788)

Ön Yüz: Devletuhu 813.
Arka Yüz: (Mehmed) Bin Bayezid Han

4. 2. 7. 4. Analiz ve değerlendirme

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda toplamda 36 adet Çelebi Mehmed sikkesi tespit edilmiş olup söz konusu sikkelerin 4'ü dirhem, 25'i akçe ve 7'si mangırdır. Dirhemlerin tamamı Timur adına bastırılmış olup bu sikkeler Amasya ve Ankara daplıdır. Üzerinde her hangi bir tarih bulunmayan dirhemler 1.45 gr ağırlığındadır. Şehzadeler arasında sadece Çelebi Mehmed Timur adına sikke bastırmış; Osmanlı'nın beşinci padişahı olacak olan Çelebi Mehmed'in fetret sürecinde Timur'un desteğini aldığı yönünde verilerin sikkeler üzerindeki kanıtı olması bakımından bu veri son derece kıymetlidir.

Çelebi Mehmed akçelerinin ön yüzlerinde görülen üç farklı kompozisyonun tamamı ele aldığımız koleksiyonda bulunmaktadır. Bunlardan 6'sı A tipinde, 12'si B tipinde 1'i C tipindedir. Arka yüz de ise 5'i Tip I, 1'i Tip II, 1'i Tip V, 1'i Tip VI, 9'uTip VII ve 1'i Tip VII kurgularında akçeler bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca Çelebi Mehmed

ile Germiyan Beyi Yakub İbn Süleyman'ın ortak bastırması olduğu üç akçe de²⁸⁴ koleksiyonda kayıtlı sikkeler arasında yer alır. Bu akçelerin her ikisi de H.813 tarihlidir. Benzer şekilde ortak para basımının bir diğer örneği olarak Aydınogulları'nın beyi Cüneyd Gazi ile Mehmed Çelebi'nin birlikte bastırdıkları iki akçe koleksiyondaki sikkeler arasında yer alır. ²⁸⁵ Germiyan ve Aydınogulları ile ortak basılmış olan bu sikkeler Çelebi Mehmed'in kardeşleriyle yaşadığı saltanat mücadelesinde beyliklerden aldığı desteğin bir göstergesi olmalıdır. Şüphesiz ki Mehmed Çelebi'nin sikkerine de yansıyan Germiyan ve Aydınogulları beyliklerden ve Timur'dan aldığı destek onu kardeşlerinden üstün kılmış ve Osmanlı Beyliği'nin beşinci padişahı olmasında oldukça etkili olmuştur.

Mehmed Çelebi'ye ait iki sikkenin²⁸⁶ literatürde tanımlı diğer sikkelerindeki kompozisyonlardan farklı bir kurguda olduğu görülmüştür. Söz konusu sikkeler “Yeni Tip” olarak tanımlanarak çalışma içerisinde tanıtılmıştır. Sikkelerin her ikisinde aynı kurguya sahip olup biri Engüriye diğeri ise Bursa darplıdır. Koleksiyondaki Mehmed Çelebi Sikke tipleri ve katalog verileri Tablo 4.13’de, yazılı verileri Tablo 4. 14’de verilmiştir.

Tablo 4. 13. Koleksiyondaki Mehmed Çelebi Sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	2267	D	TA		TY	1.62	18	AMASYA
2	1173	D	TA		TY	1.64	19	AMASYA
3	795	D	TA		TY	1.56	19	ANKARA
4	1761	D	TA		TY	1.45	22	ANKARA
1	2366	AR	A	V	808	1.08	16	AMASYA
2	27	AR	A	I	808	1.19	18	AMASYA
3	28	AR	A	I	808	1.23	18	AMASYA
4	991	AR	A	III	?	0.29	11	AMASYA
5	1759	AR	B	VII	810	1.15	13	AMASYA
6	1760	AR	B	VI	810	1.11	14	AMASYA
7	2317	AR	B	YENİ TİP	TY	1.17	14	ANKARA

²⁸⁴ ŞBK-1700, ŞBK-1921, ŞBK-2355

²⁸⁵ ŞBK-231, ŞBK-1508

²⁸⁶ SKB- 2315 ve ŞBK-2317 numaralı akçeler

Tablo 4. 13. (Devam) Koleksiyondaki Mehmed Çelebi Sikke tipleri ve katalog verileri

8	1758	AR	B	VII	TY	1.15	14	ANKARA
9	1708	AR	B	VII	808	1.11	16	ANKARA
10	2315	AR	B	YENİ TİP	TY	1.20	15	BURSA
11	2314	AR	B	VII	TY	1.13	14	BURSA
12	2246	AR	B	VII	TY	1.13	14	BURSA
13	2545	AR	B	VII	TY	1.10	13	BURSA
14	2183	AR	B	VII	TY	1.14	15	BURSA
15	29	AR	B	VII	TY	1.08	15	BURSA
16	881	AR	A	I	806	1.22	17	BURSA
17	25	AR	A	I	806	1.16	18	BURSA
18	26	AR	A	I	806	1.19	20	BURSA
19	2316	AR	B	VII	813	1.08	14	BURSA
20	1280	AR	C	VII	813	1.08	12	BURSA
21	1700	AR	OBG	-	813	0.60	15	GERMİYAN
22	1921	AR	OBG	-	813	0.55	14	GERMİYAN
23	231	AR	OBA	-	TY	0.62	15	DY
24	1508	AR	OBA	-	TY	0.52	14	DY
25	2355	AR	OBG	-	TY	0.60	15	DY
1	2318	AE			806	1,59	16	BURSA
2	446	AE			812	1.16	15	DY
3	1282	AE			812	1.95	14	DY
4	30	AE			813	2.79	16	DY
5	31	AE			813	3.4	15	DY
6	1429	AE			813	1.60	19	DY
7	1788	AE			813	1.50	17	DY
TOPLAM: 36 Sikke, 4 D, 25 AR, 7 AE								

Tablo 4. 14. Çelebi Mehmed sikkeleri yazılı verileri

Dirhem
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">• Kelime-i Tevhid, (Etrafında) 4 Halife Adı.
Arka yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">• (Emirü'l Azam Timur Gürkan) Halled'Allahü Mülkehu Duribe Amasya.• Emir-İ Azam Timur Gürkan Halled'Allahü Mülkehu Duribe Engüriye.• Emir-İ Azam Timur Gürkan Halled'Allahü Mülkehu
Akçeler
Ön yüz yazıları

Tablo 4. 14. (Devam) *Çelebi Mehmed sikkeleri yazılı verileri*

• Kelime-i Tevhid, Duribe Amasya 808
• Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı
• Kelime-i Tevhid, Duribe Bursa Sene 806.
• Kelime-i Tevhid, Etrafında 4 Halife Adı, Alta 813
• Yakub İbn Süleyman Duribe Germiyan
• Mehmed Bin Bayezid 813
Arka yüz yazıları
• Es Sultan? Mehmed Bin? Hullide Mülkuhu
• Es-Sultan'ül Azam Mehmed Bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu
• ...Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Amasya 810
• Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu Duribe Amasya Sene 810.
• ...Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Engür
• Gıyaseddünya Veddin Mehmed Bin Bayezid Hullide Mülkuhu Duribe Bursa
• Timur Han Gürkan, Mehmed Bin Bayezid Han Hullide Mülkuhu
• ... İbn Mehmed 813
• Yakub Bin Süleyman Duribe Germiyan
Mangır
Ön yüz yazıları
• Kelime-i Tevhid, Burs 80(6)
• Ön Yüz: Hullide Mülkuhu (8)12.
• Ön Yüz: Hullide Mülkuhu ve Devletuhu 813
Arka yüz yazıları
• Mehmed Bin Bayezid.
• ? El-Melik'ül Azam Mehmed Bin Bayezid
• Es-Sultan El-Melik'ül Azam Mehmed

4. 2. 8. I. Mehmed

4. 2. 8. 1. Akçeler (AR)

4. 2. 8. 1. 1. AR, Akçe, DY, TY, 0,78 gr. 14 mm (ŞBK-229)
OBM

Ön Yüz: Mehmed Bin Bayezid
Arka Yüz: İlyas Bin Mehmed

4. 2. 8. 1. 2. AR, Akçe, DY, TY, 0,84 gr. 14 mm (ŞBK-1753)
OBM

Ön Yüz: Mehmed Bin Bayezid
Arka Yüz: İlyas Bin Mehmed

4. 2. 8. 1. 3. AR, Akçe, DY, TY, 0,78 gr. 11 mm (ŞBK-230)
OBM

Ön Yüz: Mehmed Bin Bayezid 818
Arka Yüz: İlyas Bin Mehmed

4. 2. 8. 1. 4. AR, Akçe, DY, 818, 0,85 gr. 14 mm (ŞBK-1267)
OBM

Ön Yüz: Mehmed Bin Bayezid 818
Arka Yüz: İlyas Bin Mehmed

4. 2. 8. 1. 5. AR, Akçe, Ayasuluk, 816, 1,14 gr. 13 mm (ŞBK-1984)
Ön Yüz:A Arka Yüz:I

Ön Yüz: Duribe Ayasuluk 816 Hullide Mülkuhu Zide Ömrühu
Arka Yüz: Sultan Bin Es-Sultan Mehmed Bin Bayezid Han

4. 2. 8. 1. 6. AR, Akçe, Beled, 816, 1,21 gr. 14 mm (ŞBK-1757)
Ön Yüz:B Arka Yüz:I

Ön Yüz: Duribe Beled 816 Hullide Mülkuhu Zide Ömrühu
Arka Yüz: Sultan Bin Es-Sultan Mehmed Bin Bayezid Han

4. 2. 8. 1. 7. AR, Akçe, Beled, 816, 1,16 gr. 13 mm (ŞBK-11)
Ön Yüz:B Arka Yüz:I

Ön Yüz: Duribe Beled 816 Hullide Mülkuhu
Arka Yüz: Sultan (Bin) Es-Sultan Mehmed (Bin) Bayezid (Han)

4. 2. 8. 1. 8. AR, Akçe, Bursa, 816, 1,08 gr. 15 mm (ŞBK-532)
Ön Yüz:A Arka Yüz:I

Ön Yüz: Sultan bin es-sultan Mehmed bin Bayezid Han
Arka Yüz: Duribe Bursa Hullide Mülkuhu 816 zide ömrühu

4. 2. 8. 1. 9. AR, Akçe, Bursa, 822, 1,13 gr. 14 mm (ŞBK-1430)
Ön Yüz:C Arka Yüz:II

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa 822.
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid Han Azze Nasruhu.

4. 2. 8. 1. 10. AR, Akçe, Bursa, 822, 1,08 gr. 15 mm (ŞBK-223)
Ön Yüz:C Arka Yüz:II

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa 822.
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid Han Azze Nasruhu.

4. 2. 8. 1. 11. AR, Akçe, Edirne, 816, 0,76 gr. 12 mm (ŞBK-1841)
Ön Yüz:B Arka Yüz:I

Ön Yüz: Duribe Edirne Hullide Mülkuhu 816 Zide Ömrühu.
Arka Yüz: Sultan Bin Es-Sultan Mehmed Bin Bayezid Han.

4. 2. 8. 1. 12. AR, Akçe, Edirne, 816, 1,16 gr. 14 mm (ŞBK-531)
Ön Yüz: B Arka Yüz:I

Ön Yüz: Sultan bin es-sultan Mehmed bin Bayezid Han
Arka Yüz: Duribe Edirne Hullide Mülkuhu 816 zide ömrühu

4. 2. 8. 1. 13. AR, Akçe, Edirne, 822, 0,86 gr. 14 mm (ŞBK-1127)
Ön Yüz:C Arka Yüz:II

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Edirne 822
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid Han Azze Nasruhu

4. 2. 8. 2. *Mangır (AE)*

4. 2. 8. 2. 1. AE, Mangır, DY, TY, 2,50 gr. 15 mm (ŞBK-2337)

Ön Yüz: Ortada Mehmed, Etrafinda Bin Bayezid
Arka Yüz: Bitkisel Bezeme

4. 2. 8. 2. 2. AE, Mangır, Beled, TY, 1,20 gr. 14 mm (ŞBK-2356)
OBA

Ön Yüz: El-Mülkü Lillah, Duribe Beled
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid, Cüneyd Hullide Mülkuhu

4. 2. 8. 2. 3. AE, Mangır, Beled, TY, 1,52 gr. 12 mm (ŞBK-1252)
OBA

Ön Yüz: El-Mülkü Lillah Duribe Beled.
Arka Yüz: Mehmed Bin Bayezid, Cüneyd Hüllide Mülkühu.

4. 2. 8. 2. 4. AE, Mangır, Bursa, TY, 1,66 gr. 16 mm (ŞBK-1983)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa
Arka Yüz: Sultan Mehmed Bin Bayezid

4. 2. 8. 2. 5. AE, Mangır, Bursa, TY, 2,06 gr. 16 mm (ŞBK-242)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa
Arka Yüz: Sultan Mehmed Bin Bayezid.

4. 2. 8. 2. 6. AE, Mangır, Bursa, TY, 1,45 gr. 15 mm (ŞBK-1281)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa.
Arka Yüz: Sultan Mehmed Bin Bayezid.

4. 2. 8. 3. Analiz ve değerlendirme

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda I. Mehmed tarafından bastırılan toplam 19 sikke tespit edilmiş olup bunların 13'ü akçe 6'sı ise mangırdır. Akçelerden 4'ü Menteşeoğulları'nın Beyi İlyas bin Mehmed ile birlikte bastırılmış olduğu ortak basım sikkelerdir.²⁸⁷ İlyas Bey Fetret devrinde tarafsızlığı korumuş ve herhangi bir şehzadeye olan desteğini bildirmemiştir. Ancak I. Mehmed sultan olduktan sonra ona karşı mücadele etmiş, oğulları'nın I. Mehmed tarafından rehin alınması üzerine I. Mehmed' in hâkimiyetini tanımak zorunda kalmış²⁸⁸ ve onun adına sikkeler kestirmiştir.²⁸⁹ Söz konusu akçeler bu nedenle Menteşeoğulları'nda görülen tarzda kurgulanmış olup herhangi bir darp yeri ve tarihi bulunmazken sadece bir sikkede²⁹⁰ H. 818 tarihinin kaydedildiği görülmektedir.

Karamanoğulları sehzedeleri arası saltanat mücadelesinde Osmanlı Beyliği'nin desdeklediği Mehmed oğlu II. İbrahim Bey Karamanoğulları'nın başına geçmiş (H.824 / M.1421) bu münasebet nedeniyle de Karamanoğlu Mehmed Bey'in H.824 tarihli dirhemlerinde I. Mehmed'in ismine de ver vermiştir.²⁹¹ Koleksiyonda söz konusu dirhemden bir adet tespit edilmiştir.²⁹² Sikkenin basım tarihi H.823 olup darp yeri olarak

²⁸⁷ ŞBK-229, ŞBK- 1753, ŞBK-230, ŞBK-1267

²⁸⁸ Menteşeoğulları tarafından basılan bu sikkeler, Rodos Şövalyeleri'nin İzmir'de Timur tarafından yıkılan kaleyi yeniden yapmak istemeleri üzerine, Çelebi Mehmed'in kendilerine Bodrum'u önerdiği, ancak burasının Menteşeoğlu İlyas'ın elinde bulunduğu padişaha hatırlatıldığında İlyas Bey'in kendisine tabi olduğu yönünde cevap verdiği dair (İ. H. Uzunçarşılı (2011). *Anadolu Beylikler ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s, 79; İ. H. Uzunçarşılı (1940-1988) Menteşeoğulları, *İslam Ansiklopedisi*, VII, s.730; M. F. Emecen (2016). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*. İstanbul; Timaş Yayınları, s. 223-232. V. Turgut (2017). Menteşe Bey'in İsmi, Menşe'i ve Menteşeoğulları'nın Vakıfları'na Dair. *Osmanlı Araştırmaları*, XLIX, s. 39) tarihi rivayetleri doğrulayıcı bir mahiyettedir.

²⁸⁹ G. Teoman, B. Sağıt, (2016). "Sahillerin sultanları ve sikkeleri". *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu- II Menteşeoğulları Tarihi 25-27 Nisan 2012- Muğla*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 469-500. A. Çevik, M. Keçiş. (Ed). s. 490

²⁹⁰ ŞBK-1267

²⁹¹ G. Teoman, B. Teoman (2016). Karamanoğulları Beyliği sikkelerine genel bir bakış. *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II*. 15–17 Ekim 2015. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, s. 730; C.Ölçer (1982). *Karamanoğlu Beyliği madeni paraları*. İstanbul: Yenilik Basımevi. Karamanoğulları'nın Osmanlı'ya olan bağlılığı ilk defa kabul etmeleri hakkında bilgi için bkz. F.M. Emecen (2017). Osmanlı Tarihinin ilk büyük savaş anlatımı: Osmanlılarla Karamanlılar arasındaki Frenkyazısı Muharebesi (1386/1387). *Osmanlı Araştırmaları*. XLIX, s. 57-88

²⁹² ŞBK-2156

Karaman bildirilmiştir. Bu sikke dirhem için beklenen ağırlık değerine uygun olarak 1.61 gr'dır. Sikke'nin fotoğrafına ulaşılamamış olup mevcut metrolojik bilgileri verilmiştir.

Koleksiyonda I. Mehmed'in bastırıldığı 9 akçe tespit edilmiştir. Bu sikkelerin ön yüzlerine bakıldığında 2'si A, 4'ü B, 3'ü C tip formunda kurgulanmış olduğu belirlenmiştir. Arka yüzleri için belirlenen tipler ise iki çeşittir. Bunlardan 6'sı Tip I, 3'ü Tip II kompozisyonunda kurgulanmış akçe örnekleridir. Akçelerden 1'i Ayasuluk, 2'si Beled, 3'ü Bursa ve 3'ü Edirne darplı olduğu tespit edilmiştir.

I. Mehmed dönemine ait koleksiyondaki iki mangır²⁹³ Aydınogulları'ndan Cüneyt Bey ile ortak basım basım mangırlardır. Söz konusu mangırlarda herhangi bir darp tarihi bulunmamaktadır.. Aydınogulları ile ortak basım bu mangırlar üzerinde Beled basım yeri olarak darbedilmiştir.

I. Mehmed dönemine ait olan koleksiyondaki diğer 4 mangırda herhangi bir darp yeri belirtilmemiştir. Koleksiyondaki I. Mehmed'e ait 3 mangırın darp yeri Bursa iken bir adet mangırda herhangi bir darp yeri bulunmaz. Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda yer alan tüm I. Mehmed sikkeleri metrolojik bilgileri ve tipolojileri ile birlikte Tablo 4. 15' de, yazılı verileri Tablo 4. 16'da verilmiştir.

Tablo 4. 15. Koleksiyondaki I Mehmed sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	229	AR	OBM	OBM	TY	0.78	14	DY
2	1753	AR	OBM	OBM	TY	0.84	14	DY
3	230	AR	OBM	OBM	TY	0.78	11	DY
4	1267	AR	OBM	OBM	818	0.85	14	DY
5	1984	AR	A	I	816	1.14	13	AYASULUK
6	1757	AR	B	I	816	1.21	14	BELED
7	11	AR	B	I	816	1.16	13	BELED
8	532	AR	A	I	816	1.08	15	BURSA
9	1430	AR	C	II	822	1.13	14	BURSA
10	223	AR	C	II	822	1.08	15	BURSA
11	1841	AR	B	I	816	0.76	12	EDİRNE

²⁹³ ŞBK-2356, ŞBK-1252

Tablo 4. 15. (Devam) *Koleksiyondaki I Mehmed sikke tipleri ve katalog verileri*

12	531	AR	B	I	816	1.16	14	EDİRNE
13	1127	AR	C	II	822	0.86	14	EDİRNE
1	2337	AE			TY	2.50	15	DY
2	2356	AE	OBA	OBA	TY	1.20	14	BELED
3	1252	AE	OBA	OBA	TY	1.52	12	BELED
4	1983	AE			TY	1.66	16	BURSA
5	242	AE			TY	2.06	16	BURSA
6	1281	AE			TY	1.45	15	BURSA
TOPLAM: 19 Sikke; 13 AR, 6AE								

Tablo 4. 16. *I. Mehmed sikkeleri yazılı verileri*

Akçeler
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">Mehmed Bin Bayezid.Mehmed Bin BayezidResul Allah İlyas BMehmed Bin Bayezid 818Duribe Ayasuluk 816 Hullide Mülkuhu Zide ÖmruhuDuribe Beled 816 Hullide MülkuhuHullide Mülkuhu Duribe Bursa 822.Duribe Edirne Hullide Mülkuhu 816 Zide Ömruhu.Hullide Mülkuhu Duribe Edirne 822
Arka yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">İlyas Bin Mehmed.Sultan Mehmed Bin Bayezid Han.Sultan Bin Es-Sultan Mehmed Bin Bayezid HanMehmed Bin Bayezid Han Azze Nasruhu.
Mangır
Ön yüz yazıları
<ul style="list-style-type: none">El-Mülkü Lillah Duribe Beled.Hullide Mülkuhu Duribe BursaHullide Mülkuhu Duribe Bursa.

Tablo 4. 16. (Devam) *I. Mehmed sikkeleri yazılı verileri*

<i>Arka yüz yazıları</i>
• Mehmed Bin Bayezid, Cüneyd Hüllide Mülkuhu.
• Sultan Mehmed Bin Bayezid

4. 2. 9. II. Murad sikkeleri

4. 2. 9. 1. *I. Culus*

4. 2. 9. 1. 1. *Akçeler(AR)*

4. 2. 9. 1. 1. 1. AR, Akçe, Amasya,825, 1,16 gr. 13 mm (ŞBK-2319)

Ön Yüz: B Arka Yüz: I-825

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Amasya

Arka Yüz: Murad Bin Mehmed 825

4. 2. 9. 1. 1. 2. AR, Akçe, Amasya,825, 0,91 gr. 13 mm (ŞBK-954)

Ön Yüz: B Arka Yüz: I-825

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Amasya.

Arka Yüz: Tuğra, 825

4. 2. 9. 1. 1. 3. AR, Akçe, Amasya, 834, 1,16 gr. 12 mm (ŞBK-2338)
Ön Yüz: C Arka Yüz: VI-834

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Amasya
Arka Yüz: Murad bin Mehmed Han 8(3)4²⁹⁴

4. 2. 9. 1. 1. 4. AR, Akçe, Amasya, 834, 1,17 gr. 13 mm (ŞBK-13)
Ön yüz: C Arka Yüz: VI-834

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Amasya
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 8(3)4

4. 2. 9. 1. 1. 5. AR, Akçe, Ayasuluk, 825, 1,12 gr. 15 mm (ŞBK-2320)
Ön yüz: B Arka Yüz: I-825

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Ayasuluk
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed 825

4. 2. 9. 1. 1. 6. AR, Akçe, Ayasuluk, 834, 1,13 gr. 12 mm (ŞBK-32)
Ön yüz: D Arka Yüz: VII-834

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Ayasuluk
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 834

²⁹⁴ Tarih kısmında kalıp hatasından kaynaklı 3 rakamı yazılmamıştır. bkz. Sreckovic. a.g.k. s.173, no.47

4. 2. 9. 1. 1. 7. AR, Akçe, Ayasuluk, 834, 1,16 gr. 11 mm (ŞBK-225)
Ön yüz: D Arka Yüz: VII-834

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Ayasuluk
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 834

4. 2. 9. 1. 1. 8. AR, Akçe, Ayasuluk, 834, 1,15 gr. 14 mm (ŞBK-452)
Ön yüz: E Arka Yüz: VII-834

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Ayasuluk.
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 834.

4. 2. 9. 1. 1. 9. AR, Akçe, Bursa, 824, 1,18 gr. 12 mm (ŞBK-2214)
Ön yüz: A Arka Yüz: I-824

Ön Yüz: Ortada 824, Etrafında Duribe Bursa, Hullide Mülkuhu
Arka Yüz: (Mura)d Bin Mehmed Han

4. 2. 9. 1. 1. 10. AR, Akçe, Bursa, 824, 1,01 gr. 12 mm (ŞBK-2182)
Ön yüz: A Arka Yüz: IV-824

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe (Bu)rsa 824
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han

4. 2. 9. 1. 1. 11. AR, Akçe, Bursa, 824, 1,05 gr. 14 mm (ŞBK-449)
Ön yüz: A Arka Yüz: IV-824

Ön Yüz: Duribe Bursa Hu(llide) Mülkuhu 824
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed

4. 2. 9. 1. 1. 12. AR, Akçe, Bursa, 824, 1,1 gr. 11 mm (ŞBK-832)
Ön yüz: A Arka Yüz: IV-824

Ön Yüz: Duribe Bursa Hullide Mülkuhu 824
Arka Yüz: Murad ibn Mehmed

4. 2. 9. 1. 1. 13. AR, Akçe, Bursa, 825, 1,14 gr. 15 mm (ŞBK-12)
Ön Yüz: B Arka Yüz: I-825

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 825

4. 2. 9. 1. 1. 14. AR, Akçe, Bursa, 834, 1,12 gr. 11 mm (ŞBK-1768)
Ön Yüz: C Arka Yüz: VI-834

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 834

4. 2. 9. 1. 1. 15. AR, Akçe, Bursa, 834, 1,19 gr. 12 mm (ŞBK-450)
Ön yüz: C Arka Yüz: VI-834

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa.
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 834.

4. 2. 9. 1. 1. 16. AR, Akçe, Edirne, 825, 1,19 gr. 14 mm (ŞBK-2321)
Ön yüz: B Arka Yüz: I-825

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Edirne
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed 825

4. 2. 9. 1. 1. 17. AR, Akçe, Edirne, 825, 1,08 gr. 13 mm (ŞBK-448)
Ön yüz: B Arka Yüz: I-825

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Edirne
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 825

4. 2. 9. 1. 1. 18. AR, Akçe, Edirne, 834, 1,13 gr. 16 mm (ŞBK-451)
Ön Yüz: C Arka Yüz: VI-834

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Edirne.
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 834.

4. 2. 9. 1. 1. 19. AR, Akçe, Edirne, 848, 0,99 gr. 10 mm (ŞBK-2248)
Ön yüz: F Arka Yüz: VIII-848

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 848 Duribe Edirne
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han Azze Nasruhu

4. 2. 9. 1. 1. 20. AR, Akçe, Engüriye, 825, 1,20 gr. 14 mm (ŞBK-2239)
Ön yüz: B Arka Yüz: II-825

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Engüriye
Arka Yüz: Tuğra, 825

4. 2. 9. 1. 1. 21 AR, Akçe, DY, TY, 0,72 gr. 16 mm (ŞBK-2222)
FY, OBG

Ön Yüz: Yakub İbn Süleyman
Arka Yüz: Murad İbn Mehmed

4. 2. 9. 1. 1. 22. AR, Akçe, Germiyan, 825, 0,81 gr. 15 mm (ŞBK-823)
OBG, Ön yüz: I Arka Yüz: X

Ön Yüz: Duribe Germiyan 825²⁹⁵.
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han.

²⁹⁵ Tarih kalıba 828 olarak ters kazınmıştır.

4. 2. 9. 1. 1. 23. AR, Akçe, Germiyan , 825, 0,94 gr. 16 mm (ŞBK-228)
OBG/ Yeni Tip

Ön Yüz: Duribe Germiyan 825.

Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han.

4. 2. 9. 1. 1. 24. AR, Akçe, Germiyan , 826, 0,71 gr. 16 mm (ŞBK-2105)
OBG/ Ön Yüz: J Arka Yüz: XI

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid

Arka Yüz: Murad ibn Mehmed 826

4. 2. 9. 1. 1. 25. AR, Akçe, Germiyan , 826, 0,60 gr. 16 mm (ŞBK-2104)
OBG/ Ön yüz: J Arka Yüz: XI

Ön Yüz: Kelime-i Tevhid

Arka Yüz: Murad İbn Mehmed 826

4. 2. 9. 1. 1. 26. AR, Akçe, Germiyan , TY, 0,60 gr. 14 mm (ŞBK-1244)
OBG/ Ön yüz: L Arka Yüz: XIII

Ön yüz: Duribe Germiyan

Arka Yüz: Murad İbn Mehmed

4. 2. 9. 1. 1. 27. AR, Akçe, Serez , 825, 1,14 gr. 14 mm (ŞBK-732)
Ön yüz: B Arka Yüz: V

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu duribe Serez.
Arka Yüz: Murad bin Mehmed tuğra formunda, 825.

4. 2. 9. 1. 1. 28. AR, Akçe, Serez, 825, 1,12 gr. 13 mm (ŞBK-1273)
Ön Yüz: B Arka Yüz: V

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Serez
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed 825

4. 2. 9. 1. 1. 29. AR, Akçe, Serez , 834, 1,13 gr. 13 mm (ŞBK-14)
Ön yüz: C Arka Yüz: VI

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Serez
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 834

4. 2. 9. 1. 1. 30. AR, Akçe, Serez , 834, 1,16 gr. 13 mm (ŞBK-533)
Ön yüz: C Arka Yüz: VI

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Serez
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han 834

4. 2. 9. 1. 1. 31. AR, Akçe, Serez , 848, 0,89 gr. 9 mm (ŞBK-2247)
Ön Yüz: F Arka Yüz: VIII

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu 848 Duribe Serez
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han Azze Nasruhu

4. 2. 9. 1. 2. *Mangır (AE)*

4. 2. 9. 1. 2. 1 .AE, Mangır, DY , TY, 2,08 gr. 15 mm (ŞBK-1434)

Ön Yüz: Düğümlü Geçme Motifi
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han.

4. 2. 9. 1. 2. 2. AE, Mangır, Ayasuluk , 8?? , 1,27 gr. 12 mm (ŞBK-1786)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Ayasuluk
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han

4. 2. 9. 1. 2. 3. AE, Mangır, Ayasuluk , ?, 1,33 gr. 12 mm (ŞBK-1433)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Ayasuluk.

Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han.

4. 2. 9. 1. 2. 4. AE, Mangır, Ayasuluk , ?, 1,30 gr. 13 mm (ŞBK-1497)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Ayasuluk.

Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han.

4. 2. 9. 1. 2. 5. AE, Mangır, Bolu , ??, 1,77 gr. 17 mm (ŞBK-1795)

Ön Yüz: Duribe Bolu

Arka Yüz: Tuğra

4. 2. 9. 1. 2. 6. AE, Mangır, Bursa , TY, 1,12 gr. 14 mm (ŞBK-1133)

Ön Yüz: Duribe Bursa

Arka Yüz: Geometrik Bezeme

4. 2. 9. 1. 2. 7. AE, Mangır, Bursa, TY, 2,69 gr. 18 mm (ŞBK-1436)

Ön Yüz: Du(ribe) (Bu)rsa.

Arka Yüz: Aynalı Murad Yazısı, Alta Kayı Boyu Damgası.

4. 2. 9. 1. 2. 8 AE, Mangır, Bursa , TY, 2,51 gr. 18 mm (ŞBK-1867)

Ön Yüz: Duribe Bursa

Arka Yüz: Ayna usulü Murad, altta Kayı boyu damgası

4. 2. 9. 1. 2. 9. AE, Mangır, Bursa , 827, 2,96 gr. 21 mm (ŞBK-1709)

Ön Yüz: Duribe Bursa Hamele Üsr'el Bab 827

Arka Yüz: Sultan Murad Bin Mehmed Han Hullide Mülkuhu.

4. 2. 9. 1. 2. 10. AE, Mangır, Bursa, 827, 2,73 gr. 20 mm (ŞBK-2249)

Ön Yüz: Duribe Bursa Hamele Üsr'el Bab 827

Arka Yüz: Sultan Murad Bin Mehmed Han Hullide Mülkuhu.

4. 2. 9. 1. 2. 11. AE, Mangır, Bursa , 827, 2,83 gr. 19 mm (ŞBK-1431)

Ön Yüz: Duribe Bursa Hamele Üsr'el Bab (827).

Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han Hullide Mülkuhu.

4. 2. 9. 1. 2. 12. AE, Mangır, Bursa , 827, 2,90 gr. 19 mm (ŞBK-1435)

Ön Yüz: Duribe Bursa Üsr'el
Arka Yüz: Sultan Murad Bin Mehmed ...

4. 2. 9. 1. 2. 13. AE, Mangır, Bursa , 827, 1,92 gr. 18 mm (ŞBK-33)

Ön Yüz: Duribe Bursa Hamele ?(8)27
Arka Yüz: ? Murad Bin Mehmed Han Hullide ?

4. 2. 9. 1. 2. 14. AE, Mangır, Bursa , 836, 3,62 gr. 17 mm (ŞBK-34)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Bursa 836
Arka Yüz: Murad Bin (Mehmed) Han

4. 2. 9. 1. 2. 15. AE, Mangır, Bursa , 836, 1,76 gr. 20 mm (ŞBK-593)

Ön Yüz: -
Arka Yüz: -

4. 2. 9. 1. 2. 16. AE, Mangır, Bursa-Engüriye²⁹⁶ , 836-838, 3,24 gr. 20 mm (ŞBK-1972)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Engüriye 838

Arka Yüz: 836 Duribe Bursa

4. 2. 9. 1. 2. 17. AE, Mangır, DY, TY, 1,70 gr. 19 mm (ŞBK-2361)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu ve Devletuhu

Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han

4. 2. 9. 1. 2. 18. AE, Mangır, Edirne , TY, 1,65 gr. 18 mm (ŞBK-1877)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Edirne

Arka Yüz: Murad Bin Mehmed

4. 2. 9. 1. 2. 19. AE, Mangır, Edirne , TY, 2,25 gr. 16 mm (ŞBK-2251)

Ön Yüz: Murad Bin Mehmed

Arka Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Edirne

²⁹⁶ İki farklı darphane Bursa ve Engüriye'ye ait sadece arka yüz kalıplarıyla darp edildiği için iki darphaneyede yer verilmiştir.

4. 2. 9. 1. 2. 20. AE, Mangır, Edirne , TY, 3,01 gr. 17 mm (ŞBK-2022)

Ön Yüz: Duribe Edirne

Arka Yüz: Ayna Usulü Simetrik Murad Kelimesi, Altta Kayı Boyu Damgası

4. 2. 9. 1. 2. 21. AE, Mangır, Edirne , 836, 2,83 gr. 16 mm (ŞBK-1060)

Ön Yüz: Duribe Edirne

Arka Yüz: Simetrik Murad Kelimesi Ve Kayı Boyu Damgası

4. 2. 9. 1. 2. 22. AE, Mangır, Karahisar , TY, 2,0 gr. 19 mm (ŞBK-1344)

Ön Yüz: Duribe Karahisar

Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han

4. 2. 9. 1. 2. 23. AE, Mangır, Ladik, 838, 1,43 gr. 20 mm (ŞBK-1343)

Ön yüz: Hullide Mülkuhu (8)38, etrafında ... Ladik

Arka Yüz: (Murad Bin) Mehmed

4. 2. 9. 1. 2. 24. AE, Mangır, Tire, TY, 1,52 gr. 16 mm (ŞBK-1274)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Tire
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han

4. 2. 9. 1. 2. 25. AE, Mangır, Tire , 848, 1,50 gr. 17 mm (ŞBK-2171)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Tire
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed (Ha)n (8)4(8)

4. 2. 9. 1. 2. 26. AE, Mangır, Tire , 848, 0,95 gr. 17 mm (ŞBK-2322)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Tire
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han

4. 2. 9. 1. 2. 27. AE, Mangır, Tire , TY, 2,40 gr. 19 mm (ŞBK-2323)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Tire
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han

4. 2. 9. 1. 2. 28 .AE, Mangır, Tire , 848, 2,61 gr. 17 mm (ŞBK-2250)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Tire
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Han

4. 2. 9 .2. II. Cülus

4. 2. 9. 2. 1. Mangır (AE)

4. 2. 9. 2. 1. 1. AE, Mangır, Tire, 853, 1,33 gr. 13 mm (ŞBK-2324)

Ön Yüz: Hullide Mülkuhu Duribe Tire 853
Arka Yüz: Murad Bin Mehmed Azze Nasruhu

4. 2. 9. 3. Analiz ve değerlendirme

Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda II. Murad'a ait 31'i akçe, 29'u mangır olmak üzere toplamda 61 adet ait sikke tespit edilmiştir. Akçelerden 7'si Germiyan Beyi II. Yakub'un II. Murad adına Germiyan'da bastırması olduğu sikkelerdir.²⁹⁷ Akçelerin ön yüzleri tipolojik olarak, A, B, C, D, F, arka yüz tiplerinden H. 824 tarihli; IV, H. 825 tarihli; I, II, V, H. 826 tarihli; XI, H. 834 tarihli; VI, VII ve H. 848 tarihli; VIII tiplerinde örnekler olduğu belirlenmiştir. H. 826 tarihli akçelerin tamamı Germiyanlıları tarafından II. Murad adına kestirilen sikkelerdir.

²⁹⁷ ŞKB-823, ŞKB-2253, ŞKB-228, ŞKB-2105, ŞKB-2104, ŞKB-1244

Koleksiyonda II. Cülusa ait sadece bir sikke mevcut olup söz konusu sikke H.853 tarihli bir mangırdır.²⁹⁸ Koleksiyondaki akçeler Amasya, Ayasuluk, Bursa, Edirne, Engüriye, Germiyan ve Serez darphanelerinde basılmıştır. II. Murad döneminde akçe darbedildiği bilinen Kastamonu, Novar ve İnegöl darphanelerinden örnekler ise koleksiyonda mevcut değildir.

Koleksiyonda II. Murad'a döneminde mangır basıldığını bildiğimiz merkezlerin tamamından örnekler mevcuttur. (Ayasuluk, Bursa, Bolu, Edirne Engüriye, Karahisar, Ladik).

Osmanlı sikkeleri içerisinde sadece II. Murad sikkelerinde karşımıza çıkan Kayı boyu damgalı mangırlardan koleksiyonda dört adet mevcuttur.²⁹⁹ Literatürde II. Murad döneminde darphane merkezleri Ayasuluk, Amasya, Bursa, Bolu, Engüriye, Edirne İnegöl Kastamonu, Serez, Novar, Germiyan, Bolu, Karahisar, Ladik, Tire olarak kaydedilmiştir.³⁰⁰ Ele aldığımız koleksiyonda İnegöl, Kastamonu ve Novar hariç diğer darphane merkezlerinde basılmış sikkelerin tamamından örnekler mevcuttur.

Koleksiyonda II. Murad akçe tipolojisi içerisinde yer almayan bir sikke örneği tespit edilmiştir.³⁰¹ Söz konusu sikkenin Germiyan ile ortak basım olduğu anlaşılma birlikte, diğer Germiyan ortak basım sikkelerinden farklı bir kurgu içermektedir. Dr. Şevkullah Bal koleksiyonunda yer alan tüm II. Murad sikkeleri metrolojik bilgileri ve tipolojileri ile birlikte Tablo 4. 17' de, yazılı verileri Tablo 4. 18' verilmiştir.

Tablo 4. 17. Koleksiyondaki II. Murad sikke tipleri ve katalog verileri

	Envanter No	Cinsi	Ön Yüz Tip	Arka Yüz Tip	Tarih	Gram	Çap (mm)	Darp Yeri
1	2319	AR	B	I-825	825	1,16	13	AMASYA
2	954	AR	B	I-825	825	0,91	13	AMASYA
3	2338	AR	C	VI-834	834	1,16	12	AMASYA
4	13	AR	C	VI-834	834	1,17	13	AMASYA
5	2320	AR	B	I-825	825	1,12	15	AMASYA

²⁹⁸ ŞBK-2324

²⁹⁹ ŞBK-1436, ŞBK-1867, ŞBK-2022, ŞBK-1060

³⁰⁰ Damalı, 2010, **a.g.k.**, 243-259; Sreckovic, 1999, **a.g.k.**, 154-155

³⁰¹ ŞBK-228

Tablo 4. 17. (Devam) Koleksiyondaki II. Murad sikke tipleri ve katalog verileri

6	32	AR	D	VII-834	834	1,13	12	AYASULUK
7	225	AR	D	VII-834	834	1,16	11	AYASULUK
8	452	AR	E	VII-834	834	1,15	14	AYASULUK
9	2214	AR	A	I-824	824	1,18	12	BURSA
10	2182	AR	A	IV-824	824	1,01	12	BURSA
11	449	AR	A	IV-824	824	1,05	14	BURSA
12	832	AR	A	IV-824	824	1,1	11	BURSA
13	12	AR	B	I-825	825	1,14	15	BURSA
14	1768	AR	C	VI-834	834	1,12	11	BURSA
15	450	AR	C	VI-834	834	1,19	12	BURSA
16	2321	AR	B	I-825	825	1,19	14	EDİRNE
17	448	AR	B	I-825	825	1,08	13	EDİRNE
18	451	AR	C	VI-834	834	1,13	16	EDİRNE
19	2248	AR	F	VIII-848	848	0,99	10	EDİRNE
20	2239	AR	B	II-825	825	1,20	14	ENGÜRİYE
21	2222	AR	OBG/ FY	OBG/ FY	TY	0,72	16	DY
22	823	AR	OBG/ I	OBG/ X	825	0,81	15	GERMİYAN
23	2253	AR	OBG/ FY	OBG/ FY	825	0,83	16	GERMİYAN
24	228	AR	OBG/YE Nİ TİP	OBG/YEN İ TİP	825	0,94	16	GERMİYAN
25	2105	AR	OBG/ J	OBG/ XI	826	0,71	16	GERMİYAN
26	2104	AR	OBG/ J	OBG/ XI	826	0,60	16	GERMİYAN
27	1244	AR	OBG/ L	OBG/ XIII	TY	0,60	14	GERMİYAN
28	732	AR	B	V	825	1,14	14	SEREZ
28	1273	AR	B	V	825	1,12	13	SEREZ
30	14	AR	C	VI	834	1,13	13	SEREZ
31	533	AR	C	VI	834	1,16	13	SEREZ
32	2247	AR	F	VIII	848	0,89	9	SEREZ
1	1434	AE			TY	2,08	15	DY
2	1786	AE			?	1,27	12	AYASULUK
3	1433	AE			?	1,33	12	AYASULUK
4	1497	AE			?	1,30	13	AYASULUK
5	1795	AE			TY	1,77	17	BOLU
6	1133	AE			TY	1,12	14	BURSA
7	1436	AE			TY	2,69	18	BURSA
8	1867	AE			TY	2,51	18	BURSA
9	1709	AE			827	2,96	21	BURSA
10	2249	AE			827	2,73	20	BURSA
11	1431	AE			827	2,83	19	BURSA
12	1435	AE			827	2,90	19	BURSA
13	33	AE			827	1,92	18	BURSA
14	34	AE			836	3,62	17	BURSA
15	593	AE			836	1,76	20	BURSA

Tablo 4. 17. (Devam) Koleksiyondaki II. Murad sikke tipleri ve katalog verileri

16	1972	AE			836-838	3,24	20	BURSA-ENGÜRİYE
17	2361	AE			TY	1,70	19	D.Y
18	1877	AE			TY	1,65	18	EDİRNE
19	2251	AE			TY	2,25	16	EDİRNE
20	2022	AE			TY	3,01	17	EDİRNE
21	1060	AE			836	2,83	16	EDİRNE
22	1344	AE			TY	2,0	19	KARAHİSAR
23	1343	AE			838	1,43	20	LADİK
24	1274	AE			TY	1,52	16	TİRE
25	2171	AE			848	1,50	17	TİRE
26	2322	AE			848	0,95	17	TİRE
27	2323	AE			TY	2,40	19	TİRE
28	2250	AE			848	2,61	17	TİRE
29	2324	AE			853	1,33	13	TİRE
TOPLAM: 61 Sikke; 32 AR, 29 AE								

Tablo 4. 18. II. Murad sikkeleri yazılı verileri

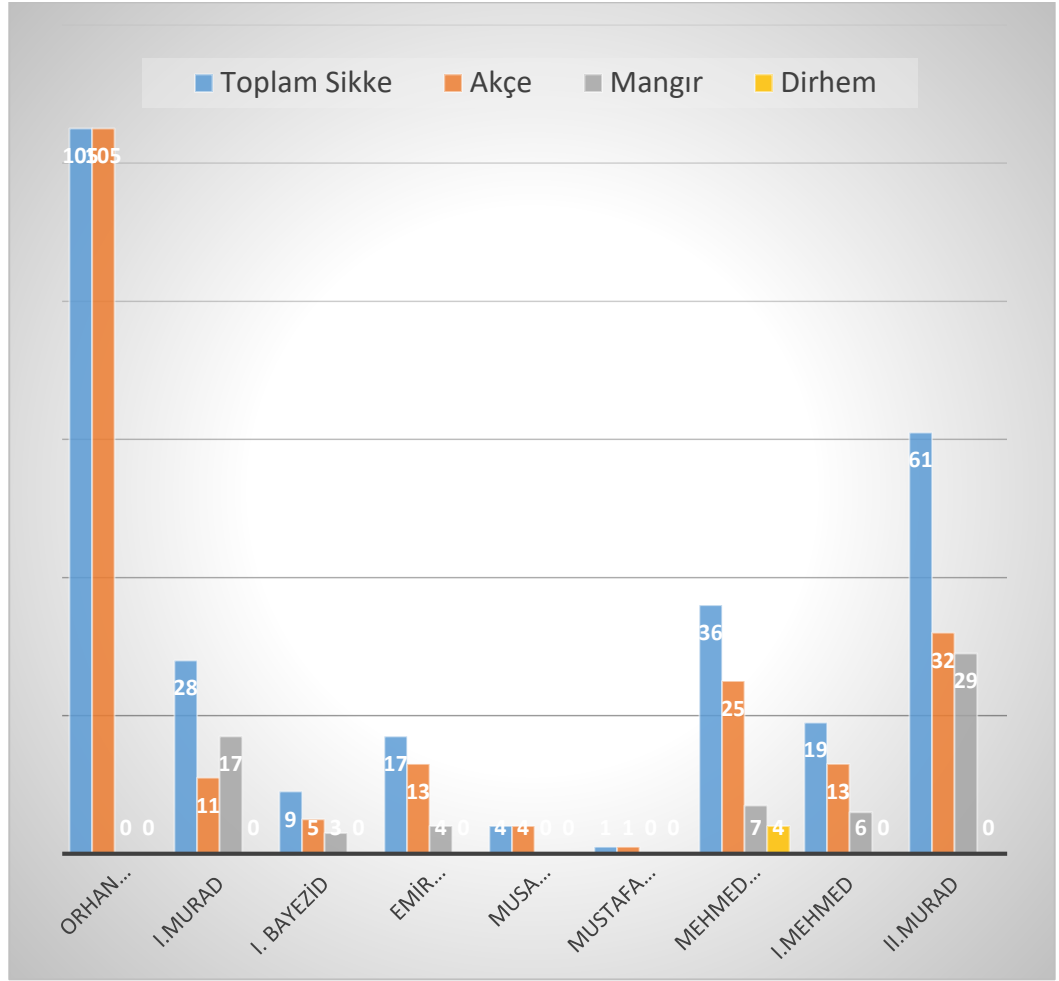
Akçeler
Ön yüz yazıları
• Hullide Mülkuhu Duribe Amasya.
• Hullide Mülkuhu 792.
• Hullide Mülkuhu Duribe Amasya
• Hullide Mülkuhu Duribe Ayasuluk
• Ortada 824, Etrafında Duribe Bursa, Hullide Mülkuhu
• Hullide Mülkuhu Duribe (Bu)rsa 824
• Duribe Bursa Hu(llide) Mülkuhu 824
• Hullide Mülkuhu Duribe Edirne.
• Yakub İbn Süleyman
• Duribe Germiyan 825 (828).
• Kelime-i Tevhid
• Hullide Mülkuhu Duribe Serez.

Tablo 4. 18. (Devam) *II. Murad sikkeleri yazılı verileri*

<ul style="list-style-type: none">• Duribe Bolu
<i>Arka yüz yazıları</i>
<ul style="list-style-type: none">• Tuğra, 825
<ul style="list-style-type: none">• Bayezid Bin Murad.
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Mehmed Han 834
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Mehmed Han 825
<ul style="list-style-type: none">• Murad İbn Mehmed
<ul style="list-style-type: none">• Murad ibn Mehmed 826
<ul style="list-style-type: none">• Tuğra
Mangırlar
<i>Ön yüz yazıları</i>
<ul style="list-style-type: none">• Duribe Bursa Hamele Üsr'el Bab (827).
<ul style="list-style-type: none">• Hullide Mülkuhu Duribe Ayasuluk
<ul style="list-style-type: none">• Hullide Mülkuhu Duribe Bursa 836
<ul style="list-style-type: none">• Hullide Mülkuhu Duribe Edirne
<ul style="list-style-type: none">• Duribe Karahisar
<ul style="list-style-type: none">• Hullide Mülkuhu (8)38, etrafında... Lâdik
<ul style="list-style-type: none">• Hullide Mülkuhu Duribe Tire
<i>Arka yüz yazıları</i>
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Mehmed Han
<ul style="list-style-type: none">• Sultan Murad Bin Mehmed Han Hullide Mülkuhu.
<ul style="list-style-type: none">• ... 836 Duribe Bursa
<ul style="list-style-type: none">• Murad Bin Mehmed (Ha)n (8)4(8)

5. DEĞERLENDİRME³⁰²

Tez kapsamında ele alınan Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonunda 283 adet erken Osmanlı sikkesi tespit edilmiştir. Bu sikkelerden 212'sinin akçe, 67'inin mangır 4'inin ise dirhem olduğu belirlenmiştir. Dirhemlerin tamamı Mehmed Çelebi'ye ait olup Timur adına basılan sikkelerdir. Sikkelerin malzeme dağılımı Grafik 5. 1'de verilmiştir.

Grafik 5. 1. Sikkelerin malzeme dağılım grafiği

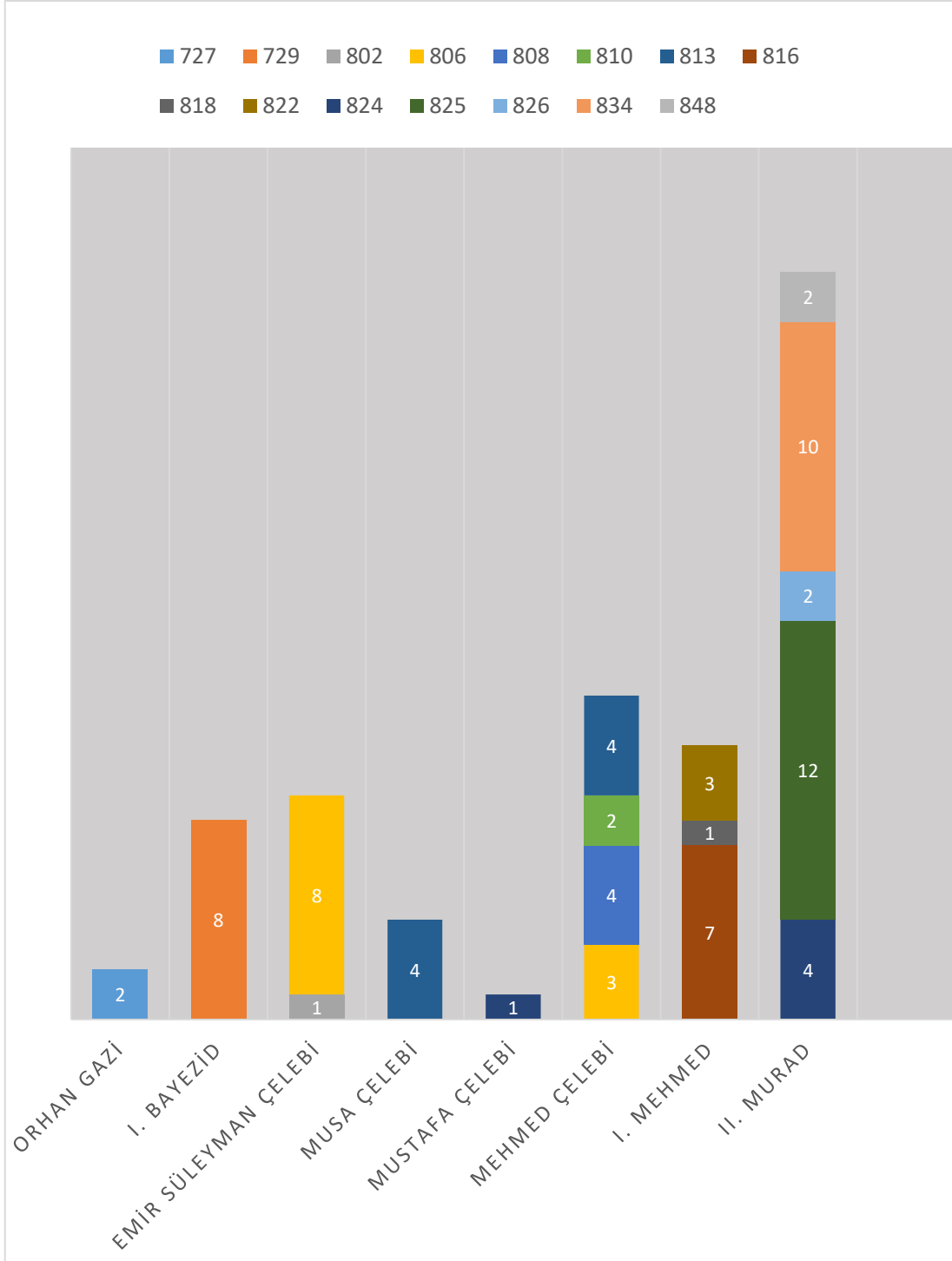
³⁰² Tez çalışmamızda ele aldığımız koleksiyondaki sikkeler ilgili bölümde detayları ile ele alındığı ve her padişah / şehzadeye ait sikke örneklerinin tanıtıldığı katalog düzeni sonunda ön bir değerlendirme yapıldığı için tekrar bilgilerden kaçınma kaygısı ile genel değerlendirme bölümünde detay verilere yer verilmemiştir.

Osmanlı para sisteminin ilk sikkenin basıldığı Osman Gazi döneminden, sultan II. Mehmed (H.855-886 / M.1451-1481) dönemine kadar akçeye dayalı monometalist / tek metalli olduğu bilinmektedir. Akçenin dörtte birine eş değer (1 akçe = 4 Mangır) bakırdan ise mangırlar üretilmiştir. Orhan Gazi'ye ait herhangi bir mangır örneği bulunmazken, ilk mangır örneklerinin I. Murad dönemi ile birlikte üretildiği anlaşılmaktadır. Mangırlar I. Murad döneminden sonra erken Osmanlı sikkelerinde fetret döneminde saltanat mücadelesi veren şehzadelere ait sikkeler de dahil olmak üzere tüm padişahlar tarafından darp edilmiştir.

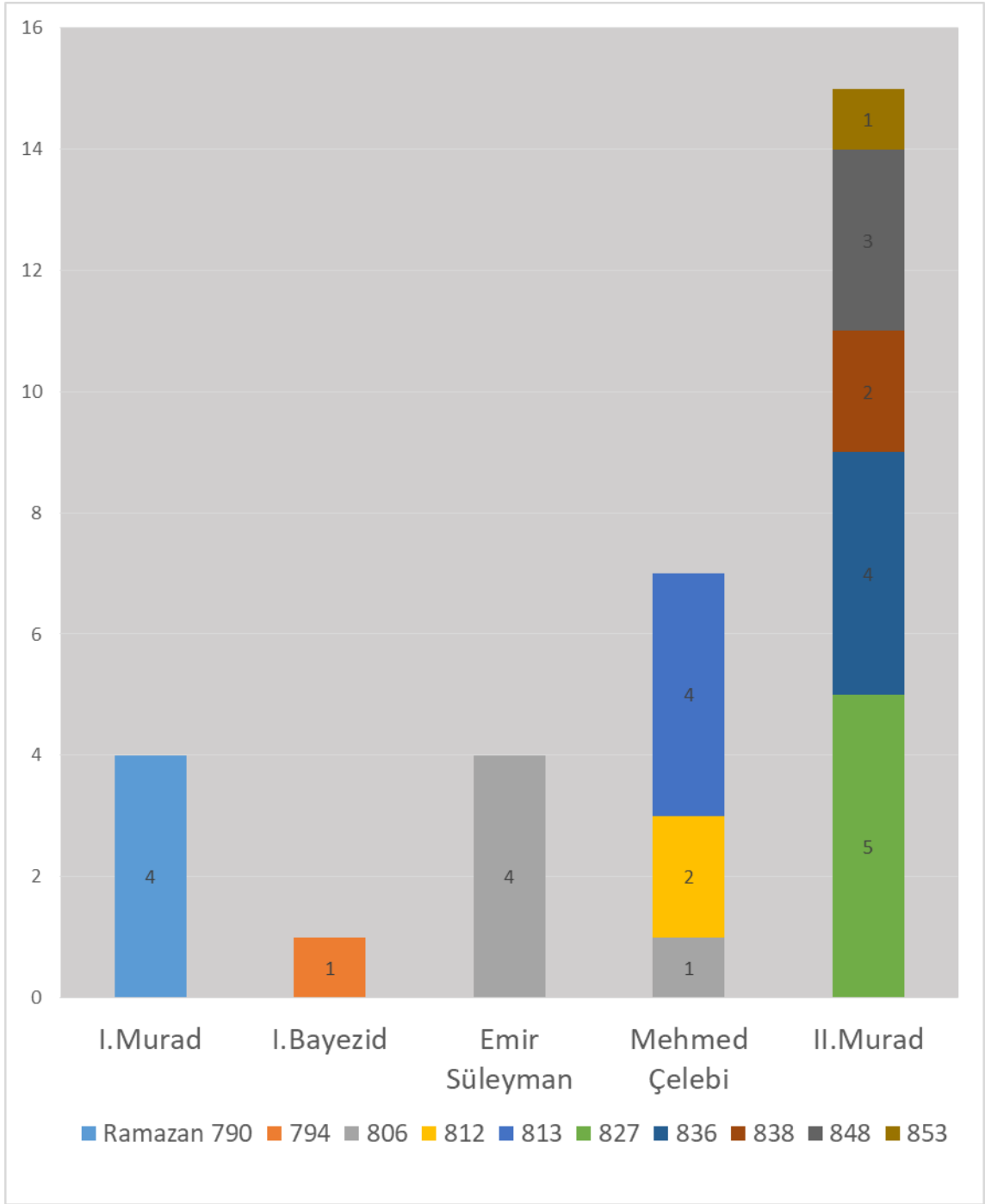
Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonunda en fazla sikkesi bulunan padişah Orhan Gazi'dir. Koleksiyonda Orhan Gazi'ye ait 105 adet sikke mevcut olup söz konusu sikkelerin tümü akçelerden oluşmaktadır. Bu dönemde mangır basımının henüz gerçekleşmediği bilinmektedir.

Koleksiyonda Orhan Gazi'den sonra en fazla sikkesi bulunan padişah II. Murad olup II. Murad'ın 32'si akçe ve 29'u mangırlardan ibaret 61 adet sikkesi koleksiyonda kayıtlıdır. Koleksiyonda ayrıca Çelebi Mehmed'in şehzadelik dönemine ait 36 (25 akçe – 7 mangır – 4 dirhem), padişahlık dönemine ait 19 sikke (13 akçe – 6 mangır), I. Murad'a ait 28 sikke (11 akçe – 17 mangır), I. Bayezid'e ait 9 sikke (5 akçe – 3 mangır), Emir Süleyman'a ait 17 sikke (13 akçe – 4 mangır), Musa Çelebi'ye ait 8 sikke (4 akçe – 4 mangır), Mustafa Çelebi'ye ait 1 sikke (1 akçe) bulunmaktadır.

Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonunda tespit edilen 283 adet erken Osmanlı sikkesinden 107'sinde darp tarihi yer alırken diğer sikkelerde herhangi bir tarih bildirilmemiştir. Tarihli akçelerin padişahlara göre dağılımı Grafik 5. 2'de, tarihli mangırların padişahlara göre dağılımı Grafik 5. 3'de verilmiştir.

Grafik 5. 2. Tarihli akçelerin tarihleri ve padişahlara göre dağılımı

Grafik 5. 3. Tarihli mangırların tarihleri ve padişahlara göre dağılımı

Orhan Gazi dönemi sikkelerinde tarihlerin yazı ile belirtildiği bilinmektedir. Koleksiyonda Orhan Gazi sikkeleri arasında iki adet tarihli sikke belirlenmiş olup bu sikkelerde H. 727 tarihi yazı ile verilmiştir³⁰³. Bahsi geçen uygulamanın Osmanlı sikkeleri içerisinde sadece bahsi geçen Orhan Gazi sikkelerinde tercih edilmesi önemli bir veri olarak anlamlıdır.

I. Murad dönemiyle birlikte yazı ile tarihi darp etme uygulamasından vazgeçilmiş, tarihler Arap rakamlarıyla basılmıştır. I. Murad dönemi sikkeleri arasında yer alan Ramazan 790 tarihli mangırlar aynı zamanda tarihi ay adı ile bildiren ilk ve tek Osmanlı sikkesi olması bakımından son derece özel bir gruptur.

Koleksiyonda yer alan I. Bayezid akçelerinin tümünde 792 tarihi yer almaktadır. Bu akçeler içinde bir örnek kalıp hatası olarak H. 729 şeklinde ters basılmıştır. Ters basılan sikkelerin üretimi sınırlı bir süre devam ettiğinden bu tür hatalı örnekler nadir eser kategorisinde değerlendirilmektedir. Mangırlar içerisinde ise sadece birinde tarih darbedilmiş olup³⁰⁴ basılan tarih H. 794 tür. Bayezid döneminde basılan tarihli, sikkeler arasında H. 793, H. 799 tarihli sikkelerin varlığı bilinmekle birlikte ele aldığımız koleksiyonda söz konusu tarihli sikke örneği bulunmamaktadır.

Emir Süleyman sikkelerinde, mangırlarının tümü (4 adet) H. 806 tarihliken, 4 akçede H. 813, 1 akçede ise H. 802 tarihinin yer aldığı belirlenmiştir. Emir Süleyman'a ait H. 805 ve H. 808 tarihi sikkelerin varlığı bilinmekle birlikte ele aldığımız koleksiyonda söz konusu sikke örnekleri yer almamaktadır. Koleksiyonda şehzade Musa Çelebi adına toplam 4 sikke tespit edilmiş olup akçelerin tümü H. 813 tarihlidir. Musa Çelebi'nin bilinen başka tarihli akçesi ise bulunmamaktadır. Koleksiyonda 1 örneği bulunan şehzade Mustafa Çelebi sikkesi H. 824 tarihli olup, Mustafa Çelebi tarafından darbedilen 822/4 tarihli sikke örneğine ise koleksiyonda rastlanmamıştır.

³⁰³ ŞBK-1583, ŞBK-1584

³⁰⁴ ŞBK- 839

Koleksiyonda Çelebi Mehmed'in şehzadeligi sürecinde bastirdigi sikkelerin 20 tanesinde tarih darbedilmis olup bunlari 13' unun akce 7'sinin mangir olduğu tespit edilmiştir. Akçelerin 3'ü H. 806, 4'ü H. 808, 2'si H. 810, H. 4'ü 813 tarihlidir. Mangirlarin 2'si H. 812 ve 4'ü H. 813 ve bir tanesi ise H. 806 tarihlidir.

Koleksiyonda I. Mehmed'in toplam 10 adet tarihli sikkesi mevcuttur. Bu sikkelerden 6'si H. 816, 3'ü H. 822 ve 1'i ise H. 818 tarihli akçelerdir. . I. Mehmed tarafından darbedildiği bilinen H. 821 ve H. 823 tarihli sikkelere koleksiyonda rastlanmazken, I. Mehmed'in mangirlarında her hangi bir tarih verisi bulunmaz.

Koleksiyonda 32 akçesi ve 29 mangiri bulunan II. Murad'ın bu sikkeleri içerisindeki 30 akçesi ve 14 mangiri tarihlidir³⁰⁵. Bahsi geçen akçelerden 4'ü H. 824, 12'si H. 825, 10'u H. 834, 2'si H. 848, 2'si ise H. 826 tarihlidir. Mangirlarin ise 5'i H. 827, 4'ü H. 836, 3'ü H. 836, 1'i H. 838, 3'ü H. 848, 1'i H. 853 ve H. 836-838 tarihlidir.

Osmanlı'nın esas ödeme birimi olan akçeler, 900 ayar gümüşten ortalama 1.15-1.20 gr ağırlığında üretilmişlerdir ve İstanbul'un fethine kadar geçen sürede ayarında önemli bir değişiklik yapılmadığı bilinmektedir. Orhan Gazi döneminde 1 akçeye karşılı gelen gram standardı 1,152 olarak kabul edilmektedir. Koleksiyonda Orhan Gazi akçelerinin gramı 1.20gr ile 0.55gr aralıdır. Orhan Gazi döneminde ilk kez 100 dirhem gümüşten 260-265 akçe basıldığı bilinmektedir. Orhan Gazi döneminde 2'lik (2.30gr) ve 5'lik (5.95 gr) denilen 2 akçe veya 5 akçe değerindeki sikkelerin yanında nadir olarak görülen yarım akçelerin (0.60gr) darbedilmeye başlandığı görülmektedir. Yarım akçeler ise günlük ticarete kullanım için mangıra yerine üretilen paralardır.

Koleksiyonda 2'lik ve 5'lik akçe örneklerine rastlanmazken, SBK- 1634 numaralı akçe 0.55 gr, SBK-1646 numaralı akçe 0.63 gram SBK- 1649 numaralı akçe 0.63 gr, SBK-1662 numaralı akçe 0.60 gr olup, yarım akçe gramajına uygun örneklerdir.

I. Murad'ın ilk on yıllık ve ikinci on yıllık döneminde bastirdiği akçelerin ortalama 1.203 gr ağırlığında darbedildiği, üçüncü dönem bastirdiği akçelerin ise 50 gr bir artış bir

³⁰⁵ II. Murad akçelerinden sadece ikisi dışındaki tüm akçeleri tarihlidir. Tarihsiz örnekler: ŞBK- 2222, ŞBK- 1244

ile 1.253 gr ağırlığında bastırıldığı bilinmektedir. Koleksiyonda tespit edilen I. Murad akçeleri 1.18 gr ile 1.10 gr aralığındayken, mangırlar ise 4.45 gr ile 1.18 gr aralığında dağılım sunar. 1.20 gr'lık akçe gramajı standardının I. Bayezid döneminde de devam ettiği görülmektedir. Koleksiyonda yer alan I. Bayezid'in akçeleri 1.290 gr ve 1.05 gr aralığında, mangırlar ise 4.46 gr ile 1.10 gr aralığında değişen değerler taşımaktadır.

Emir Süleyman döneminde akçeler 1.20- 1.55 gram aralığında olup, koleksiyondaki Emir Süleyman sikkelerinden akçeler 1.20 gr - 0.70 gr, mangırlar ise 3.95 gr ile 2.03 gr aralığındadır. Koleksiyonda yer alan Musa Çelebi akçeleri 1.13 gr ile 1.19 gr aralığında olup, bir örnekle temsil edilen Mustafa Çelebi'ye ait sikkenin ağırlığı 1.14gr'dır.

Mehmed Çelebi'nin H. 806 tarihli Timur adına darp ettirdiği ilk sikkeler iki kez darp edilmiştir. Bunlardan ilk darp edilenler 1.203 gr ağırlığında iken ikinci darp edilenler 1.102 gr ağırlığına çekilmiştir. Mehmed Çelebi'nin kendi adına Ankara'da bastırıldığı sikkeler 1.203 gr, Bursa'da kestirmiş olduğu sikkeler ise 0.50 gr ağırlığındadır. Koleksiyondaki Çelebi Mehmed dönemi dirhemleri Timur adına basılanlar 1.64 gr ile 1.45 gr aralığında dirhemlerdir. Akçeler 1.17 gr – 0.29 gr aralığında olup, mangırlar 3.4 gr ile 1.16 gr aralığında dağılım göstermektedir.

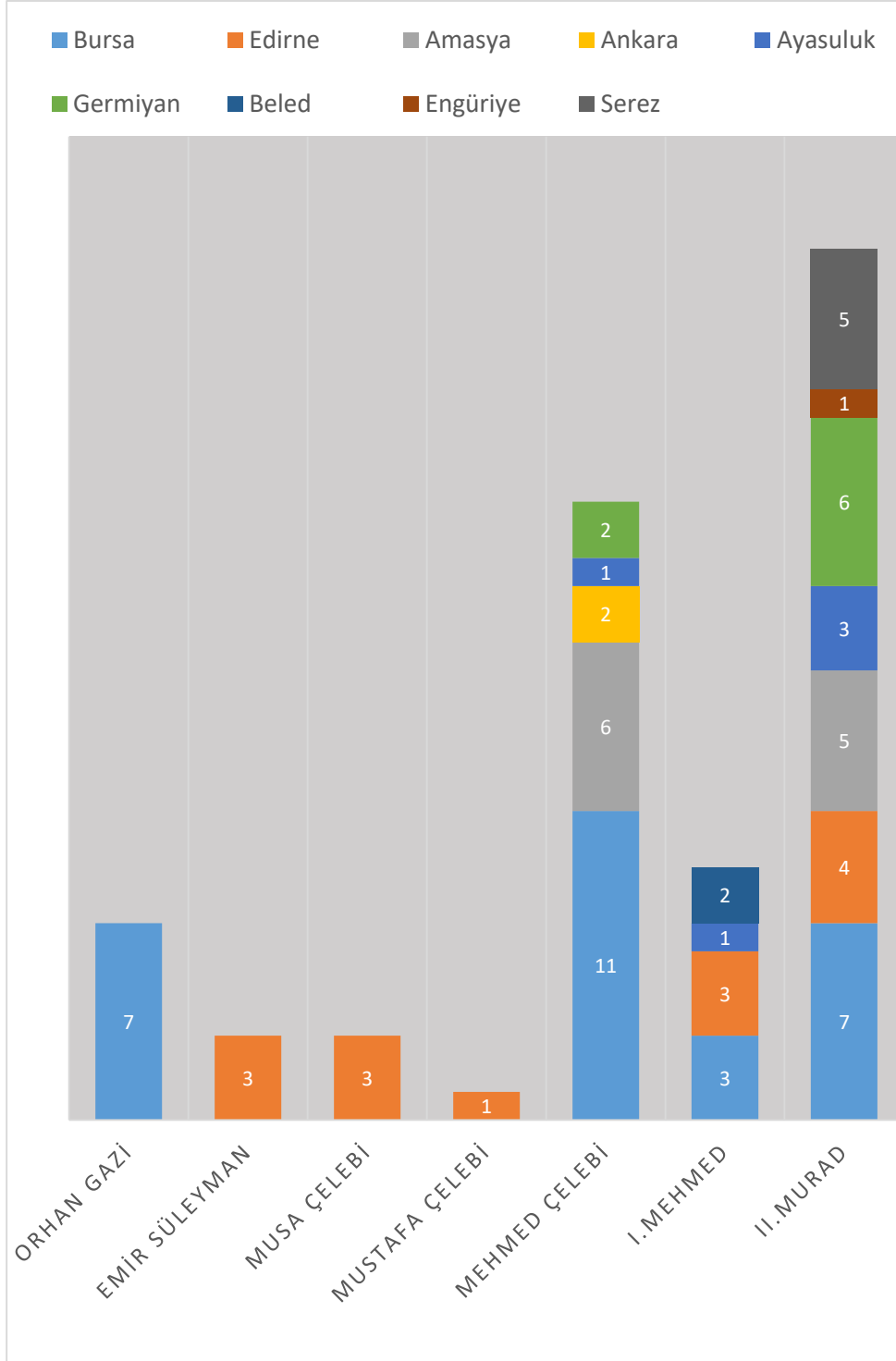
I. Mehmed'in bastırıldığı akçelerin gramajları oldukça geniş aralıktadır. Akçeler 1.353 gr ağırlığından 0.952 gr ve daha hafif ağırlığa sahiptir. Koleksiyonda I. Mehmed sikkelerinde akçeler 1.21gr - 0.76gr, mangırlar 2.50gr – 1.45gr aralığında değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. II. Murad sikkeleri genel olarak 1.152 gr ağırlığındadır. II. Murad'ın son bastırıldığı akçelerinde, ağırlığı bir miktar aşağı çekerek 1.15-1.10 civarında akçeler kestirdiği görülmektedir. Koleksiyondaki II. Murad dönemi akçelerin gram aralığının 1.20 gr ile 0.60 gr, mangırların gram aralığının 3.62 gr - 0.95 gr olduğu anlaşılmıştır.

Erken Osmanlı sikkelerinin gramajlarında olduğu gibi çaplarında da dönem ve sikke türüne bağlı olarak farklı değerlerle karşılaşılmaktadır. Koleksiyonda yer alan Orhan Gazi dönemi sikkelerinin çapları 21mm ile 12 mm aralığında, I. Murad akçelerinin 13 mm ile 20 mm aralığında, mangırların ise 24 mm ile 19 mm aralığında çap değerleri sunduğu anlaşılmaktadır. I. Bayezid sikkelerinde akçe çaplarının 15mm - 12mm, mangır

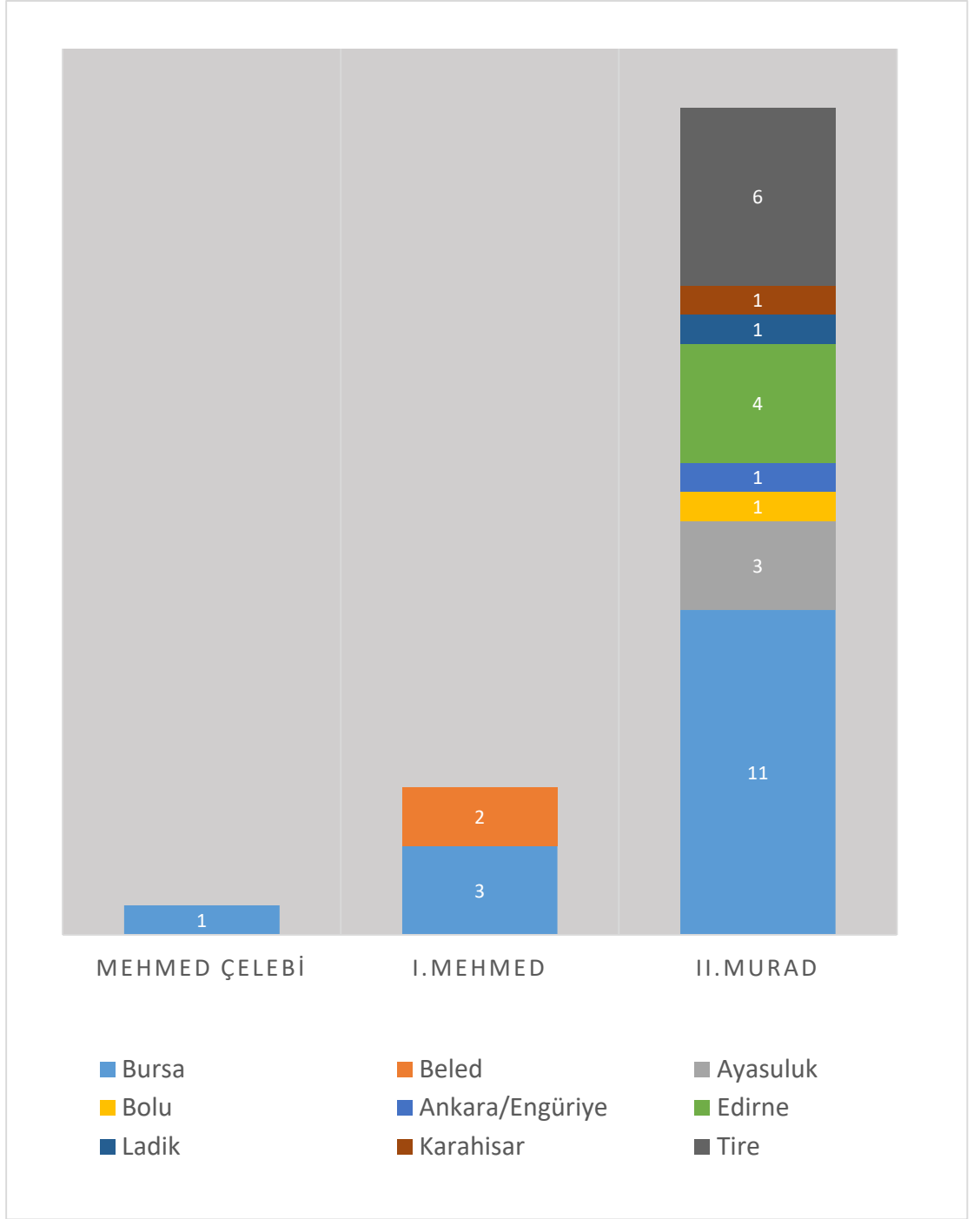
aplarının 22mm - 17mm aralığında olduğu, Emir Suleyman sikkelerinde akçe çaplarının 16mm ile 12mm mangırların ise 17mm ile 19mm aralığında ölçülere sahip olduğu tespit edilmiştir. Koleksiyonda yer alan şehzade Musa elebi'ye ait 4 sikkenin akçe çapları 14mm – 11mm aralığında olup tek örnekle temsil edilen Mustafa elebi sikkesinin çapı 12mm'dir. Çelebi Mehmed sikkelerinin çapı ise; akçelerde 22 mm ile 11 mm aralığında çeşitlilik gösterirken, mangırların çapları 14mm ile 16mm aralığındadır. I. Mehmed'e ait sikkelerden akçelerin çapları, 11mm ile 15mm aralığında, mangırların çapları 12mm ile 16mm aralığında olup, dirhemler 21mm çapındadır. Koleksiyonda II. Murad'a ait sikkelerden Akçe çaplarının 16mm ile 9mm aralığında çeşitlilik gösterdiği tespit edilirken, mangır çaplarının 21mm ile 12mm aralığında değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir.

Osmanlı nümismatiğinde sikke üzerine darp yeri basımı ilk kez Orhan Gazi döneminde başlamış, söz konusu sikkelere "Bursa" ismi darbedilmiştir. Osmanlı tarihinin tümü ele alındığında özellikle erken Osmanlı dönemi sonrasında darbedilen tüm sikkelerde darp yerinin mevcut olduğu görülmektedir. Osmanlı devletinin ulaştığı topraklar dahilinde bastırmış olduğu sikkelerin tümü ele alındığında ise 150'e yakın farklı darp yeri ile karşılaşılmaktadır.

İnceleme konumuz olan söz konusu koleksiyonda darp yeri yazılı sikkelerde Bursa, Edirne, Amasya, Ankara, Ayasuluk, Beled, Karaman, Engüriye, Serez, Bolu, Karahisar, Ladik ve Tire olmak üzere 13 farklı darp yerinin varlığı tespit edilmiştir. Akçelerin darphaneleri ve padişahara göre dağılımı Grafik 5. 4'de, mangırların padişahara göre dağılımı Grafik 5. 5'de verilmiştir.

Grafik 5. 4. Akçelerin darphaneleri ve padişahlara göre dağılımı

Grafik 5. 5. Mangırların darphaneleri ve padişahlara göre dağılımı

Sikkelerde darp yeri isimlerinin bazıları aynı şehrin farklı isimlerle darbedilmiş halleriyken (Bursa için; Brusa, Burusa, Berse) bazı yerlerin tarih içerisinde yaşadıkları isim değişimleri de sikkelere yansımıştır. (Ankara ilk dönemlerde Engüriye/ Engür / ismi ile darbedilmiştir).

Koleksiyonda 105 adet Orhan Gazi sikkesinin sadece 7'sinde³⁰⁶ darp yeri bilgileri mevcuttur. Bu sikkelerin tümü Bursa'da darbedilmiştir. Koleksiyonda I. Murad'a ait sikkelerde herhangi bir darp yeri bildirilmemiştir. Benzer şekilde I. Bayezid sikkelerinin hiçbirinde darphane adı geçmemektedir. Emir Süleyman sikkelerinde akçelerden sadece 4'ünde Edirne ismiyle darp yeri bildirilmiştir.³⁰⁷ Mangırlarda ise darp yeri bilgisi yoktur. Musa Çelebi'ye ait 1 akçede herhangi bir darp yerinin ismi geçmezken³⁰⁸ geri kalan tüm sikkeler Edirne darplıdır. Koleksiyonda şehzade Mustafa Çelebi'ye ait sadece 1 sikke belirlenmiş olup darp yeri Edirne'dir. 36 adet Mehmed Çelebi sikkesi içerisinde dirhemler Amasya ve Engüriye darp yerli olup, akçelerde Amasya, Engüriye, Ayasuluk, Bursa olmak üzere 4 farklı darp yeri belirlenmiştir. Germiyanogluları ile ortak basılan sikkelerde Germiyan ismi darp yeri olarak görülmektedir. Mangırların sadece birinde darp yeri bildirilmiş olup adı geçen isim Bursa'dır.³⁰⁹ Diğerlerinde herhangi bir darp yeri bilgisi yer almamaktadır. I. Mehmed'e ait sikkelerden akçelerin 9 unda darp yeri belirlenmiştir. Bunlar 1 adet Ayasuluk, 2 adet Beled, 3 adet Bursa, 3 adet Edirne olmak üzere akçeler için 4 farklı merkezdir. Mangırlardan 5'inde darp yeri mevcut olup bunlar 2'si Beled ve 3'ü Bursa'dır. Mangırların birinde ise herhangi bir darp yeri bulunmamaktadır. Koleksiyonda II. Murad'a ait 61 sikkeden bir akçe hariç³¹⁰ tüm akçelerde darp yeri mevcuttur. Bunlardan 5'i Amasya, 3'ü Ayasuluk, 7'si Bursa, 4'ü Edirne, 1'i Engüriye (Ankara), 6'si Germiyan, 5'i Serez darplıdır. Mangır içinde biri hariç (SBK-1434) tüm tespit edilen mangırlarda darp yeri mevcuttur. Bunlardan, 3'ü Ayasuluk,

³⁰⁶ ŞBK- 444, ŞBK-1583, ŞBK-1584, ŞBK-1581, ŞBK-1582, ŞBK-1585,ŞBK-1631

³⁰⁷ ŞBK-1711, ŞBK-1766, ŞBK-1763

³⁰⁸ ŞBK- 447

³⁰⁹ ŞBK 2318

³¹⁰ ŞBK- 2222

1'i Bolu, 10'u Bursa, 1 Bursa/ Ankara, Engüriye, 4 Edirne, 1 Karahisar, 1 Ladik, 6 Tire darplı olmak üzere 7 farklı darphane merkezidir.

Osmanlı sikkelerinde çeşitli tarihi semboller kullanmış kaligrafik uygulamalarda bulunmuştur. Kayı boyunun damgası olan ok ve yaydan oluşan sembol karşımıza çıkan önemli sembollerden biridir.³¹¹ Tuğra motifi, Osmanlı sikkeleri üzerinde Fetret Devri'nden itibaren sikkelerde yer almaya başlamıştır ve koleksiyonda Emir Süleyman Çelebi dönemi sikkelerinde³¹² ve II. Murad sikkelerinde³¹³ karşımıza çıkmaktadır. Koleksiyonda bulunan ve I. Murad'a ait olan ön yüzünde "Yürüyen Aslan" figürünün darbedildiği mangır (SBK-2068) arka yüzündeki kurgunun I. Murad'ın diğer mangırlarıyla birebir örtüşmesinden dolayı I. Murad'a atfedilmiştir. Tespitin yerinde olması durumunda, sözü edilen sikke I. Murad nümismatiği içerisinde yegâne örnek olma özelliği taşıması bakımından oldukça kıymetlidir.

Litertürde tanımlı tipolojik sınıflandırmasında yer almayan koleksiyondaki Orhan Gazi sikkeleri arasındaki 5 adet akçe³¹⁴, I. Murad'a ait bir mangır,³¹⁵ Çelebi Mehmed'e ait akçeler içerisinde 2 adet akçe³¹⁶ ve II. Murad'a ait 1 akçe³¹⁷ mevcut tipolojiden aykırı bir kompozisyon göstermektedir. Bu sikkeler nadirlik ve sikkeler adına yeni veriler ortaya koyması bakımından oldukça değerlidir. Aynı şekilde, Emir Süleyman Çelebi'ye ait arka yüzü INCUS olarak belirtilen sikke³¹⁸, basım hatasından dolayı bir yüzü olmayan sikke (yanlış basım yapılan sikkelerinin üretimini hemen durması sebebiyle) çok sınırlı sayıda üretildiğinden oldukça nadir sikke örneklerinden biridir.

³¹¹ II. Murad sikkelerinden ŞBK-1436, ŞBK-1867, ŞBK-2022, ŞBK-1060

³¹² ŞBK-1126 ŞBK-1710, ŞBK-990, ŞBK-1428

³¹³ ŞBK-954, ŞBK-732, ŞBK-1795

³¹⁴ ŞBK-444, ŞBK-1631, ŞBK-1626, ŞBK-1272, ŞBK-2096

³¹⁵ ŞBK-2068

³¹⁶ ŞBK-2317, ŞBK-2315

³¹⁷ ŞBK- 228

³¹⁸ ŞBK- 1763

6. SONUÇ

Tez kapsamında ele akınan Dr Şevkullah Bal koleksiyonunda, Osmanlı Beyliği tarafından erken dönemde (1299 - 1451) basılmış 287 adet sikke tespit edilmiş, belirlenen sikkeler analiz edilerek Osmanlı nümismatiği içerisindeki yeri, önemi ve göstermiş oldukları tipolojik özellikler tanıtılmıştır. Bu sikkelerden 212'sinin akçe, 67'inin mangır 4'inin ise dirhem olduğu belirlenmiştir. Dirhemlerin tamamı Mehmed Çelebi'ye ait olup Timur adına basılan sikkelerdir. Koleksiyonunda tespit edilen Osmanlı sikkelerinden 107'sinde darp tarihi yer alırken diğer sikkelerde herhangi bir tarih bildirilmemiştir. İnceleme konumuz olan söz konusu koleksiyonda darp yeri yazılı sikkelerde Bursa, Edirne, Amasya, Ankara, Ayasuluk, Beled, Karaman, Engüriye, Serez, Bolu, Karahisar, Ladik ve Tire olmak üzere 13 farklı darp yerinin varlığı tespit edilmiştir.

İnceleme konumuz dahilinde yer alan Osmanlı sikkeleri arasında en fazla sikke örneği bulunan padişah 105 sikke ile Orhan Gazi'dir. Orhan Gazi sikkelerin tamamı akçe olup koleksiyonda yalnızca Orhan Gazi sikkelerinde görülen yazı ile tarih verme tercihini temsil eden iki adet sikkenin³¹⁹ varlığı anlaşılmıştır. Bahsi geçen sikkeler H. 727 tarihlidir. Koleksiyonda ayrıca yine sadece Orhan Gazi döneminde görülen ve ortalama 0.60gr olan yarım akçe örnekleri ile karşılaşılmıştır. SBK- 1634 numaralı akçe (0.55 gr), SBK-1646 numaralı akçe (0.63 gr), SBK- 1649 numaralı (akçe 0.63 gr), SBK-1662 numaralı akçeler (0.60 gr) yarım akçe gramajına uygun örnekler olmaları bakımından özel örnekler olarak tanımlanmıştır. Sikke üzerine darp yeri basımı uygulaması da ilk kez Orhan Gazi sikkelerde karşımıza çıkar ki bu sikkelerde bildirilen dar yehri Bursa'dır. Koleksiyonda Orhan Gazi'ye ait Bursa darplı 7 sikke bulunmaktadır. Orhan Gazi sikkeleri içerisinde 5 adet³²⁰ akçe mevcut tipolojiye aykırı kalıgrafi ve dizayn sergilemektedir. Söz konusu sikkeler nadirlik ve sikkeler adına yeni veriler ortaya koyması bakımından oldukça değerlidir.

³¹⁹ ŞBK-1583, ŞBK-1584

³²⁰ ŞBK-444, ŞBK-1631, ŞBK-1626, ŞBK-1272, ŞBK-2096

Koleksiyonda I. Murad'a ait 28 sikke (11 akçe – 17 mangır) tespit edilmiştir. I. Murad ile birlikte mangır basımına ve sikke üzerinde Arap rakamları ile tarih basımına başlandığı bilinmektedir. Ramazan 790 tarihli I. Murad dönemine ait mangırlar aynı zamanda tarihi ay adı ile bildiren ilk ve tek Osmanlı sikkesi olması bakımından oldukça özel sikkelerdir. I. Murad sikkelerinin hiç birinde herhangi bir darp yeri bildirilmemiştir. Koleksiyon içerisinde I. Murad'a ait olup literatürde tanımlı akçe ve mangır tiplerinin tamamına ait sikke örnekleri bulunmaktadır. I. Murad sikkeleri içerisindeki bir adet mangırın³²¹ üzerinde “Yürüyen Aslan” figürü bulunmaktadır. Sözü edilen sikke I. Murad nümismatiği içerisinde üzerinde figür bulunan nadir örneklerden biri olması bakımından oldukça kıymetlidir.³²²

Koleksiyonda I. Bayezid'e ait 9 sikke (5 akçe – 3 mangır) tespit edilmiştir. Sikkelerin tamamı H. 792 tarihi olup, bir adet sikke nadir olarak değerlendirilen basım tarihlihinin hatalı basıldığı (H. 729) bir sikkedir.³²³ Mangırların sadece birinde tarih darbedilmiş olup tarih H. 794'tür.³²⁴ I. Bayezid sikkelerinin hiçbirinde darphane adı geçmemektedir.

Emir Süleyman'a ait 17 sikke (13 akçe – 4 mangır) tespit edilmiş olup kkkçelerde H. 813 ve H. 802 tarihlerinin yazıldığı kaydedilirken mangırların tamamı H. 806 tarihlidir. Emir Süleyman sikkelerinden 4 akçede darp yeri olarak Edirne kaydedilmiştir. Şehzade Emir Süleyman'a ait olan sikkeler Osmanlı nümismatiği içerisinde Tuğra motifinin ilk kez kullanıldığı sikke örnekleri olmaları bakımından önemlidir. Arka yüzü INCUS olarak belirtilen sikke, basım hatasından dolayı sadece ön yüzü mevcut olan nadir bir sikkedir.³²⁵

³²¹ ŞBK-2068

³²² N. Kabaklı (1998). *Mangır, Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları 1299-1808*. İstanbul; Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, SikkeNo.03-x-41. s. 71.

³²³ ŞBK-2067

³²⁴ ŞBK- 839

³²⁵ ŞBK- 1763

Koleksiyonda Musa Çelebi'ye ait 8 sikke (4 akçe – 4 mangır) tespit edilmiş olup akçelerin tümü H. 813 tarihlidir. Sikkelerinde herhangi bir darp yeri bilgisi ise bulunmamaktadır. Mustafa Çelebi'ye ait 1 sikke (1 akçe) H. 824 tarihlidir ve darp yeri Edirne'dir.

Çelebi Mehmed'in şehzadelik dönemine ait 36 (25 akçe – 7 mangır – 4 dirhem) sikke belirlenmiştir. Bu sikkelerin 20'si tarihli olup, H. 806, H. 808, H. 810, H. 812 ve H. 813 yıllarında basılmıştır. Mehmed Çelebi sikkelerinden 9'u hariç hepsinde darp yeri bilgisi mevcuttur. Dirhemlerde Amasya ve Engüriye, akçelerde Amasya, Engüriye, Ayasuluk, Bursa, Germiyanoğulları ile ortak basılan sikkelerde Germiyan darp yeri olarak bildirilmiştir. Çelebi Mehmed'in sadece bir mangırında darphane adı geçmekte ve Bursa bildirilmektedir. Koleksiyonda yer alan Çelebi Mehmed'e ait sikkeler içerisinde 2 adet akçe³²⁶ mevcut tipolojiye aykırı bir kompozisyon sergilemektedir. Sikkelerin bu özelliği sikkeler adına yeni veriler ortaya koyması ve nadir karşılaşılan örnekler olması bakımından oldukça kıymetli örneklerdir.

I. Mehmed padişahlık dönemine ait 19 sikke (13 akçe – 6 mangır) bulunmaktadır. Sikkelerden 10'u tarihli sikke olup kaydedilen tarihler. H. 816, H. 818 ve H. 822'dir. 19 sikkenin 14 ünde darp yeri bilgisi bulunmaktadır. İsmi geçen darhaneler: Ayasuluk, Bursa, Beled ve Edirne'dir.

II. Murad koleksiyonda Orhan Gazi'den sonra en çok sikke örneği tespit edilen padişaktır. II. Murad'ın 32'si akçe ve 29'u mangırlardan ibaret 61 adet sikkesi kayıtlıdır. Sikkelerden 44 adedi tarihlidir. Bu sikkelerden kaydedilen tarihler ise H. 827, H. 836, H. 836, H. 838, H. 848, H. 853 ve H. 836-838'dir. II. Murad'a ait 61 sikkeden bir akçe hariç tüm sikkelerde darp yeri mevcuttur. Sikke üzerlerinde yer alan darphane isimleri Amasya, Ayasuluk, Bursa, Bolu, Edirne, Engüriye (Ankara), Germiyan, Karahisar, Lâdik Serez ve Tire'dir. Osmanlı nümismatiği içerisinde biricik örnekler olan Kayı boyu damgalı

³²⁶ ŞBK-2317, ŞBK-2315

mangırlardan koleksiyonda dört adet mevcuttur.³²⁷ Murad sikkeleri içerisinde bir örnek³²⁸ mevcut tipolojiye aykırı bir kompozisyon sergiliyor olup yeni veriler ortaya koyması ve nadir karşılaşılan örnekler olması bakımından oldukça kıymetlidir.

³²⁷ ŞBK-1436, ŞBK-1867, ŞBK-2022, ŞBK-1060

³²⁸ ŞBK- 228

KAYNAKÇA

- [1] AÇIKGÖZ, Ö. (2010) Osmanlı para politikasında reform çabaları. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 371–392
- [2] AHMED, Z. (1910). *Meskukat-ı İslamiyye Takvimi*, (Catalogue of Islamic coins) 1328. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- [3] AKDAĞ, M. (1950). Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve inkişafı devrinde Türkiye'nin iktisadi vaziyeti II. *Bellekten*, XIV, (55), 319-405
- [4] AKDAĞ, M. (2010). *Türkiye'nin iktisadî ve içtimaî tarihi*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları
- [5] AKYILDIZ, A. (2009). Abdülatif Suphi Paşa, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, 450-452
- [6] ARTUK, İ. (1980). Osmanlı Beyliğinin kurucusu Osman Bey'e ait sikke. *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071- 1920) Kongresi*, (Ed. O. Okyar, H. İnalçık), Ankara 11-13 Haziran 1977. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s. 27-33.
- [7] ARTUK, İ., ARTUK C. (1971) *İstanbul arkeoloji müzeleri teşhirdeki İslami sikkeler kataloğu*, c. II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- [8] AŞIKPAŞAZADE, (2013). *Aşıkpaşazade Tarihi [Osmanlı Tarihi(1285-1502)]*. (Haz. N.Öztürk). İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- [9] AYKUT, N. (1987). Osmanlı İmparatorluğu sikke tecdidleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 13.
- [10] AYKUT, N. (1989). Para tarihi bakımından Osmanlı gümüş sikkeleri. *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi*. İstanbul 21-25 Ağustos 1989. Ankara, s. 727-731
- [11] BARKAN, Ö. L. (1970). 16. Yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de fiyat hareketleri. *Bellekten*, XXXIV, (136), s. 557-607.
- [12] BAŞAR, F. (1995). Fetret Devri. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12, 480-482

- [13] BAŞAR, F. (2020). Mustafa Çelebi, Düzmece. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31, 292-293
- [14] BAŞAR, F. (2020). Musa Çelebi. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31, 216-217
- [15] DAMALI, A. (2010). *Osmanlı Sikkeleri Tarihi I*. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları
- [16] DEVELLİOĞLU, F. (1993). Sikke. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* s.952.
- [17] DEVELLİOĞLU, F. (2004). Darphane. *Osmanlıca – Türkçe ansiklopedik lügat, eski ve yeni harflerle*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- [18] DİLER, Ö.(2009). *Islamic Mints, İslâm darp yerleri*. İstanbul: Mas Matbaacılık
- [19] EHLERT, R. (2013). *Umlaufgeld im Osmanischen Reich*. B.I, Heidelberg.
- [20] EMECEN, M. F. (2016). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*. İstanbul; Timaş Yayınları.
- [21] EMECEN, M. F. (2017). Osmanlı tarihinin ilk büyük savaş anlatımı: Osmanlılarla Karamanlılar arasındaki Frenkyazısı Muharebesi (1386/1387). *Osmanlı Araştırmaları*. XLIX, s. 57-88
- [22] ENDER, C. EREK Ü., G, TEOMAN. (2005). *Germiyanoğulları Beyliği paraları kataloğu*. İstanbul Ender Nümismatik Yayınları
- [23] ERDOĞDU, İ. (2000). Osmanlı iktisadi düzeninde ihtisap müessesesi ve muhtesiplik üzerine bir deneme. *OTAM*, 11, (11), 123- 145.
- [24] ERGENÇ, Ö. (1978). 16. yüzyılın sonlarında Osmanlı parası üzerinde yapılan işlemlere ilişkin bazı bilgiler. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Özel sayısı, s. 86-97
- [25] ETHEM, H. (1334). *Müze-i Hümayun, Meskûkât-i Kadime-i İslâmiyye Katalogu, Meskiikât-i Osmaniye*, C.I, Kostantiniyye

- [26] ETHEM, H. (1933). *İslâmî nümismatik için bir bibliyografi tecrübesi*, Ankara: Kitap Yazarlar Kooperatifi
- [27] GALİB, İ. (1876). *Takvim-i Meskûkât-i Osmaniye*. Kostantiniyye: Mihran Matbaası.
- [28] HADİDİ. (1991) *Tevârih-i Âl-i Osman (1399-1523)*. N. Öztürk (Haz), İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- [29] HAMMER, J. (1825). *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Çev; Mehmed Ata) İstanbul: Milliyet Yayınları I. Cilt
- [30] İBN BATTUTA (1956). *Seyahatname, the travels of Ibn Battuta*. (Çev. H.A.R. Gibb), London, C.I.
- [31] İNALCIK, H. (1951). Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve inkişafı devrinde Türkiye'nin iktisadi vaziyeti üzerine bir tetkik münasebetiyle. *Bellekten*. XV (60), s. 629-684.
- [32] İNALCIK, H. (1963). Osmanlının kuruluş sorunu. (Çev. Tahir Sünbül), *A.Ü.D.T.C.F. Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15, (26).
- [33] İNALCIK, H. (1996). *Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Eren Yayınları
- [34] İNALCIK, H. (1992). I. Bayezıd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5, 231-234
- [35] İNALCIK, H. (2003). I. Mehmed. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28, 391-394
- [36] İNALCIK, H. (2007). I. Osman. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33, 443-453
- [37] İNALCIK, H. (2007). Orhan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33, 375-386
- [38] İNALCIK, H. (2010). *Osmanlılar*. Osmanlı Tarihi Dizisi. İstanbul: Timaş Yayınları

- [39] İNALCIK, H. (2020). I. Murad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31, 156-164.
- [40] İNALCIK, H. (2020). II. Murad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31, 164-172
- [41] İNALCIK, H., ANHEGGER R. (1956) *Kanunname-i sultani ber müceb-i örf-i Osmani*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- [42] KABAKLARLI, N (1998). Mangır, Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları 1299-1808. İstanbul; Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları
- [43] KABAKLARLI, N. ERÜRETEN M. (2011), *Osmanlı paralarında ölçü ve ayar, Anadolu'da paranın tarihi*. Bülent Arı (Ed.). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, s. 207-212.
- [44] KAYAPINAR, L. (2010). Emir Süleyman Çelebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38, 82-85
- [45] KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU F. (1999). Osmanlı tarihinde dönemler. Y. Kurt (Ed.) *OTAM*, 10 (10), s. 333-350.
- [46] KOLERKILIÇ, E. (1956). *Osmanlı İmparatorluğunda para*. Ankara: Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası
- [47] KÜÇÜKKALAY, A. M. (1999). Osmanlı toprak sistemi -Mirî Rejim-. *Osmanlı Ansiklopedisi*, 3, s. 53-58
- [48] NEŞRİ, M. (2008). Cihannüma. . N. Öztürk (Haz). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın
- [49] ORUÇ BEY.(2009). *Osmanlı tarihi*. N. Öztürk (Sadeleştiren). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- [50] ÖLÇER, C. (1968). *Yıldırım Bayezid'in oğullarına ait akçe ve mangırlar*. İstanbul: Yenilik basımevi
- [51] ÖLÇER C. (1975). *Nakışlı Osmanlı mangırları*. İstanbul: Yenilik basımevi

- [52] ÖLÇER C. (1982). *Karamanoğlu Beyliği madeni paraları*. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- [53] PAKSOY, İ. G. (2014). Osman Gazi'nin şimdiye kadar yayımlanmış tek gümüş sikkesi üzerine düşünceler. *I. Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Nüsmatiği Kongresi*, Antalya 25-28 Şubat 2013, (Ed. K. Dörtlük, O. Tekin, R. Boyraz) İstanbul: Akmed Yayınevi, s. 443-456
- [54] PALA, İ. (2020). Mühr-ü Süleyman. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31, s. 523-525
- [55] PAMUK, Ş. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- [56] PERE, N. (1968). *Osmanlılarda madeni paralar*. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Osmanlı Madenî Paraları Koleksiyonu
- [57] POOLE, S. L. (1883). *Catalogue of oriental coins in the British Museum*. London: Order of Trustees
- [58] SAĞIT, B. (2012). *Anadolu darplı İslâmî sikkelerde yazı (1071-1402)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [59] SAHİLLİOĞLU, H. (1958) *Kuruluştan XVII. Asrın sonlarına kadar Osmanlı para tarihi üzerinde bir deneme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
- [60] SAHİLLİOĞLU, H. (1965). *Bir asırlık Osmanlı para tarihi 1640-1740*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi.
- [61] SAHİLLİOĞLU, H. (1989). Akçe. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2, s. 224-227
- [62] SAHİLLİOĞLU, H. (1993). Darphane. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8, s. 501
- [63] SAHİLLİOĞLU, H. (1994). Dirhem. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 9, s. 368-371

- [64] SAHİLLİOĞLU, H. (2011). *Darphane, Anadolu'da Paranın Tarihi*. (Ed. Bülent Arı). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları
- [65] SAKA, E. (2019). Anadolu ve Rumeli Gümüş Madenleri (1453- 1789). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi.*, 6 (2), 1061- 1081
- [66] SRECKOVIĆ, S. (1999). *Akches*. Volume I, II. Belgrad
- [67] SRECKOVIĆ, S. (2002). *Ottoman mints and coins*. Belgrad
- [68] SULTAN, J. (1977). *Coins of the Ottoman Empire and the Turkish Republic: A detailed catalogue of the Jem Sultan collection*. California.
- [69] ŞEŞEN, R. (2017). *Ebü'l fidâ coğrafyası (Takvimü'l büldan)*. (Çev; R. Şeşen). İstanbul: Yeditepe Yayınları
- [70] TABAKOĞLU, A. (1986). *Türk iktisat tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- [71] TEKELİ, İ., İLKİN, S. (1981). *Para ve kredi sisteminin oluşumunda bir aşama*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları
- [72] TEKİN, O. (2003). Mangır. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, 568.
- [73] TEKİN, O. (2004). Meskukat. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29, 317- 318;
- [74] TEKİN, O. (2008). *Antik Nüsmistik ve Anadolu*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları
- [75] TEKİN, O. (2009). Sikke. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, 179
- [76] TEOMAN, B. (2021). Erken dönem Osmanlı nümismatiği. Y. Özbek, A. Budak (Ed.) *Fatih Öncesi Osmanlı Sanatı ve Mimarisi* (s. 299-434). İstanbul: Literatürk Academia
- [77] TEOMAN, B. TEOMAN, G. (2017). Germiyanogulları Beyliği sikkeleri. *Uluslararası Batı Anadolu Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu III, 8-10 Mayıs 2014*. s. 169-200. Ed. M. Ersan, M. Şeker

- [78] TEOMAN, G. (2004). *Beylikler ve Erken Osmanlı döneminde Anadolu'da basılan sikkeler üzerinde görülen süslemeler (1300-1500)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- [79] TEOMAN, G. BAL, Ş. (2013). *Orhan Gazi'nin ilk akçesi*. İzmir: Nümismatik Derneği, Bülten No 1.
- [80] TEOMAN, G. SAĞIT, B. (2016). *Sahillerin sultanları ve sikkeleri. Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-II* A. Çevik, M. Keçiş. (Ed)Menteşeoğulları Tarihi 25-27 Nisan 2012- *Muğla*, s. 469-500. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- [81] TEOMAN G., TEOMAN B. (2016). Karamanoğulları Beyliği sikkelerine genel bir bakış. *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II. 15-17 Ekim 2015*. c. I, s. 708-747. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları
- [82] TEOMAN, G. TEOMAN, B. (2019). Batı Anadolu Beylikleri sikkelerinde süslemeler. *Uluslararası XIX Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazılar ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 21-24 Ekim 2015*, s. 211-231. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- [83] TULAY, S. A. (2001). *Genel Nümismatik Sözlüğü*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları
- [84] TURGUT, V. (2017). *Menteşe Bey'in İsmi, Menşesi ve Menteseoğulları'nın Vakıfları'na Dair*. *Osmanlı Araştırmaları*. XLIX, s. 25-55.
- [85] UZUNÇARŞILI, İ. H. (1940-1988). *Menteşeoğulları*. *İslam Ansiklopedisi*. VII, s.724-731
- [86] UZUNÇARŞILI, İ. H. (2011). *Anadolu Beylikler ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- [87] VALENTINE, W.H. (1911). *Modern copper coins of the Muhammadan states*. London: Spink & Son LTD
- [88] YILMAZ, H. (2011). Osman Gazi'nin bastırıldığı sikkeler ve ona atfedilen yeni bir sikke hakkında (1-2). *Hakikat dergisi*, XVIII (211), s. 45-46

- [89] YILMAZ, H. (2018). *Osman Gazi'nin kayıp ikinci sikkesi ve Osmanlı kuruluş tartışmalarına etkisi*. Ab-1 Hayat-1 Aramak Gönül Tekine Armağan. İstanbul: Yeditepe Yayınları
- [90] YIRIKOĞULLARI F.F. (2020). *Bursa Kent Müzesi'ndeki Osmanlı Kuruluş devri sikkelerinin kataloğu ve değerlendirmes*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı.
- [91] ZACHARIADOU, E. (2007). Ege'de el değiştiren iktidarlar. (Çev. Çavuşdere S.) *OTAM*, 22 (22), s. 208-220
- [92] ZHUKOV, K. (1993). Ottoman, Karasid and Sarukhanid coinages and the problem of currency community in Turkish western Anatolia, (40s-80s of the 14th Century). E. Zachariadou (Ed.) *The Ottoman Emirate 1300 1389* içinde (s. 237-242). Rethymnon: Crete University Press
- [93] ZİYA, A. (1910). *Meskukat-ı İslamiyye Takvimi*. İstanbul: Matbaa-yi Amire.
- [94] www.balcoins.com (Erişim tarihi: 20.02.2021)
- [95] www.bedencoins.com (Erişim tarihi: 15.12.2021)
- [96] www.eroncoins.com (Erişim tarihi: 06.02.2022)
- [97] <https://www.hakikat.com/hakikat-dergisi/211/osman-gazinin-bastirdigi-sikkeler-ve-ona-atfedilen-yeni-bir-sikke-hakkinda-1> (Erişim tarihi: 24.06.2022)
- [98] <https://www.hakikat.com/hakikat-dergisi/212/osman-gazinin-bastirdigi-sikkeler-ve-ona-atfedilen-yeni-bir-sikke-hakkinda-2> (Erişim tarihi: 24.06.2022)
- [99] <https://turknumismatik.org.tr/bultenler/> (Erişim Tarihi: 24.11.2022)